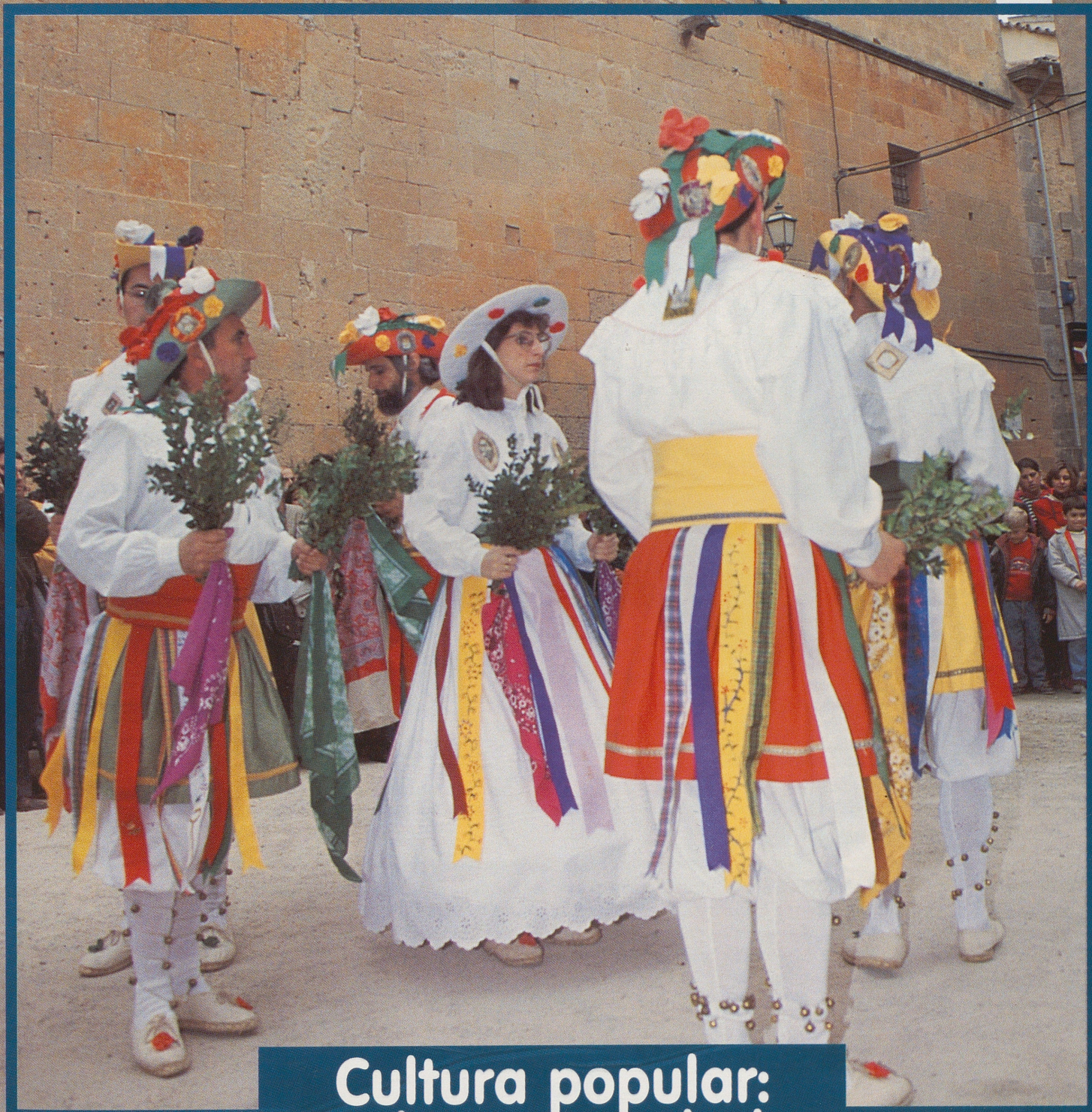

ona

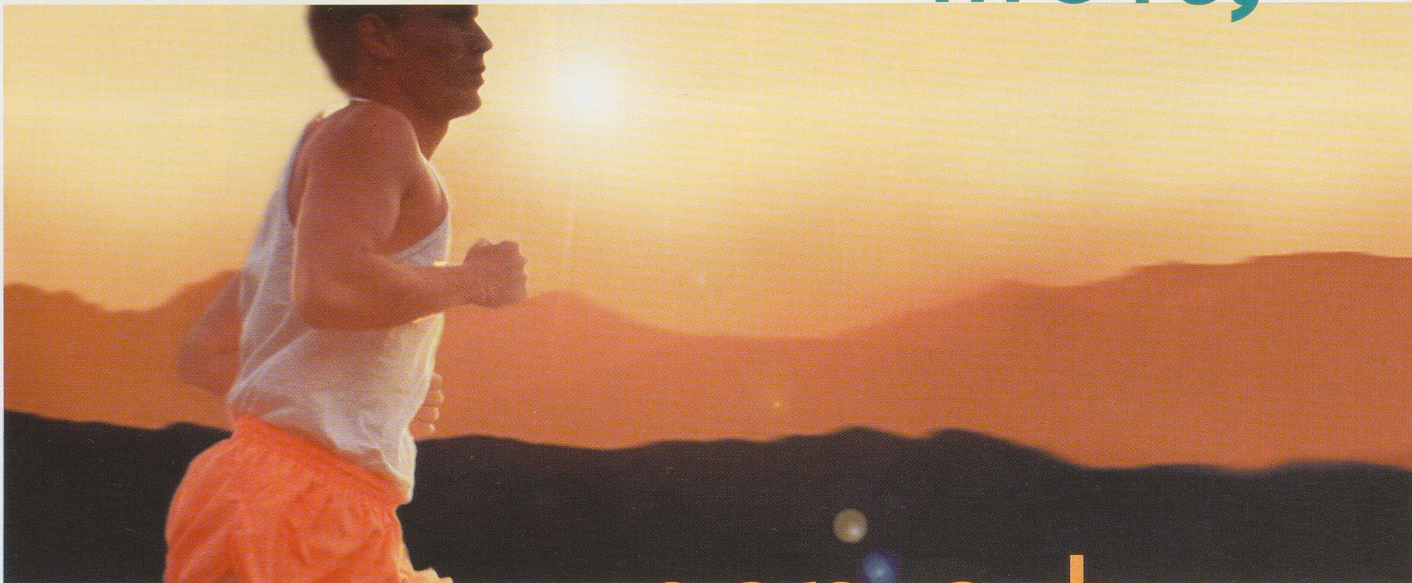
Quadern de debat

40 - estiu 1996 - 500 pta.

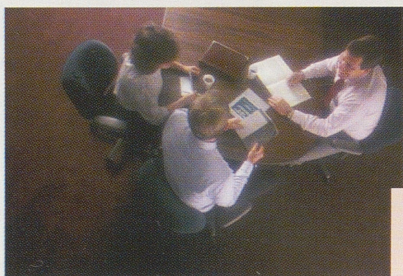

**Cultura popular:
arrels poc arrelades**

Hem avançat molt,

sempre cap a tu.

Millorant en Recursos

En els darrers anys, hem augmentat els nostres recursos en més de 5.000 milions de pessetes.

Ampliant la Cobertura

Hem crescut en servei, amb més oficines a Palma, Pollença, Inca, Alcúdia...

Donant més Solucions

En pocs anys, hem augmentat en més de 4.000 milions els crèdits concedits.

Incorporant la més avançada Tecnologia

Hem invertit en tecnologia punta per ser els més àgils i els més eficaços.

A Colonya mantenim l'esperit de servei a les nostres illes.

Des de 1880, ens hem diferenciat per donar solucions a la mida dels nostres clients, per impulsar l'esport i la cultura, per ajudar a la conservació del nostre patrimoni i pel tracte personalitzat. Per això, tots els nostres avanços tenen l'objectiu de donar el millor servei mantenint la funció social d'una Caixa d'Estalvis.

No volem ser els més grans. Volem ser millors.

ona

Quadern de debat

n. 40, estiu 1996

Edita: Fundesba, S.L.

Directora gerent: Sinfo García Gómez.

Director: Sebastià Verd.

Consell assessor: Pedro Calvo (administratiu).
Miquel Capellà (advocat).
Mateu Carrió (arquitecte).
Antoni Fleixes (economista).
Jaume Garau (psicòleg).
Sinfo García (dtra. gerent Fundesba).
Pere Mascaró (economista).
Francesc Obrador (tècnic turístic).
Empar Rocabruna (economista).

Secretària de redacció: Magdalena F. Mulet.

Redacció i col·laboradors: Constanza Forteza.
Gina Garcías.
Antoni Llompart.
Miquel Massutí.
Antoni Oliver.
Caterina Ortega.
Joana M. Roque.
Antoni Rosselló.

Disseny: A. Caro.

Impressió: Imp. Homar. Tel. 43 08 61 - Palma de Mallorca

Administració i Publicitat: Fundesba, S.L.
Joaquim Botia, 11, 1r, A
Tel. 71 16 61 - Fax 71 91 94
07012-Palma de Mallorca

Dipòsit legal: PM-608-1992

Preu: **500** pessetes

Subscripció: 4.500 pta. per any (10 números)

(Miquel Massutí és l'autor de totes les fotografies no signades)

El futur i la cultura popular

Aquest número d'ONA està dedicat a la cultura popular en el seu significat més extens. Qualsevol societat al llarg de la seva història genera un seguit de costums i de tradicions que afecten directament la vida quotidiana de tots els seus individus i les interrelacions socials. Un repàs a aquest fenomen és, en conseqüència, un test per a la societat que és objecte de l'estudi. Un examen que ens imaginam molt difícil de superar per a un col·lectiu humà, el de la nostra comunitat autònoma, sotmès des de fa molts d'anys a un procés accelerat de despersonalització cultural. Les entrevistes que el lector pot trobar a les pàgines que segueixen permeten, justament, donar una ullada sobre aquest panorama que necessàriament ens ha de semblar preocupant.

Í N D E X

Cultura popular 4
Editorial

El missatge estètic de les Rondalles 6-11
Josep Grimalt

Una cultura dominada per la imatge 12-17
Sebastià Trias

Fer volar estels 18-23
Bel Cerdà

Ballar quan toca 24-29
Bartomeu Amengual, Joan Barceló, Miquel Ferrà i Gaspar Valero

Bruixes i bruixots 31-35
Francesc Riera

Sense cap bandera 36-40
Xesc Forteza

La clau d'Ona 41-50

Tarja de subscripció

En

Adreça

Ciutat Tel

C/c. Banc o Caixa d'Estalvis

Signatura:

Per a subscripcions, copiau aquesta tarja i adreçau-la a Fundesba, S.L.
Joaquim Botia, 11, 1r. A. 07012-Palma de Mallorca o telefonau al 71 16 61 (Fax 71 91 94)

Cultura popular

Quan arriba l'estiu tots els pobles i viles de Mallorca celebren les seves festes: ballen els cavallets, els cossiers, sant Joan Pelós i s'organitzen revetlles i processons. Els vells rites ressusciten i amb ells reneix un sentiment ancestral: recuperar el sentit de la col·lectivitat mitjançant la festa. És aquesta, doncs, una de les millors èpoques de l'any per parlar de cultura popular, la definició de la qual podria ser "la forma de veure el món d'un poble a través dels seus costums i tradicions". Cultura popular, per tant, no només és la festa, ni evidentment el folklore, sinó el conjunt de maneres de comportament que té una societat, que és hereva de la seva pròpia història i que, d'alguna manera, vol projectar cap al futur un model de convivència que ha de ser respectat per tots els seus membres. És, en definitiva, una definició que pretén arribar a les arrels d'un determinat col·lectiu que pot ésser conegut, i fins i tot reconegut internacionalment, com a poble o com a nació. Llengua, història i voluntat d'ésser és, justament, allò que fa possible que festes aparentment trivials puguin tenir un sentit molt més profund: ni més ni manco que el sentit de representar una societat a través d'una identitat pròpia.

Potser això que acabam de dir pugui semblar una exageració. Les emocions són sovint exagerades i no cal cercar-los una raó estrictament lògica, a diferència del que pot passar en altres tipus de comportament humà més directament relacionats amb la justícia social, però per això mateix la cultura popular és l'element de cohesió necessari per facilitar que la resta de comportaments socials siguin presidits per la justícia. Les senyes d'identitat han de servir la solidaritat interna i facilitar-ne la comunicació externa, tal com l'actual procés d'internacionalització que viu el món -gairebé d'americanització, hauríem de dir- està demostrant i, de fet, exigint. En realitat, com es pot comprovar molt fàcilment amb el simple fet de badocar davant els telediaris, assistim a dos processos paral·lels i igualment imparables. A mesura que les societats es globalitzen reneix la consciència nacional a molts de pobles que per molt diverses raons la tenien amagada.

Aquest corrent localista, que mira des d'avall, des de la terra que cada home trepitja cada dia, cap a d'alt, cap a les estrelles de l'univers, té com a principal funció servir d'element de cohesió en els primers escalons de la societat universal. La cultura popular és, en aquest cas, el fonament de la cultura universal, la base imprescindible per construir un món harmònic, encara que aquesta sigui una meta que travessa camins sovint conflictius. La tragèdia bosniana o la desfeta de l'antiga Unió Soviètica no són els millors exemples per defensar la diversitat i el retorn a les arrels populars, ètniques hauríem de dir, com a instruments de solidaritat i de comunicació entre les nacions. Però aquest fet no ens ha de desanimar, sinó tot el contrari: cal insistir una i altra vegada en la necessitat primària d'impulsar les senyes d'identitat de cadascun dels pobles per aprendre a conviure a un món més nostre, a un món que de veritat sigui al nostre abast i el qual, per tant, poder defensar.

Dit això, podem abandonar tranquils els discursos gradiloqüents i centrar-nos a la nostra realitat quotidiana, la d'una Mallorca que ha viscut un procés de despersonalització de tal envergadura que necessita urgentment un retorn a les seves arrels, a la seva cultura popular, no com a un desig de reviuere un passat no sempre satisfactori sinó per allò que dèiem abans, com a eina de cohesió interna. La conservació del patrimoni lingüístic, la cultura generada al llarg de segles per una comunitat que cerca ser considerada històrica per tal de guanyar uns nivells de competències polítiques més alts, han de ser objecte prioritari d'atenció per les més altres instàncies de la Comunitat Autònoma. Des d'ONA ho hem dit moltes vegades i ho repetirem sempre que faci falta, a cada editorial si és necessari: per poder avançar cap al futur hem de ser conscients del nostre passat i, sobretot, hem de tenir un present que demostrí que som un poble, un sol poble. A més a més, repetir aquests

postulats és oportú a un número monogràfic com aquest, dedicat a la cultura popular en el més ample sentit de la paraula, però també per ser aquest un moment de crisi política on a l'avanç registrat durant el curt mandat de l'expresident Soler podria seguir una, diguem-ne, despreocupació per part del president Matas que diu que no vol fer bandera d'aquesta qüestió, si més no de la política lingüística.

Estam convençuts que les paraules de Matas obeeixen a una estratègia política encaminada a resoldre una crisi interna del Partit Popular que, a la vegada, és una conseqüència de la crisi d'identitat de la dreta mallorquina, com també ja hem denunciat en altres ocasions. Potser sigui això que li aconselli ser prudent, però en qualsevol cas aquesta prudència no s'hauria de confondre amb perdre de vista la necessitat de continuar la tasca normalitzadora tant lingüística com cultural que ja ha assumit la nostra societat. Des d'ONA compartim les propostes diversificadoras per a l'economia balear que el president Matas defensa des de fa molts anys, però per això mateix, per donar suport a tants bons propòsits cal introduir a les polítiques innovadores una forta dosi d'un bé intangible però molt real com és la fe o qualsevol altre sentiment de solidaritat en el món de l'esperit i de les idees. Aquest plantejament no és nou. No deixa de ser una còpia del que José Ignacio López de Arriortúa, el gran gurú de la Volkswagen, va fer fa molt poc a un fòrum sobre noves tendències econòmiques i empresarials celebrat a Palma.

Diu López de Arriortúa que en economia la fe en un projecte és tan important o més que el propi projecte. La ferma creença en la possibilitat d'un canvi de model econòmic aconsella, per tant, una considerable fe en la societat que ha de gestar aquest canvi, la qual cosa vol dir, en primer lloc, el reconeixement de l'existència d'aquesta societat i dels trets específics que la caracteritzen. Vet aquí, per tant, com el patrimoni cultural d'un poble no només serveix com a atractiu turístic sinó que també pot ser el motor que l'empenyi cap al seu futur. En el passat la prosperitat aconseguida per les Illes no va necessitar de cap element de cohesió perquè es va basar en el consum d'un bé absolutament tangible com és el territori. L'abús que se'n va fer potser salvàs de la pobresa la societat en un moment històric irreplicable, però a costa de provocar greus ferides tant en el seu entorn com en la seva vertebració social, una qüestió aquesta -la vertebració social- que ara esdevé imprescindible quan del que es tracta és de vendre un "projecte de país" fonamentat més en les idees que en els recursos naturals.

Tornem, per tant, al principi d'aquest editorial: a les festes populars que, sens dubte, encara constitueixen uns esdeveniments socials de gran importància per a cadascun dels nostres pobles. Animem, per tant, la seva celebració, fomentem la pervivència dels rites festius i dels costums amb els quals es basava la convivència dels nostres avantpassats per així poder-nos sentir hereus d'una història que ha de continuar amb nosaltres. Perquè -i això també ha de quedar ben clar- la història continua. Girar pàgina no vol dir esborrar el passat, sinó continuar endavant i, com dèiem abans, la cultura popular ens ha de servir per solidaritzar-nos uns amb els altres però no per deixar de comunicar-nos, no per evitar o menysprear els que vénen de fora i els que amb la seva convivència amb nosaltres enriqueixen la nostra cultura popular amb noves aportacions. Si defensam la normalització de la nostra llengua i de la cultura popular amb totes les seves variants és, precisament, per fer-nos forts, per poder assumir tranquil·lament tot allò de bo que ens ve de l'exterior. Només d'aquesta manera, des d'una postura de força interior, el nostre petit país podrà jugar un paper important en el concert internacional dels pobles.

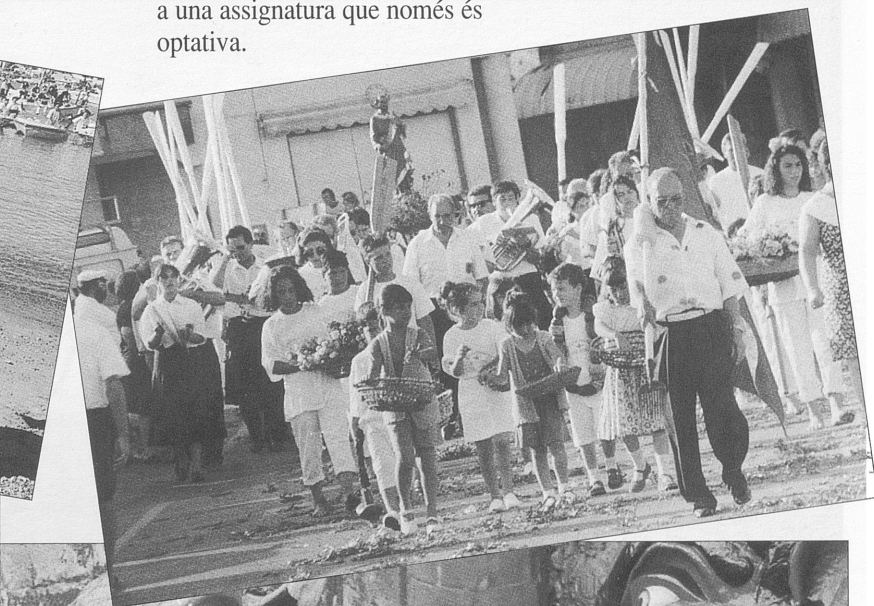
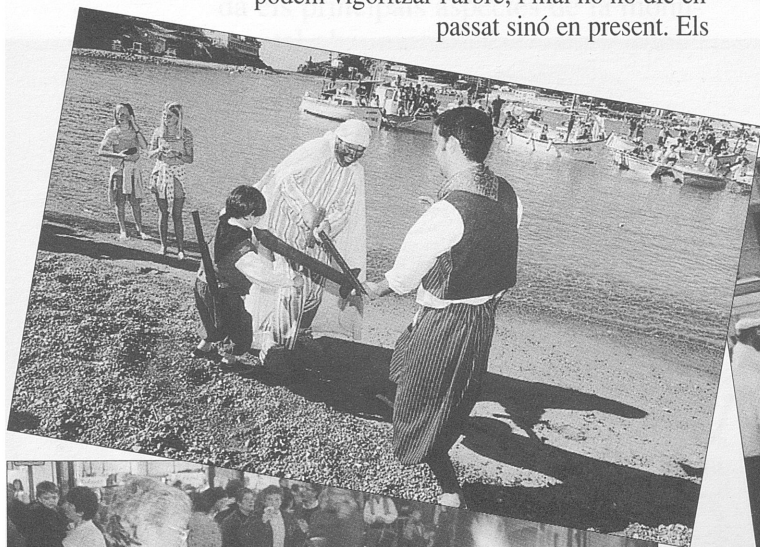
Unes arrels poc arrelades

Biel Oliver, professor de Cultura Popular a la Universitat de les Illes Balears, parla de la cultura popular com d'un fet viu, allunyat del folklore que és un concepte que atribueix al colonialisme britànic de finals del segle passat quan es va veure obligat a justificar davant l'Imperi unes cultures autòctones diferents a les del país civilitzat que pretenia representar. Biel Majoral, que és com el coneixem popularment, va fer aquesta distinció entre cultura popular i folklore a una entrevista publicada recentment per ONA (número 34) en relació a la Mediterrània. Seves són, també, aquestes paraules:

"Quan jo explico cultura popular dic que és com les persones, unes neixen mentre les altres moren, i entre unes i altres hi ha una relació profunda. Si plantes un arbre has de fer un clot gran a terra perquè estengui les arrels. Jo intent explicar de quina forma podem vigoritzar l'arbre, i mai no ho dic en passat sinó en present. Els

mostr el que encara existeix a pesar de l'obstinació dels anomenats intel·lectuals perquè desaparegui. L'intel·lectual, quan més mor una cultura, més hi guanya perquè la pot explicar en passat".

Aquest professor de cultura popular defensa el carrer com a aula on aprendre una assignatura que no es pot ensenyar sense la complicitat del poble. Ell mateix predica amb l'exemple: canta, llaura les seves vinyes i redola de vila en vila per viure les tradicions que hem heretat dels nostres avantpassats. Sovint es topa amb una situació no gaire satisfactòria -les arrels no han trobat aquest clot gran del qual parlava per poder arrelar de manera lliure i profunda- però malgrat tot es mostra esperançat. El trist horitzó en el qual ens va deixar el franquisme ha donat pas, al llarg de dues dècades, al renaixement de moltes tradicions. I ara mateix les classes de Biel Oliver a l'Escola de Magisteri en són un exemple molt clar: quatre-cents matriculats per a una assignatura que només és optativa.

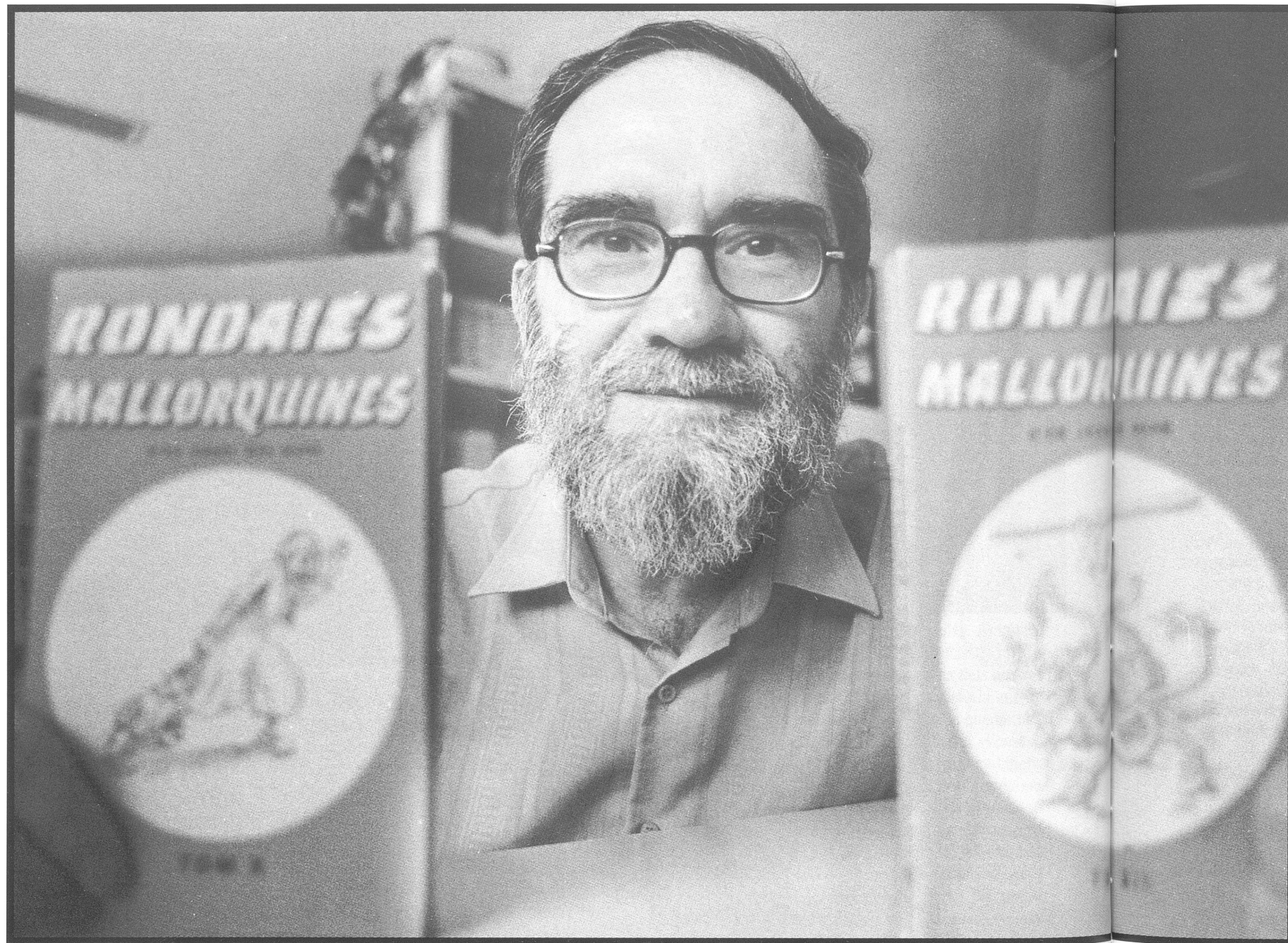

*Festes
populars a
Mallorca.*

El missatge estètic de les Rondalles

Entrevista a Josep A. Grimalt

per Antoni Rosselló

Les rondalles mallorquines de mossèn Antoni Maria Alcover, "un gran missatge estètic i una creació literària esplèndida", en paraules d'un expert en el tema com el professor Josep A. Grimalt, han estat durant molt d'anys l'única aproximació popular a la literatura catalana, quan tota altra manifestació cultural en la nostra llengua era proscriu. Per a molts de mallorquins, les Rondalles eren una forma de connectar amb un univers de fauna, amb una desbordant dimensió imaginativa i de familiaritzar-nos amb els temes de la imaginació tradicional. Les Rondalles han acompanyat la nostra infantesa i ens han fet descobrir móns meravellosos. Ens han mostrat la força de la paraula i ens han ensenyat a estimar una llengua mil·lenària que no es resigna a ésser bandejada. En aquesta entrevista, el professor Grimalt recorda els principals aspectes de la monumental obra recopilada i escrita per Alcover, en l'any en què es compleix el centenari de la publicació del primer tom.

-Quins són els principals valors que tenen les rondalles de mossèn Antoni Maria Alcover?

-Destaquem-ne dos valors principals: el lingüístic i l'imaginatiu. Els textos, des del punt de vista de la creativitat lingüística són extraordinaris. D'altra banda, les Rondalles condensen i reflecteixen la imaginació que s'ha produït d'ençà de les primeres civilitzacions

-Babilònia, Mesopotàmia, Egipte, etcètera- fins a la nostra època a Europa, part d'Àsia, l'Orient mitjà, el nord d'Àfrica... àrea en la qual hi ha una història d'aquesta imaginació amb temes que estan reflectits a les Rondalles. És a dir, que un lector de rondalles es familiaritza amb temes de la mitologia grega, de la cultura medieval, etcètera. Un infant que escolta o llegeix moltes rondalles estarà més ben preparat per entrar per una via més culta i més llibresca a les manifestacions de la literatura i de la imaginació quasi universal.

Josep A. Grimalt Gomila és actualment professor titular del departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la Universitat de les Illes. Nasqué l'any 1938 a Felanitx, després de començar a estudiar Dret a Barcelona i d'acabar la carrera a Madrid es dedicà un parell d'anys a fer oposicions, activitat que compaginava amb l'estudi de la llengua catalana. L'any 1971 obtingué la llicenciatura en Filologia Romànica Hispànica i quatre anys més tard el doctorat, la tesi del qual es titulava "La catalogació de les rondalles de mossèn Alcover com a introducció a l'ensenyament". L'any 1971 s'incorporà com a professor a la delegació de Balears de la Universitat de Barcelona.

Ha publicat nombrosos articles relacionats amb l'obra de mossèn Alcover, entre els que destaquen la introducció a la seva tesi doctoral i l'explicació de com eren les llibretes de recopilació de les Rondalles. Josep A. Grimalt és autor de la novel·la "Història d'una dama i un lloro". Ha traduït al català la novel·la "La princesa de Clèves", de madame Lafayette, i l'obra de teatre "La guineu i el raïm", de Guilherme Figueiredo.

-Quants de mallorquins i mallorquines no han entrat en contacte per primera vegada amb la llengua escrita gràcies a les Rondalles...?

-Als anys quaranta o cinquanta les Rondalles eren l'única lectura habitual en llengua catalana. També cal recordar que en aquesta mateixa situació es trobava el catecisme, que era ensenyat i memoritzat en català, en un català molt bo, molt fidel a la tradició lingüística mallorquina, culte i literari. Les Rondalles tenen un llenguatge molt apte per a la comunicació dialectal, mentre que el catecisme era més culte. El català del catecisme podria haver estat el model de llenguatge que actualment aplicaríem un cop s'hi haguessin fet les adaptacions necessàries. Els esquemes generals que s'aplicaren al llenguatge del catecisme podrien haver servit d'orientació al model de català culte usat a Mallorca, però per desgràcia no ha estat així. La funció lingüística de les Rondalles ja no té la importància d'abans perquè actualment els nins i nines aprenen de llegir i escriure en català a l'escola. I ho fan amb rondalles, però també amb altres textos, perquè el que no poden fer és reduir la lectura en català a l'obra rondallística.

-Quin és el model de llengua que usà mossèn Alcover a les Rondalles?

-Sobre l'obra de mossèn Alcover s'han dit massa doïes, entre altres raons perquè ha tingut la desgràcia de servir d'arma a grups que reivindiquen tot el contrari del que ell defensava. Ara bé, Alcover no podia aplicar la normativa ortogràfica actual perquè encara no existia. Quan les normes foren promulgades -i ell hi havia contribuït ferm- s'hi acostà molt, encara que després se'n decantà un poc arran de les bregues mantingudes amb l'Institut d'Estudis Catalans. Però l'ortografia no té gaire importància -referint-nos a la representació dels sons de la llengua mitjançant lletres i altres signes- perquè escriure la conjunció "i" amb I llatina o grega no és rellevant, tal com posar una ce (ç) trencada o una essa (s). El que passa és que mossèn Alcover cultivà un gènere que es presta molt bé a expressar-lo en llenguatge dialectal o col·loquial, familiar, que és el que va fer, i en aquest aspecte crec que la solució que va adoptar és l'òptima, que, a més a més, responia a la seva capacitat creativa.

LA LLENGUA COL·LOQUIAL

-Les rondalles solen ésser sempre escrites en llenguatge dialectal?

-L'ús de la llengua col·loquial no és exclusiu de Mallorca, sinó que en castellà també trobarem textos escrits en llengua dialectal. El que ocorre és que com que no en llegim pensam que no n'existeixen. Per comprovar això només cal agafar la col·lecció de rondalles d'Aurelio Espinosa i hi advertirem que estan escrites en un castellà tan dialectal que de vegades pot arribar a costar una miqueta de llegir.

-Quins diria vostè que són els principals mites que s'exposen a les rondalles mallorquines?

-A mi, la paraula mite no

m'agrada gaire, perquè vol dir tantes coses que quasi arriba a no significar res. Si amb mites volem dir temes, no els puc enumerar perquè són molts, bàsicament els propis de totes les col·leccions de rondalles.

-Parlem de la universalització de les rondalles. És cert que moltes són les mateixes que hi ha a altres parts del món amb els noms canviats?

-Les rondalles de mossèn Alcover sense paral·lel amb altres -i això encara està per descobrir- potser no arriben a mitja dotzena. Totes les altres tenen punts de coincidència amb rondalles d'arreu del món. Cal ressaltar que la tipologia rondallística és molt uniforme. Exemples d'aquesta uniformitat? N'Estel d'Or - coneguda popularment com la rondalla de na Catalineta i na Joanota - és la Ventafores catalana, la Cenicienta castellana, la Cendrillon francesa, la Cinderella anglesa, la Cenerentola italiana...

-No sobta una mica que sols hi hagi mitja dotzena de rondalles que no tinguin punts de coincidència amb altres? No suposa això una manca d'imaginació i de singularitat?

-No, perquè el món de la rondallística funciona així. En altres coses potser hi trobaríem una major diversitat, però no trobaríem cap poble de l'extensa àrea geogràfica que tantes vegades he mencionat que tenguí una rondallística pròpia i independent de la dels altres pobles i països, fonamentalment perquè ens estam referint a un fenomen quasi universal. Hi ha textos tan comuns com el cas de l'al·lot no desitjat o conflictiu que és tirat a un riu i després és recollit per un pescador o personatge semblant que el puja i de més gran arriba a convertir-se en un heroi. Aquest esquema apareix a les rondalles d'Europa, del nord d'Àfrica, de bona part d'Àsia, de l'Orient mitjà... però també a la Bíblia i en textos de les cultures més antigues que coneixem.

LA BÍBLIA I LES RONDALLES

-Vol dir que els textos de la Bíblia contenen molta rondallística?

-Molts d'esquemes de les narracions de la Bíblia coincideixen amb esquemes rondallístics, però no podem dir que la Bíblia sigui rondalla, perquè és una expressió que pot confondre. La Bíblia pretén que ens la prenguem seriosament, mentre que la rondalla sols aspira a entretenir. La Bíblia és un text sagrat i la rondalla és profana, però els esquemes d'una i altra són semblants. Per exemple, un esquema clarament rondallístic de la Bíblia és la història de Josep i els seus germans. Josep és un al·lot que té un somni profètic de grandesa que desperta antipatia i enveja entre els seus germans, fins al punt que l'intenten matar i fan creure al seu pare que ha mort tot mostrant-li una prova falsa. Després de passar una sèrie de vicissituds arriba a ésser un home poderós a qui els germans reclamen ajuda i ell d'alguna manera els humilia. Aquest és l'esquema de la rondalla de Son Roig, de mossèn Alcover, encara que a la narració mallorquina la protagonista és femenina i tampoc no té el marc tan concret i grandios que sí té la història bíblica de Josep. La rondalla de Son Roig està ambientada i representada en un món més casolà, però l'esquema és, més o manco, el mateix. I la narració d'un al·lot abandonat en un riu també figura a la història de Moisès.

-Quin tipus d'informació predominant aporten les Rondalles?

-Segons què entenguem per informació, però per a un lector

d'avui en dia -i ja m'estim més parlar de lectors que d'altra cosa- les Rondalles són bàsicament un gran missatge estètic i una creació literària esplèndida. D'informació, se'n pot treure molta, especialment sobre detalls de la vida casolana de l'època en què varen ésser escrites -al tombant del segle- i d'informació lingüística, no en parlem. En relació al que deia abans, les Rondalles et familiaritzen amb els grans temes i motius de la imaginació d'una cultura quasi universal. Et familiaritzen amb les grans epopeies antigues, amb les col·leccions narratives medievals...

-No obstant això, mossèn Alcover no va recopilar les rondalles que mostraven un cert caire eròtic. No és així?

-Ell mateix deia que quan trobava una rondalla que no era convenient per raons de moral o de decència, o coses semblants, ja no la recollia. Ara bé, això no deixa d'ésser un tòpic, i cada vegada que en parl m'agrada precisar un parell d'aspectes. En primer lloc, no és ver que a l'aplec hi manqui totalment l'element eròtic o altres motius d'inconveniència. El que passa és que moltes vegades la gent parla de les Rondalles sense haver-les llegides. I el que dic es pot comprovar llegint "En Mirando", "Dos patrons i una patrona", "Una gírgola que dugué coa" i alguna altra que ara no em ve al cap. Per tant, els motius de caire eròtic no hi són absents.

-Com hi és tractat el tema de la crítica de la religiositat?

-A "Es jai de sa barraqueta", una rondalla tan coneguda i tan popular, pareix que ningú no hi adverteix el contingut irreverent. Presenta un personatge que se'n riu dels tres grans mites religiosos del cristianisme i d'altres confessions: la mort, el dimoni i les potències celestials. Se'n riu de la mort, del dimoni... Del dimoni te'n pots riure, però alerta: si el redueixes a no res, si se'n fa un ésser de qui te'n pots burlar, això no entra en els grans esquemes religiosos. Dins la religió el dimoni és l'encarnació i la representació del mal i si tu te'n pots riure això li fa perdre efectivitat. Finalment, el jai de la barraqueta entra al cel com aquell qui diu de contraban. Per tant, també se'n riu del cel, ja que la rondalla és una caricatura de l'escatologia cristiana. Ara bé, els lectors se solen fixar en els detalls secundaris, en els aspectes més pintorescs i còmics i pareix que no n'arriben a captar el fons de la sàtira religiosa.

-De tota manera, ni la crítica ni l'erotisme són els elements més abundants en les Rondalles...

-No. Els grans cossos rondallístics de les àrees geogràfiques a les quals ja m'he referit no tenem com a elements principals l'erotisme o la irreverència. Si hom llegeix rondalles de recopiladors que no han passat mai per ésser escrupolosos -per exemple els germans Grimm, Afanassiev o el mateix Aurelio Espinosa- hi troba molt poc material d'aquest tipus.

-No obstant això, l'erotisme que destil·len algunes Rondalles deu estar un poc amagat; per notar-lo hom deu haver de llegir entre línies...

-Més que amagat, jo diria que està contat amb delicadesa. I això és, precisament, un art. Allò que fa que la pornografia no sigui artística és la grosseria amb què es presenta el contingut, però si el mateix contingut és ofert amb art, delicadesa i insinuació, aleshores es converteix en un producte de valor. I això és el que passa a les Rondalles, on no hi ha un llenguatge grosser, encara que no tenen inconvenient a expressar, per exemple, el fet que la

reina comet adulteri i que quan duen a enterrar el fill del rei, En Mirando, en veure que el monarca plora i el sentinel·la està alegre, descobreix la trama dient: "El qui era son pare, cantussava, i el qui no ho era, plorava". Com es pot dir més clar? A "Una gírgola que dugué coa", que pareix la més agosarada de totes, hi ha un intent ben clar de "l·ligar", per dir-ho amb aquest llenguatge tan de moda, ja que els tres fills del rei se'n van a casa d'una fadrineta amb la intenció que molt fàcilment s'endevina. A més, hi ha una frase molt gràfica que diu: "Quan la varen veure s'estimaren més anar-la a trobar sense més companyia que ella mateixa". Per què hi van? Ja es veu. Però ella és prou llesta per defensar-se, i ho fa. La intenció dels homes és molt clara i ho mostren una sèrie de detalls en els quals no podem entrar per manca d'espai i temps.

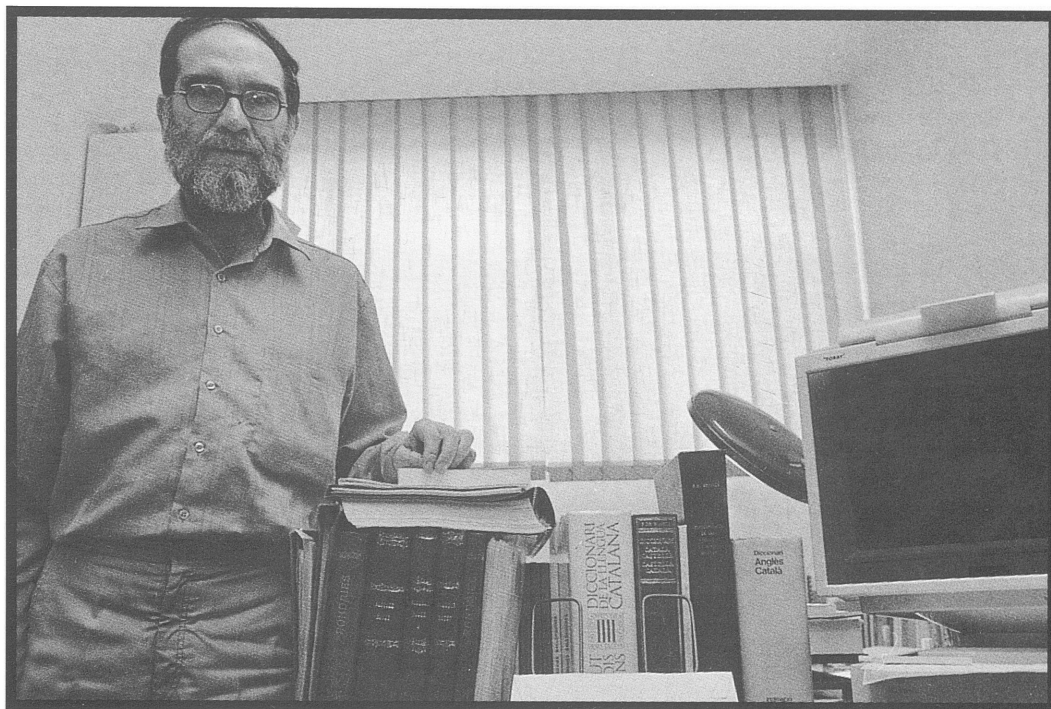
LES RONDALLES EN EL MÓN

-Hi ha a altra part del món un cas semblant com l'aplec de rondalles de l'illa?

-Evidentment. Potser els més coneguts són els germans Grimm, a Alemanya; Afanassiev a Rússia i Espinosa a Espanya. Així mateix, cal dir que Espinosa feia una feina més destinada a especialistes, i Alcover va fer un aplec que pretenia esser popular. També cal ressaltar que la primera edició de les rondalles dels germans Grimm era més per a especialistes, més científica, mentre que la darrera, que és la que coneixem, la que habitualment s'edita, ja s'acosta més, en intencions i formes, a l'obra d'Alcover. Sense sortir de l'àrea de cultura catalana, és just destacar la tasca del folklorista Joan Amades. La seva obra és un corpus extensíssim i quant a funció, intencions i tècnica pareix que s'acosta bastant a la d'Alcover, encara que no té les seves qualitats literàries.

-Hi ha ressonàncies rondallístiques a l'obra dels escriptors de Mallorca?

-Per respondre a aquesta qüestió hauria de conèixer més a fons la producció dels escriptors actuals. Per tant, la resposta més prudent que podria fer és que hi ha de tot. Per exemple, un escriptor, crec jo, que no té cap connexió amb una literatura de caire tradicional, Llorenç Villalonga, se situa en un món diferent al d'Alcover, almanco ben distanciat. En canvi, per ventura podríem trobar altres autors que sí, que la seva obra té molts dels elements típics de les rondalles. Però això requeriria un estudi reposat i detingut, perquè una resposta improvisada es presta a l'error. D'altra banda, també existeix el mite de les rondalles i no t'estranyi que hi hagi autors que diguin que les han tengudes en compte a l'hora d'escriure, però en llegir-los no hi veus cap de les qualitats de les Rondalles, ni tenen per què esser-hi. Hem de tenir una mica d'esment de no treure les Rondalles del seu lloc. Com sap, jo en som un gran defensor i estudiós, però crec que la literatura que el nostre poble hauria de

produir no hauria de girar a l'entorn de les Rondalles. Si les treim del lloc que els correspon correm el risc d'arribar a desprestigiari-les, és a dir, si els demanam més d'allò que ens poden donar. Les Rondalles són una gran creació literària sorgida a Mallorca gràcies a un gran escriptor de l'illa. I prou. No cal demanar-los res pus.

LA CULTURA POPULAR NO ES POT DEFINIR

-La cultura popular podria definir-se com tot allò que fa el poble en el seu devenir. Quina seria la seva definició?

-Crec que el nom de cultura popular no és un concepte tècnic que es pugui definir bé. És d'aquestes expressions que circulen i que fins i tot es poden arribar a trobar a llocs on pareix que haurien d'esser més exigents, i a mi no m'estranyaria trobar en un pla d'estudis una assignatura anomenada cultura popular. Ara, una definició rigorosa i elaborada tècnicament no la sabria donar. Però posats a aproximar-nos-hi una mica, crec que se sol parlar de cultura popular quan ens volem referir a manifestacions que no tenen un responsable conegut i anomenable. Per exemple, les Meninas de Velázquez no són cultura popular perquè hi ha un autor que n'és responsable. I això mateix passa en literatura, ja que quan un llibre té un autor conegut i podem dir que aquest n'és el text autèntic, llavors ja no parlem de cultura popular. Sí que ho feim, però, quan parlem, per exemple, de les panades. Qui les va inventar? No ho sabem. Molta gent en fa, però tothom a la seva manera perquè les formes d'elaboració han anat evolucionant. De les panades ningú no n'és responsable, i alhora tots ho som.

-De tota manera, l'ample camp semàntic del mot "popular" pot induir, a vegades, a interpretacions diferents...

-És cert que hi ha vegades que aquest mot, tan vague, l'aplicam a altres fets que no s'ajusten a aquesta definició. Per exemple, quan un escriptor ha tengut molt bona acollida parlem de literatura popular. Les mateixes rondalles mallorquines d'Alcover, des del moment que ell les va escriure i publicar ja no serien cultura popular en el sentit en què he intentat definir-la

PARTICIPACIÓ EN ACTES DE CULTURA POPULAR

- Auca de la rondalla.
- Conferències sobre les rondalles.
 - Mostra folklòrica de Sóller.
- Joan Petit (representació teatral).

SA NOSTRA amb la cultura popular

PUBLICACIONS SOBRE CULTURA POPULAR

- Manual del teixidor a mà, de Guillem Bujosa Rosselló
- L'Essència de Mallorca: recull de costums i tonades: any 1949, d'Andreu Estarellas Pascual.
- Cultura popular mallorquina, d'Antoni Galmés Riera.
- Cançoner musical de Mallorca, de Josep Massot i Planes.
- L'Obra de palma: cistelles, graneres i cordats.
- Temps ha... Indumentària de les Pitiüses, d'Antoni Pomar.
- Artesans: oficis i artesanía a Balears, d'Andreu Ramis.
- Die Balearen, de l'Arxiduc Lluís Salvador.

COL·LECCIONS DE VÍDEOS DE CULTURA POPULAR

- S'Obra de palma.
- Espardenyes d'Eivissa.
 - Festeig pagès.
 - Els Ollers
- Ses festes: Sant Joan a Ciutadella.

**"SA
NOS
TRA"**

CAIXA DE BALEARS

i, no obstant això, segur que en una assignatura de cultura popular no sols no s'ometrien els textos d'Alcover, sinó que fins i tot hi trobarien un lloc destacat.

-Quines característiques ha de tenir un poble per esser bon productor de cultura popular?

-Aquesta pregunta és extraordinàriament difícil de contestar. Tots els pobles produeixen cultura, molta o poca. Ara bé, uns en produiran de més qualitat, de més consistència, de més capacitat de sobreviure, de més capacitat d'irradiar-la perquè es donen una sèrie de circumstàncies adients. El que jo no sé definir són, precisament, aquestes circumstàncies. De tota manera, crec que una de les principals condicions és tenir independència, si no política, sí almanco social i cultural. És a dir, nosaltres, per exemple, en les condicions en què estam no podem fer amb plenitud una cultura pròpia, a pesar de l'esforç que fan uns sectors de la població per produir-la. Topam una gran varietat d'impediments, començant per la televisió i la premsa.

-Els països mediterranis podrien generar una cultura popular més intensa i més plena que el països nòrdics, posem per cas? O el factor geogràfic no és un condicionament essencial?

-No m'atrevesc per res a assegurar això. No crec que hi hagi pobles més ben dotats per a la creació cultural perquè crec que són les circumstàncies pròpies les que poden determinar la qualitat i quantitat de producció cultural. Així, jo no asseguraria en cap cas que els pobles mediterranis estiguin més ben dotats que els nòrdics.

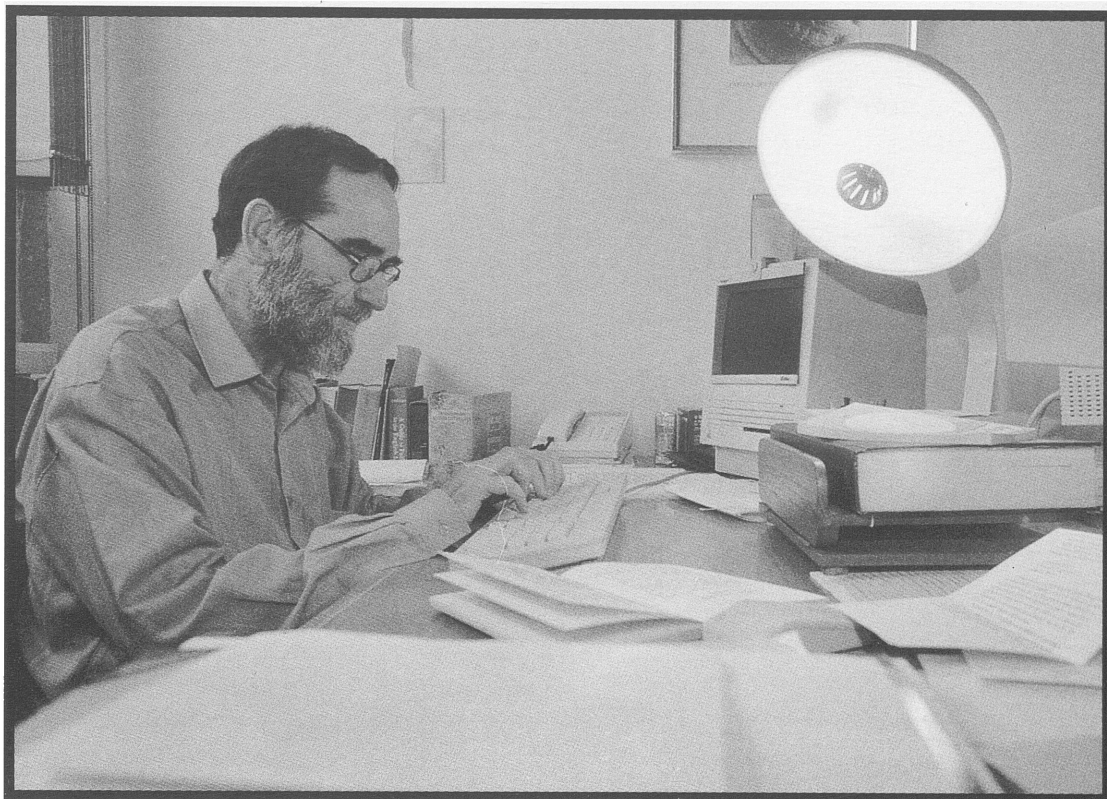
-Podria establir un paral·lelisme entre la cultura popular de Mallorca i la del País Valencià o de Catalunya?

-Això només es pot contestar després d'un estudi, i centrant-nos en qüestions més concretes, perquè la cultura popular és un gran sac on hi cap de tot. Ja he fet referència abans a la televisió i si qualcú m'argumentàs que també és cultura popular jo no li sabria respondre. Les d'ara són formes de cultura que, l'home no crea però sí les viu, les rep, i podem assegurar, emperò, que el poble és cada vegada més poc creatiu perquè la manera en què funciona la cultura actual li impedeix de crear-ne, per la qual cosa es converteix en un receptor passiu.

LESFONDRAMENT DEL MÓN RURAL

-Quins serien els principals elements que han influït en l'empobriment de la cultura popular?

-D'una banda, l'aparició de les noves tècniques, els nous mitjans de comunicació. D'altra banda, el fet de no tenir aquella

independència de què parlava és una limitació molt important, encara que aquest mal ve de molt enrere. Qualcú ens podria dir que tenim democràcia i la forma de govern que hem votat majoritàriament, però la pregunta és: per què l'hem votada? El poble no sol protestar perquè s'hi troba bé, ja que pareix que sols li interessa viure amb comoditats i poder gastar cada dia més.

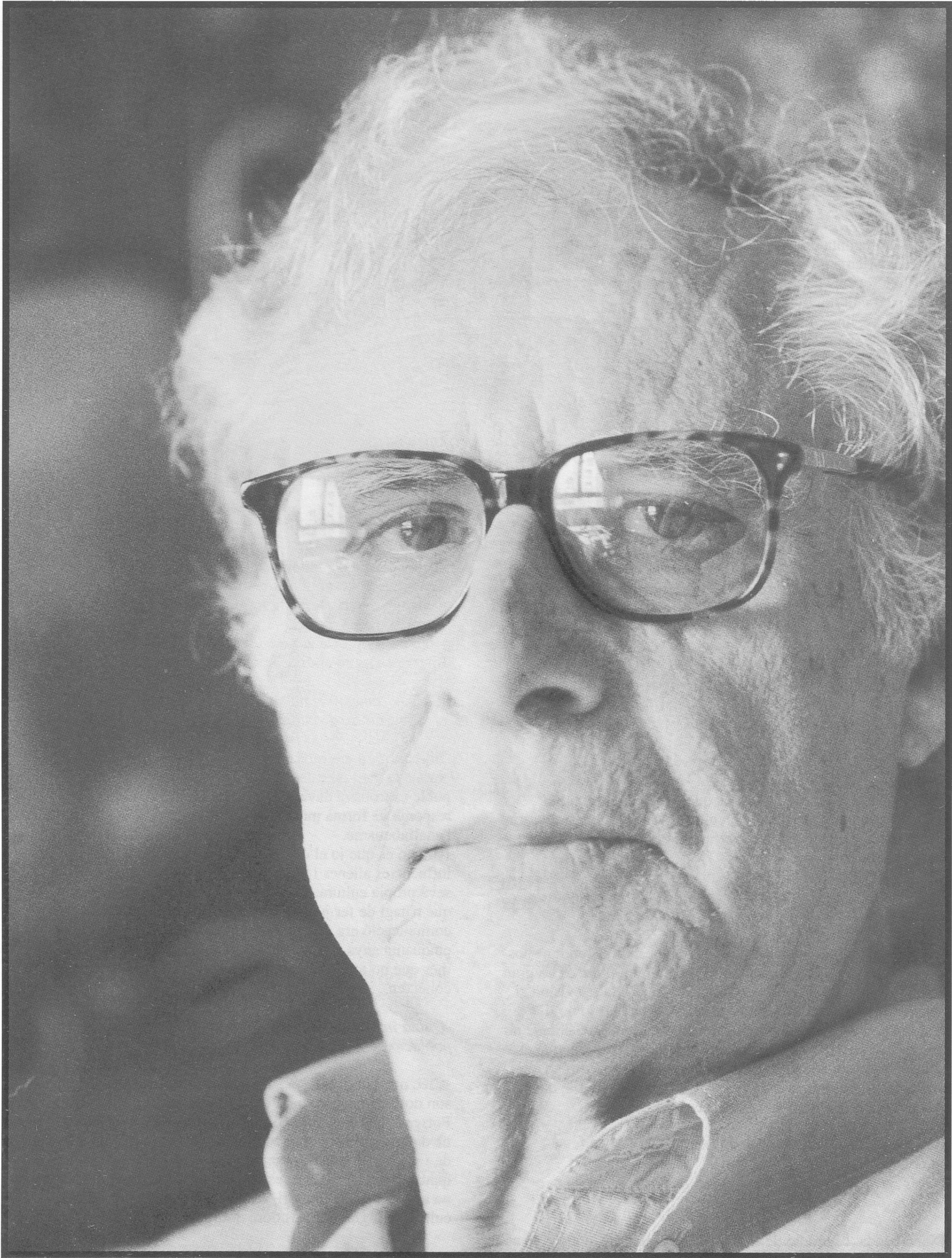
-L'esfondrament del món rural ha contribuït també a la minva de la producció de cultura popular?

-El món rural era molt més propici per produir cultura popular perquè la gent no estava condicionada per cap element forà. El poble es trobava davant unes necessitats i uns estímuls i hi responia de forma més o manco immediata. Durant l'època de l'analfabetisme.

I ara no és que jo el defensi, ni a prop fer-hi- el poble no rebia influències alienes i era la mateixa població la que creava la seva pròpia cultura. Ara, que això sigui bo o dolent..., no crec que n'hagi de fer judicis de valor. Naturalment, abans la comunicació era de forma directa entre les persones. Fa cinquanta anys que la gent es comunicava amb els veïns molt més que no ara. Actualment, els mateixos veïns a penes es coneixen.

-Quina influència ha tengut l'allau turística en la capacitat de la població de generar cultura?

-Crec que el turisme no aporta cultura, si de cas el que aporta són doblers, però cultura, en el sentit corrent del terme, no. Potser el que estam fent és parlar massa de cultura sense haver-ne definit prèviament el contingut. És cert que hi ha unes formes de vida que deriven del turisme, però en formes de vida qualificades i enriquidores de la personalitat del poble el turisme no aporta res. Al contrari, crec que el turisme ens destrueix la cultura, malgrat que ens doni doblers.

Una cultura dominada per la imatge

Entrevista a Sebastià Trias

per Antoni Oliver

Sebastià Trias Mercant té un cert aire de savi despistat, encara que atent a tot el que passa i ha passat. Creu que hi ha una nova cultura popular dominada per la música i la imatge i, quant a la cultura tradicional, considera que tenim dansa ritual, símbols, bona cuina mediterrània i, encara, memòria, per poder fer algun treball de camp. Trias Mercant, catedràtic d'antropologia cultural de la UNED, ha estudiat la tradició oral, l'obra de l'Arxiduc, Die Balearen, i el folklore popular. Té un discurs ordenat, però àgil, que maneja molts de conceptes a la vegada. Mercant, és el professor a l'antiga, interessat pels alumnes, i que es dedica a la tasca docent amb devoció. De tant en tant li surt el sentit de l'humor i classifica els sants en professionals o no, i diu que al dimoni el varen haver de prestigiar perquè així també en sortia millor parat el santoral. Una lucidesa i ironia que, la veritat, en un ambient acadèmic ensopit, és d'agrair. Trias Mercant no s'atura i ara prepara un nou llibre sobre la cuina, una de les seves grans passions.

-La bona cuina és la dieta mediterrània, ara tan de moda?

-Encara que els elements hi són a la Mediterrània, el que s'anomena dieta mediterrània és un invent dels americans. El que hi ha és una alimentació mediterrània comuna, bàsica. Llavors cada país, a través de la seva cultura, fa una cuina distinta.

-Vostè creu que és encertada la divisió en cuina de l'oli i cuina del greix en la qual la Mediterrània seria la cuina de l'oli d'oliva i la nordica la del greix?

-Aquesta és la teoria de l'antropòleg italià Montanari. Ell diu que el cristianisme, segles de cristianisme, varen sintetitzar aquestes dues cuines i que a mesura que es va estendre varen pujar els cereals. De totes maneres al nord hi ha més greix i, això està documentat a poemes, i a la literatura.

-O sigui que la cuina mediterrània, tal com s'entén ara, no és exactament així.

-Això va esser un invent de la Universitat de Califòrnia, i sobre uns aliments que sí són mediterranis, es varen inventar una dieta tipus. No vol dir que a la Mediterrània tenguessin aquesta dieta. Això ja s'està revisant, perquè s'ha vist que, per exemple, els francesos i alguns mediterranis poden menjar tant de greix com els nord-americans i no tenen tantes malalties cardiovasculars. Precisament, es tractava de prevenir les malalties cardiovasculars amb aquesta dieta. Ara comencen a dir que el que compensa en el cas dels francesos és el vi, que begut amb moderació elimina aquests greixos perjudicials. Però a la Mediterrània hi havia també abundància de greix i això també està documentat.

-La cuina mallorquina on se situa en aquest context mediterrani?

-Era una cuina igual que tota la cuina cristiana de la Mediterrània no crec que, en aquest sentit, hi hagués moltes diferències. Precisament ara escric un llibre que és un diàleg, de l'estil dels de Plató, sobre la cuina: a un grup d'amics els convida a fer un viatge el propietari d'un restaurant, al Mediterrani oriental, a Itàlia, al Marroc, mengen el mateix menú, albergínies i xot, encara que en plats diferents. Ara això ho vull comprovar, però estudiant la literatura, s'han trobat receptaris de l'Al-Andalus nous i això és encara per investigar.

Sebastià Trias Mercant, va néixer a Valldemossa l'any 1933. Es llicencia en Filosofia i Lletres per la Universitat de Barcelona. Va esser professor en aquesta Universitat i és professor a l'Institut Ramon Llull de Palma, endemés dóna classes d'antropologia a la UNED. És membre de l'Institut d'Antropologia de Barcelona i autor del llibre "Una història de l'antropologia balear". És autor de nombroses publicacions i comunicacions a congressos. Filòsof i antropòleg de prestigi és rector també de la "Maioricensis Schola Lulística". També és especialista en l'obra de l'Arxiduc Lluís Salvador.

LA SIMBOLOGIA DE LES MATANCES

-Quina és la simbologia de les matances, quin codi tenen?

-La idea clau de les matances és el problema de la sang. La sang divideix les matances en dos grans capítols, la carn que no té sang: la sobressada, i la que en té: la de botifarrons i botifarres. Ni una gota de sang havia de caure damunt la sobressada.

Llavors, aquest problema de la sang és el que va crear tots aquests símbols, els tabús i els codis, fins al punt que d'aquest símbol religiós del Crist crucificat en diuen "La Sang", potser hi tenguí alguna cosa a veure, perquè al cap i a la fi, la crucifixió és un sacrifici humà. El que potser no tenguí tanta tradició és la sobressada.

En el text de Ramon Llull ja surt que mataven el porc, però el mataven d'una maçada i se'n menjaven la carn, no la conservaven dins budells com a sobressada, el que sí conservaven era la carn de porc salada. La sobressada comença a sortir a textos del segle XV.

-Quina de les festes mallorquines té més càrrega simbòlica?

-Jo no sé si hi ha més festa a Menorca que a Mallorca. Tal vegada les festes de Sant Joan i de Sant Antoni que també és un sant mediterrani cent per cent. Hi ha dos sants dedicats al foc, un a l'estiu que és Sant Joan i un a l'hivern que és Sant Antoni. Hi ha la malaltia del foc, que la curava sant Antoni, però ara s'ha demostrat que aquesta malaltia no va existir mai a Mallorca.

-La festa conjura alguna cosa o és una festa de tradició pagana que es cristianitza?

-Aquesta és la teoria més fàcil, dir que les tradicions paganes es cristianitzaren i s'ha acabat l'assumpte. Caro Baroja ja va dir que no sempre és així, no sempre darrera un santuari o un sant hi ha d'haver un heroi pagà, sense que els cristians creassin cosa pròpia. La veritat és que els sants els va crear el poble i seguien un ordre. La canonització dels sants oficials no arribà fins al segle XIII. Per tant, des del principi del cristianisme fins al segle XIII hi ha dotze segles en els quals els sants eren per aclamació popular. Primer començaren pels màrtirs, perquè eren herois morts, cossos il·lustres dels quals en treien relíquies. Després, més endavant, es va unir santedat i noblesa i tots els sants varen ésser bisbes, reis o princeses, perquè la gent del poble estava necessitada, però no tenia res a oferir. Abans de la canonització oficial, en el segle XIII, hi ha una tercera fase que és la dels monjos, eremites, i la canonització el que fa és obrir el camp de la santedat a tothom i sant Antoni entra en aquesta categoria perquè era un eremita. Aquests sants, al contrari dels qui eren herois o dels poderosos, santedat i noblesa no es podia separar, aquests sants, dic, eren els professionals, estaven tancats i només resaven. Tot això va arribar fins a la Reforma en què els sants varen quedar limitats, al món cristià, a l'àmbit del catolicisme. Hi ha un antropòleg americà que ha estudiat el tema de la santedat a una societat molt evolucionada i on hi ha totes les gammes del cristianisme i catòlics. El que diu és que a mesura que la societat avança disminueix aquesta religiositat popular, aquesta és la idea també de Weber. Llavors la religió es va convertint en una ètica. En el protestantisme no hi ha sants, tot es redueix a un problema religiós i ètic i només la religió catòlica manté la santedat i aquest tipus de tradicions. Sant Antoni, per tant, pertany a la categoria dels sants professionals i eremites i que, endemés de la cultura de foc, dona una protecció als animals, perquè no només tenia cura de les persones, també és un sant burlaner. A la religiositat popular la santedat té una doble dimensió, està mesurada. El sant no és més que un intermediari amb Déu, perquè sant només ho és Déu. A la

cultura dels pobles caçadors ja surt aquest concepte d'intermediari, hi ha Déu que és creador i l'intermediari que és el salvador, i el cristianisme hereta això. A totes les cultures la religiositat popular ha creat els seus mitjancers.

-De l'altre gran sant que tenim, sant Joan que en pot dir?

-Bé, seria el representant del foc a l'estiu.

-És un sant professional o no?

-Aquest derivaria més aviat de la tradició de les festes de primavera d'estil pagà.

-Però conjura qualche mal?

-Segurament sí, perquè aquests sants ho conjuren tot. El cel està ple de sants que conjuren mals. Al cel hi ha dues facultats, la dels advocats, basta llegir la lletania, i la de medicina, la que cura, les altres facultats no existeixen al cel. Fins i tot, en determinant moment s'agrupen. Hi ha una especialització terapèutica dels sants que s'ha recollit a qualche publicació.

LA NOSTRA DANSA RITUAL

-Quin seria el ball mallorquí més significatiu, la nostra dansa ritual?

-Són les danses més antigues, els cossiers, els cavallets i les àguiles.

-Quina és la seva simbologia?

-Vaig dirigir un treball dels alumnes de la UNED sobre danses. És molt difícil esbrinar-ne la simbologia. Per exemple, els colors a uns i altres es van repetint, són colors mediterranis, per exemple el morat i també hi ha el verd, que és un color de la cultura arabiga, el blau... Tots aquests colors dels balladors coincideixen amb els dels siurells: verd, blanc...

-El ball dels cossiers que es balla a la cerimònia religiosa, és anterior a l'època cristiana?

-Aquí hi ha diferents teories. Una de les més seguides és la hipòtesi històrico-religiosa. És a dir, que són danses religioses de la processó del Corpus i l'altra és la matriarcalista que es remunta a les civilitzacions agràries, entorn a les deïtats femenines, de la cultura matriarcal mediterrània. Encara que, documentalment, el que trobam és que són danses de la processó del Corpus. Entorn a això, la coreografia ens mostra que hi ha balls de roda i balls de filera i en aquest darrer cas es veu clar que són de processó. Es van inventant, conscientment o inconscient, balls de roda i de filera.

-I els boleros?

-Ja no serien danses rituals sinó simplement folklòriques i molt més modernes. Un dels textos més antics situa l'origen del bolero al segle XIV o XV. Hi ha un text molt famós que diu que el rector de Valldemossa creà un premi per les festes de Sant Bartomeu per al primer ballador i balladora, el que no diu és que ballaven, possiblement, boleros.

-El ball de bot ja és renaixentista.

-Sí, és renaixentista i és un ball de sala reestructurat, modificat.

Hi ha altres balls que podrien esser restes d'algun teatre medieval. El que s'hauria d'intentar quan es recupera qualsevol ball és de fer-ho amb els elements tradicionals. A aquestes danses de roda la dama sempre se situa al centre i els balladors al voltant per evitar que el dimoni que és fora del cercle s'acosti a la dama. A les danses processionals la dama sempre era un home vestit de dona. A Manacor és un nin, vestit de dama. El que vull dir és que, per exemple, la dama du un vestit blanc amb els colors corresponents, els mateixos que els balladors. La que han inventat a Palma va vestida de pagesa que no té res a veure amb el vestit tradicional.

EL DIMONI

-El dimoni també protagonitza moltes coses.

-És el protagonista absolut, el símbol de tots els mals i de totes les malalties, perquè no tenien explicació. El dimoni es contraposa als sants. Amb motiu de la Reforma com que els sants perderen protagonisme amb el protestantisme i varen esser eliminats, el dimoni també va desaparèixer. Llavors el que fa la Contrareforma és, més que reintroduir els sants, torna a introduir el dimoni. Es potencia el dimoni, i ho veim al Barroc on per tot surten dimonis, és el sistema que tenen perquè no es perdin els sants, també es potencia el bé dels sants. A aquells sants que varen tenir prestigi, a tots, se'ls apareix el dimoni, tenen les mateixes temptacions i el dimoni els fa les mateixes malifetes, per exemple a la Beata. En el País Basc, com demostra Caro Baroja, passa el mateix. Els sants s'especialitzen en neutralitzar el dimoni.

-També és present al folklore popular.

-Sí, perquè el dimoni feia anar malament les anyades, per exemple, i endemés és el símbol del mal, i el del bé els diferents sants, encara que tenen com a intermediari Jesucrist. Hi ha llibres de psicopatologia popular que diuen quins miracles fan els sants. Resulta que els sants gairebé només fan els miracles que surten a l'Evangeli. Els que no són a l'Evangeli no els fan. Per exemple curen endimoniats, tot el que siguin malalties de caràcter psíquic o de tipus sensorial, de vista, dels sentits. Altre tipus de malalties, no. Després hi ha una altra cosa: si els sants no són més que l'intermediari d'un altre intermediari que és Crist, aleshores només poden fer el mateix tipus de miracles que Crist. Hi ha una sèrie de malalties que en resten excloses, que mai no les trobes. Llavors els sants també es vengen. Si no fas una cosa et donen... t'envien una determinada malaltia. Els sants es vengen de les promeses no complides.

LA CULTURA AGRÀRIA

-Tot això que hem parlat estava molt arrelat en el poble?

-Sí, era la manifestació d'una cultura agrària i respon a aquestes característiques.

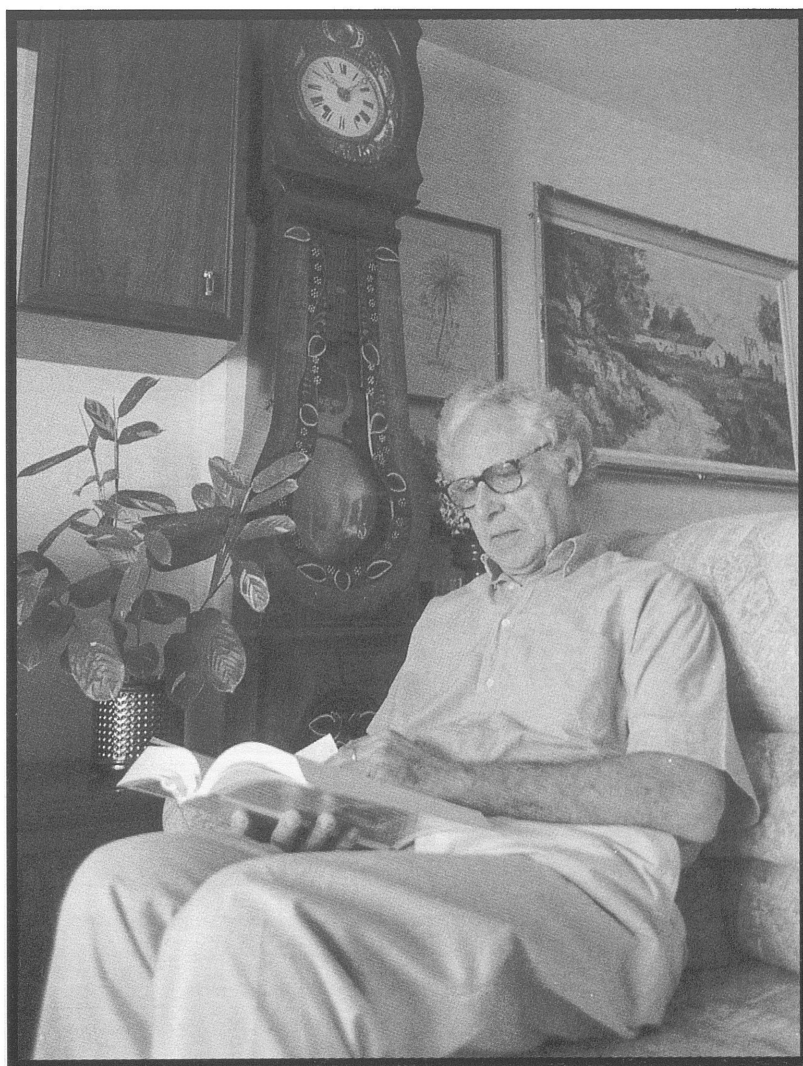
-Hi ha altres característiques de la cultura camperola?

-És un sistema de coneixement col·lectiu, d'un grup social determinat i que el duu a un comportament determinat. Evidentment, tota aquesta cultura de què ara parlem, dels dimonis, dels balls, és una cultura popular perquè estava definida a aquest sistema d'idees propi d'una societat

agrària. Això ara ha desaparegut. Vol dir això que ha desaparegut la cultura popular? Doncs, no. El que passa és que ara som a una societat industrial i urbana i, per tant la cultura popular és una altra. Avui qualsevol et parla d'un cotxe i no en sap res, si s'atura un cotxe és incapaç d'adobar-lo, però et parla de marques i velocitats com si res. Això és cultura popular perquè està dins el poble i és un sistema de coneixement. No vol dir que només sigui aquesta la cultura popular. La cultura de què parlàvem ha restat reduïda a un àmbit limitat perquè hi ha hagut una generació pont que ha viscut les darreries d'aquesta cultura agrària i la nova cultura urbana, industrial o de serveis, però els que vénen després d'aquesta generació pont no en saben res. Si ara no aprofitam aquesta generació pont perquè la cultura agrària quedi fixada a una banda o l'altra, es perdrà.

-Com es genera la nova cultura popular, la que s'està formant?

-Actualment la forma més clara de generació d'aquesta cultura són els mitjans de comunicació. És una cultura mediàtica i és un fenomen de masses on hi ha cinema, televisió, diaris. Les masses ara són més nombroses i creen la seva pròpia simbologia. Un altre exemple: hi ha ara una alimentació universal? Les hamburgueses, la cuina ràpida és una alimentació de masses. En què ha quedat la cuina tradicional, només en una cuina d'èlit o casolana? Pens que, simplement la cultura popular va evolucionant i el que importa és no perdre la memòria històrica.

ona

Quadern de debat

Complim quatre anys

Necessitam del vostre suport. Subscriviu-vos-hi

Tarja de subscripció

En _____
 Adreça _____
 Ciutat _____ Tel. _____
 C/c. Banc o Caixa d'Estalvis _____

Copieu aquesta tarja i adregeu-la a FUNDESBA,
 C. Joaquim Botia, 11, 1r, A. 07012-Palma de Mallorca
 o telefonau al 71 16 61 (Fax 71 91 94)

és a la venda

debat
NACIONALISTA

L'opinió del director:
Una classe dirigent esgotada, un país viu. Miquel Sellarès

Presentació

Editorial:
La realitat nacional de les Illes
Recuperar la il·lusió i la confiança

L'Opinió Catalana:
Catalunya després del 19-N
 Josep Gisbert, Pere Martí, Antoni Ribas i Vicenç Villatoro

Referents d'una nació:
Climent Garau, coherència i dignitat. Tomeu Martí

Cròniques nacionalistes:
L'Obra Cultural Balear: l'any de les meravelles. Salvador Cardús
Fèlix Cucurull, un combat a tres fronts. Josep Ferrer
Raimon Obiols al Teatre Lliure.
"La Brigada Social"
Sopar Debat Nacionalista

Entrevista:
Damià Pons: El redreçament nacional de les Illes
 Tomeu Martí

Tema a debat:
El redreçament nacional de les Illes

El nacionalisme a les Illes després del franquisme
 Josep Melià

Hem de fer possible allò que creiem necessari
 Antoni Mir

El centre nacionalista de les Illes
 Maria Antònia Munar

Realitat lingüística i polítiques culturals a les Balears
 Isidor Martí

El paper del PSOE en el redreçament nacional de les Illes
 Josep Moll Marquès

Generació "T"
 Tomeu Martí

Menorca i el redreçament nacional
 Joan F. López Casasnovas

Eivissa i Formentera
i el redreçament nacional de les Illes
 Bernat Joan i Mari

Generació Llibertat:
Entrevista a Pere Muñoz
 Pere Martí

Internacional
Referèndum al Quebec
 Enric Fosas

Llibres

Hemeroteca

27

debat
NACIONALISTA

L'opinió del director:
 - Una classe dirigent esgotada, un país viu.
 Miquel Sellarès

Editorial:
 - La realitat nacional de les Illes
 Recuperar la il·lusió i la confiança

L'Opinió Catalana:
 - Catalunya després del 19-N
 Josep Gisbert, Pere Martí, Antoni Ribas i Vicenç Villatoro

Referents d'una nació:
 - Climent Garau, coherència i dignitat.
 Tomeu Martí

Cròniques nacionalistes:
 - L'Obra Cultural Balear: l'any de les meravelles.
 Salvador Cardús

- Fèlix Cucurull, un combat a tres fronts.
 Josep Ferrer

- Raimon Obiols al Teatre Lliure.
 "La Brigada Social"

- Sopar Debat Nacionalista

Entrevista:
 - Damià Pons: El redreçament nacional de les Illes
 Tomeu Martí

Tema a debat:
 - El redreçament nacional de les Illes

El nacionalisme a les Illes després del franquisme
 Josep Melià

Hem de fer possible allò que creiem necessari
 Antoni Mir

El centre nacionalista de les Illes
 Maria Antònia Munar

Realitat lingüística i polítiques culturals a les Balears
 Isidor Martí

El paper del PSOE en el redreçament nacional de les Illes
 Josep Moll Marquès

Generació "T"
 Tomeu Martí

Menorca i el redreçament nacional
 Joan F. López Casasnovas

Eivissa i Formentera
 i el redreçament nacional de les Illes
 Bernat Joan i Mari

Generació Llibertat:
 Entrevista a Pere Muñoz
 Pere Martí

LES NOVES TRADICIONS

-Ara també es creen noves tradicions?

-Sí, per exemple un tipus de vestit o de música, tot això són noves tradicions que tal vegada s'aniran modificant, però tal vegada una base restarà més forta i romandrà. Això ara ho divulguen els mitjans i abans, a la societat agrària era la transmissió oral, d'una generació a una altra, però això quedava molt restringit. També es genera per la necessitat que té cada cultura de crear els seus símbols, cada cultura crea els seus símbols i en viu.

Ara es parla de cultures de la globalització, el que passa aquí al cap de segons ja és a la televisió a l'altre cap de món, malgrat la resistència diferencial de les minories. D'una banda hi ha la força universalista de l'economia i dels grups supranacionals i les minories de tipus lingüístic, folklorista i religiós.

-Quin paper tenen aquestes minories avui en dia?

-La solució vàlida en els moments de la descolonització, quan els pobles cercaven la seva pròpia identitat nacional, per diferenciar-se de la metropoli dominadora no és ara apropiada, davant la tendència mundialista actual. Per aquesta raó els antropòlegs han intentat superar la dialèctica anterior i assagen una nova noció de minoria, en funció del concepte d'etnicitat. Això obliga a substituir el concepte d'estat-nació pel d'estat-administració, si acceptam un tractament igual per a totes les persones és necessari reconèixer la diferencialitat de les minories, considerades no tant demogràficament, sinó com a

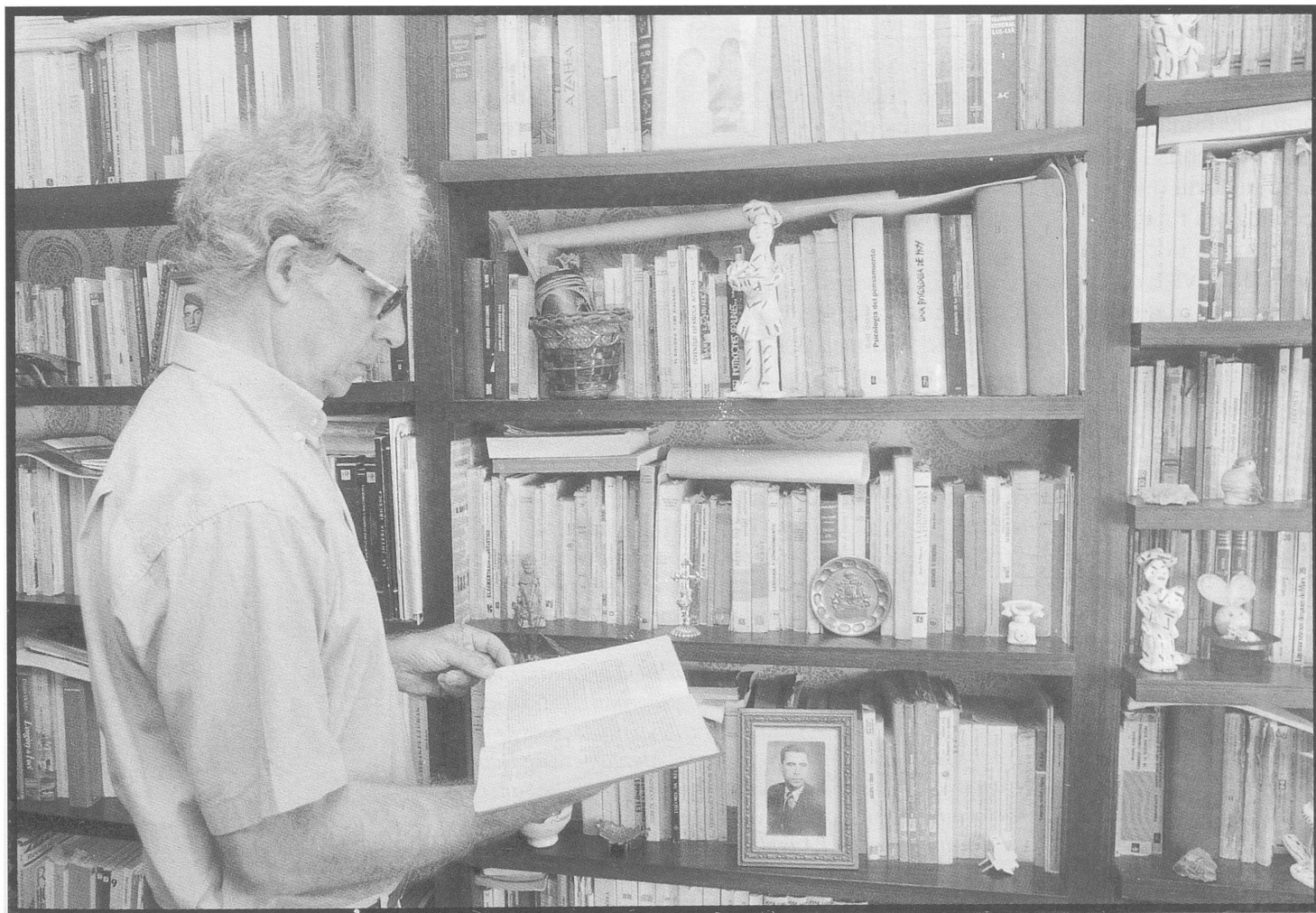
sediment històric d'un procés d'aculturació. El problema és veure com compaginar aquesta cultura que és universal, de masses, amb aquestes notes diferencials d'unes minories ètniques que es fan valer de cada vegada més.

-Quin és el símbol de la societat actual, l'automòbil?

-Sí, és indubtable que és un dels símbols d'avui en dia. Basta veure tots aquests concursos que ofereixen premis d'un valor superior al cotxe i la gent es queda amb el cotxe en lloc d'un pis. El cotxe el que dona és una espècie de poder a l'individu, perquè se sent dominador. L'altre símbol pot ésser la música i les imatges, som a una societat de la imatge que ho domina tot, estam a una cultura postfigurativa.

-També hi ha la influència dels mitjans audiovisuals a la literatura i a altres àmbits.

-La imatge és també el gran símbol. Un cantant sense videoclip no és ningú. I un altre tipus de fenomen és la informàtica que crea la seva pròpia cultura, que ja comença a ésser una cultura de masses. La nova cultura popular es defineix pel fenomen mediàtic que seria el gran canal de transmissió i es va autoalimentant, sobretot amb imatges en moviment, cinema i vídeo.

Fer volar estels

Entrevista a Bel Cerdà

per Sebastià Verd

Bel Cerdà és un d'aquells personatges que la meua memòria estotja en el calaix de les esperances, és a dir, a aquell racó dels records que al llarg dels anys s'ha anat omplint de bons propòsits, des d'aquell temps, quan crèiem que podríem canviar el món. Franco moria sense saber-ho, és a dir, signava condemnes a mort a pesar que li quedaven molts pocs mesos de vida, i na Bel era al mig del carrer jugant a guanyar la llibertat a través de la cançó i de la festa. La Mallorca turística acabava de sofrir la seva primera crisi com a conseqüència de la guerra del petroli, però el moviment ciutadà lluny de preocupar-se per les repercussions econòmiques d'aquest fet endevinava que, per primera vegada, apareixien alguns elements crítics davant el "boom" turístic. Ciutat també havia sofert les conseqüències del descontrol urbanístic i de la despersonalització com a poble. Al Puig de Sant Pere es va crear una de les primeres associacions de veïns que s'estenia per ses Drassanes fins a sa Llotja. El principal objectiu era un pla de rehabilitació els resultats del qual es comencen a veure ara, vint anys després. Bel Cerdà vivia a sa Llotja, i hi viu encara. Des de l'associació de veïns va fer molta de feina per recuperar les festes populars, al mateix temps que recopilava velles cançons i antics instruments musicals amb els quals sentir-se més a prop de la història que es volia reconstruir. Al capdavant es lluitava perquè la ciutat reconegués i respectàs la seva pròpia història. Ha passat molt de temps, molts d'encontres i desencontres que ens han dut fins a l'ambigüitat actual, però la meua entrevista continua allà, al carrer de Montenegro, a la seva casa situada a la tercera planta d'un vell edifici des d'on es veu la Seu, com en un primer plànol, per damunt de les teulades. M'obr la porta i em fa passar a una saleta farcida de pintures i objectes que ressumeixen la trajectòria vital d'una persona que ha fet de la cultura popular la seva raó de ser.

Bel Cerdà i Soler va néixer a Ciutat el 1945. Va estudiar peritatge mercantil i dedicà una part de la seva vida a l'administració i al comerç. L'any 1973, però, s'inicià en la tasca de la recerca de la música i de la cançó tradicionals que ja no ha abandonat mai. Cinc anys després forma part del grup Sis Som que pretén la revitalització de la música mallorquina. Entre la seva discografia hi destaca : "Cançons per a un capvespre" (1983), "Tres i dos sis" (1985) i "Sis Som" (1987).

Els seus treballs de recerca la duen no només a cantar sinó també a organitzar tallers per a la creació d'instruments populars. Participà activament al programa "la Caixa a les Escoles" des del 1979 a 1987 i a molts altres tallers promoguts per les associacions de veïns i les diferents institucions públiques de Mallorca, sobretot amb l'Ajuntament de Palma.

Des de 1975 a 1984 va ser vocal de cultura de l'associació de veïns del Puig de Sant Pere i també de la Federació d'Associacions, participant activament en l'organització de festes populars com les de Sant Joan i el diumenge de l'Àngel.

-Bel Cerdà té una ja llarga trajectòria com a cantant d'arrels populars i com a animadora cultural. M'agradaria saber quan i com entra en contacte amb tot aquest món al qual genèricament hem qualificat de "cultura popular".

-Ho record ben bé. Va ser l'any 73, feia tres anys de la mort de mumare que era la persona que segurament m'unia a la tradició sense que jo ni me'n temés. Vaig sentir un buit i la necessitat d'omplir-lo. En certa mesura potser em vaig sentir com l'hereva d'un poble, d'uns coneixements que, malgrat tot, ignorava i que havia de redescobrir. I, a més a més, aquells eren uns anys difícils. La societat mallorquina, sobretot a Ciutat, havia sofert un procés de despersonalització del qual, dissortadament, mai no se n'ha recuperat. Vaig sentir aquesta necessitat de redescobrir coses, vaig començar a trescar pel meu món. A Sant Llorenç, per exemple, vaig conèixer l'amo En Toni Fai i vaig poder escoltar com cantava. També em vaig introduir en el moviment ciutadà, des d'on col·laborava en la recuperació de les

festes populars. Eren uns anys meravellosos, perquè no sabíem moltes coses però teníem tantes ganes d'aprendre com, a mesura que les anàvem coneixent, de donar-les a conèixer a tothom. Aprendre i ensenyar anaven en paral·lel.

DES DEL CARRER MONTENEGRO

-Sempre ha viscut a aquest barri, sa Llotja...?

-Sí, mai no m'he mogut del carrer Montenegro. Aquí vaig néixer i hi he viscut sempre, o quasi sempre. Quan em vaig casar ens compraren un pis a es Fortí, però mai no hi vaig viure. Anava a veure'l. Hi dormia un vespre i després tornava cap aquí. No m'hi vaig avesar mai a es Fortí. I és que ja de nina sempre m'ha agradat molt aquest entorn. Record que aquest era un carrer molt habitable, la gent hi prenia la fresca, hi conversava, i els nins hi jugaven. Anar a jugar a la plaça de sa Llotja és un dels

millors records de la meua infantesa. Era una passada. I, a més a més, tenies a prop la Riba... Vivíem a un barri mariner i m'agradava molt. En realitat pens que era el mateix que viure a un poble, on tothom es coneix. És molt diferent de viure a una zona massificada, a un d'aquests barris nous sense cap personalitat.

-Al cap i a la fi vostè és una ciutadana que s'ha preocupat per les arrels populars.

-Sí, som ciutadana, però d'un barri molt concret i, llavors, les barriades eren petits pobles. D'altra banda, a l'estiu anava a Sóller, a l'Horta, la qual cosa em va donar alguns coneixements camperols i, endemés, mumare era poblera i tenia arrels irlandeses, es deia Soler O'Ryan, és a dir, que juntava dues tradicions musicals que d'alguna manera em varen marcar. El meu padrí irlandès va ser fundador de la banda de Sa Pobla i això és una llavor que queda, una força interior que segurament va fer el que li deia, que quan em vaig sentir tota sola, tot aquest llegat ocult em va sortir. Diuen que la ignorància és molt atrevida, jo era molt ignorant però m'empenyia aquesta força interior. Estic segura que era això.

-Ara ja no és ignorant...

-Supòs que no. Almanco som menys ignorant, però m'ha costat molt no ser-ho: mai no he tengut peresa d'anar a escoltar cantar o de cercar qualcú per parlar, fos qui fos que em pogués ensenyar qualque cosa. Durant molts d'anys he anat de poble en poble i he treballat amb els meus propis records i amb la meua imaginació...

LES FESTES POPULARS I LA RECUPERACIÓ DEL BARRI

-D'aquesta manera un bon dia es posà a organitzar la festa del seu barri, tal volta recordava la seva infantesa, a pesar que segurament no era tan idíl·lica com la que m'ha descrit fa un moment.

-No, no s'ho pensi... jo pens que sí, que era idíl·lica. Jo era una nina molt jugadora. La meua infantesa era el joc, tant és així que de gran continuu jugant: quan faig festes són una continuació de la meua infantesa. Miri, m'agrada molt fer volar estels, en faig tallers i els al·lots s'ho passen d'allò més bé amb mi, però li asseguro que jo m'ho pas millor. No hi ha res com fer volar estels damunt les teulades de la Colònia de Sant Pere per sentir-te lliure i per fer volar, també, el teu esperit.

-Però li deia que un bon dia vostè i uns quants més decidiren recuperar un barri, sa Llotja, evidentment, però sobretot el Puig de Sant Pere que sobre els planejaments municipals dels anys setanta era una taca negra condemnada a desaparèixer. L'associació de veïns va organitzar les primeres festes després de molts d'anys a les quals convidà tota la ciutat... ha passat el temps... què en queda ara de tot aquell moviment?

-Bé, com sap hi havia un grup d'arquitectes molt compromesos socialment: Joana Roca, Tomàs Fortuny, Jaume Carbonero... que varen fer una gran feina per evitar que el Puig fos esborrat del mapa de Palma. Va costar molt, sobretot fer entendre que el barri no podia perdre el seu caràcter popular, però els resultats han estat bons. N'hi ha prou a recórrer els seus carrers per veure-ho, encara que també se n'han fet crítiques... Però bé, entre tots varem salvar el Puig, tal com ens ho havíem proposat. Uns des de l'urbanisme i els altres des de les festes que servien per animar la gent. Aquí és on hi vaig entrar jo, no només per fer festa, sinó per promoure tot tipus d'activitats, perquè des de l'àrea de cultura de l'associació de veïns també varem organitzar molts de tallers i, fins i tot, una

cèl·lula feminista. Des de les associacions es donava una informació, i també una formació, que era prou important per a tothom. Ja li dic: és d'alegria veure com s'ha recuperat un barri que no és gens elitista encara que tampoc no sigui exactament igual com era..., és clar.

-Però parlem de festes... se'n feia qualcuna abans... pot ser la processó de Sant Pere pel Port?

-Ca!, ni això. La processó va ser una caparudesa meua, perquè jo som filla de mariners i n'havia sentit parlar, però aquesta era una tradició que havia anat minvant tant que pràcticament ja no hi era. Quan la volguérem recuperar tothom em va dir que era una bogeria, que era impossible tornar a arrelar al port de Palma una tradició com aquesta. De fet els primers anys nosaltres vàrem haver de vestir totes les barques, posar-los tots els ramells, i mira ara... es veu que teníem raó... tanta que ja no ens necessiten, fins i tot sembla que els facem nosa.

-I les altres festes, com la nit de Sant Joan?

-Volíem que fos una nit màgica... Quan vàrem començar hi havia molt poca memòria de com eren les festes abans, perquè, com és de raó, la vida va canviant i si hi ha una interrupció, si l'evolució es trenca, llavors és molt mal de fer començar de bell nou. Parlàvem amb la gent major... una dona centenària em digué que a principis del segle hi havia el costum de passejar un bou. Evidentment no ens atrevírem a fer-ho. Nosaltres el que sí intentàvem era actualitzar les festes per tal de donar una resposta a allò que la societat semblava que ens demanava en aquells moments, quan els ciutadans lluitaven per la recuperació de les llibertats. Juntàrem les festes de Sant Joan, de sa Llotja, amb les de Sant Pere, del Puig, encara que amb diferències entre l'una i l'altra, per fer-les conèixer i obrir-les a tota la ciutat. Necessitàvem recuperar el barri i per a això la complicitat de tots els palmesans. Varen ser anys d'autèntica festa major, amb participació de molta gent. Fins i tot record que vàrem dur sant Joan Pelós i les Àguiles de Pollença, cosa que ara seria impensable.

QUAN LES COSES TORNEN AL SEU LLOC

-I ara, com són les festes?

-Potser les coses han tornat al seu lloc. Potser, després de l'esclat d'aquells primers anys, les festes hagin perdut qualitat. La gent que les organitza potser tengui menys temps i també hi hagi més gent desinteressada. L'esperit dels anys setanta ja no és el mateix, res no és igual i això es tradueix en festes més localitzades, més del barri, tal volta més puntuals o més oportunistes. També el moviment ciutadà ja no és el mateix, s'han emprès noves iniciatives... no ho sé, potser sigui això: que les coses han tornat finalment al seu lloc.

-Ho diu amb tristesa.

-Potser sí... miri, tal volta no ho hauria de dir, però pens que ara ens perd la comandera, voler-nos posar medalles, quan les festes populars han de ser anònimes per pròpia definició. No pertanyen a ningú, ni a l'ajuntament ni a tal o qual associació. La cultura popular és anònima o no és res... I ja sé que hem poden dir que jo també m'he volgut posar medalles, que de vegades m'he deixat endur pel meu ego, però això que li dic és ben cert, si la gent pensa que la festa és dels que comanden mai no se la faran seva i llavors no hi haurà ni festa ni podrem parlar de cultura popular.

TREBALLAR AMB LA MEMÒRIA

-Parlam de cultura popular, però què entén per aquesta definició? Quines han estat les seves fonts? Avui fins i tot hi ha càtedres a la Universitat per estudiar-la...

-I abans ni tan sols ens deixaven conèixer la nostra pròpia història... Però hi havia el record, la memòria, la tradició de ca teva i la recerca... la recerca personal. El problema és que llavors, fa vint o trenta anys, encara hi havia aquest record, parl per exemple de la cançó, de la cançó del camp, perquè l'aïllament de la pròpia societat mallorquina havia conservat moltes coses, la cançó era un fet viu... Ara, en canvi, les nostres arrels es van apagant, la meua generació encara podia trobar caliu, però a poc a poc els coneixedors de la tradició han desaparegut i, naturalment, tot acaba per ser un simple motiu d'estudi, d'estudi arqueològic vull dir.

-El món canvia...

-Naturalment, no en faltaria d'altra... però no hi ha perquè enterrar les arrels. El món ha d'evolucionar, que és una cosa ben diferent. En aquest sentit de vegades sent enveja d'altres pobles, dels gitanos sense anar més enfora, que han sabut fer evolucionar el flamenc. Nosaltres hauríem d'haver sabut fer el mateix, però no... Ens ha mancat el coneixement primer. Ens falta la base, les arrels... el desconeixement de les quals impedeix qualsevol casta d'evolució perquè no hi ha punt de partida que valgui. I per això s'han comès tantes bestieses quan s'han volgut fer adaptacions modernes de la cançó. És com amb els estels, ja li he dit que som una gran aficionada a fer estels... n'hi ha de disseny molt avantguardista i n'hi ha de tradicionals. Tu pots triar entre els uns i els altres i en tots els casos pots utilitzar elements moderns, però si et decantes pels tradicionals, si hi apliques les tècniques més modernes de construcció, el que mai no has de fer és traïr el seu esperit. Al capdavant, el que és important és que les coses t'emocionin, perquè és així com tenen valor. Per entendre'ns: el que és important és saber qui som i d'on venim i, a partir d'aquí, si volem volar... doncs, a volar... a fer les Amèriques o el que vulguem, que hi ha llibertat per triar.

LA FALTA D'ARRELS IMPEDEIX L'EVOLUCIÓ

-Tal volta sigui per això, perquè no sabem res de nosaltres, que el "boom" de la cultura popular dels anys setanta ha decaït. Creu que en podem esperar un nou ressorgiment?

-Ja m'agradaria, però... miri: què passa a Andalusia amb les seves tradicions, amb els seus costums... els andalusos emigren, són pobres, potser hi hagi més analfabets, però des de petits coneixen ben bé la seva cultura que, pel que fa a la cançó, els fa cantar i ballar... ja ens agradaria a nosaltres! Per què creu que aquí la rua sembla la processó de la moixeta? Idò perquè aquí, a diferència del que es fa a Cadis, per exemple, ja no es canten les cançons dels darrers dies, com era tradició, sinó que hem importat músiques del Brasil. Per sentir les cançons dels darrers dies hem d'anar a Artà, i gràcies. I per què?, senzillament

perquè no estam arrelats. Aquí pareix que la cultura, la cultura de "lo nostro", no va més enllà de treure una tela de llengües, un botifarró i torrar sobrassada... Els que ens dediquem a recuperar la cançó del camp sabem molt bé que és molt difícil fer emocionar la nostra pròpia gent i, en canvi... quan a les cançons de la Mediterrània els Sis Som varen dur l'amo En Rafel i madò Francisca varem poder veure com tots els gitanos que esperaven l'actuació de Tomatito es varen emocionar, i molt.

ELS SIS SOM I LA MÚSICA POPULAR

-Si li sembla, parlem una mica de Sis Som i de la seva música.

-Sis Som va néixer el setanta-vuit per una necessitat meua de formar un grup molt purista per fer conèixer romanços, cançons del camp, i d'altres coses per l'estil, de poble en poble. I també d'escola a escola amb un programa, "la Caixa a les escoles", que durant vuit anys ens va servir per introduir als centres escolars tant la cançó com els instruments de música tradicional. Va ser una feina molt interessant com ho eren les ballades que fèiem amb Antoni Artigues a la plaça Major. Volíem que les ballades populars fossin més popular i manco de "coros y danzas", cosa que pens que varem aconseguir i que ha servit perquè els nostres balls formin part activa de moltes festes.

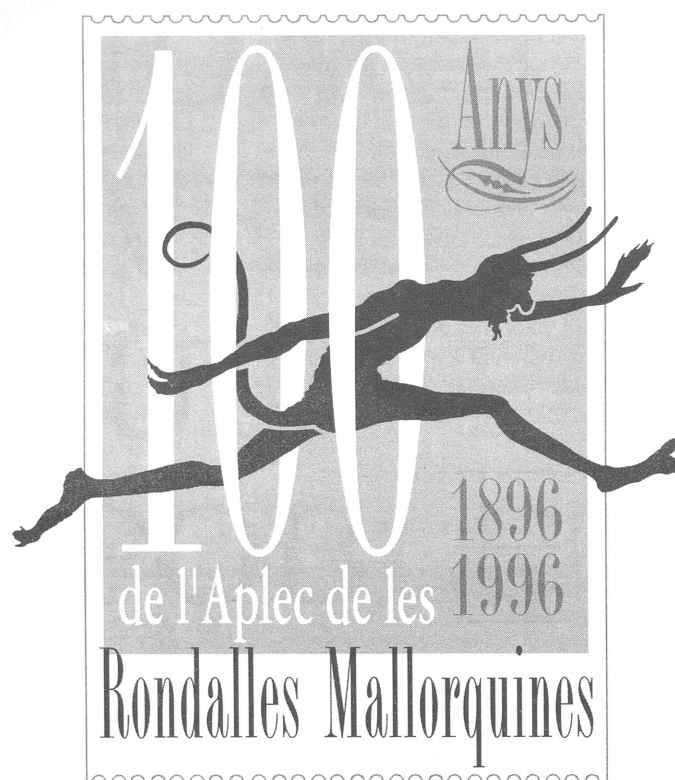
-Té continuïtat aquesta feina?

-Home!, jo pens que Sis Som continuam fent una bona feina, com la que han fet i fan Biel Majoral i molts d'altres, com Música Nostra, per exemple... Hi ha també alguns grups, per devers el Llevant, per la part de Sant Llorenç i Manacor, que fan una feina molt interessant. A moltes festes dels pobles veim que s'hi incorpora gent, molts majors de seixanta anys, que canten jotes i mateixes, que les ensenyen als infants. L'altre dia vaig sentir cantar el nét de l'amo En Toni Fai i em va semblar el seu esperit. Aquest és el futur: que els grans mostrin als petits com han de cantar. Aprendre a cantar no és fàcil. No n'hi ha prou amb quatre o cinc instruments, perquè a la música tradicional el que importa, el que mana, és la veu. La veu és l'instrument més important. Això és el que defens. Això és el que feien un temps a Sa Pobla. No hi havia guitarres que valguessin sinó només la veu i instruments de

Això era i no era...

GOVERN BALEAR

Conselleria d'Educació, Cultura
i Esports

percussió. Potser per això el meu padrí irlandès, que venia d'una altra cultura, va notar a faltar instruments diguem-ne més cultes i va crear una banda... Jo record, quan anava per Sa Pobla o per Sineu, quan fèiem rotllades amb els quatre vells que hi havia i deien, tot recordant la seva joventut: que no n'hem de cantar qualcuna? I es posaven a cantar... i això no és nostàlgia. Nostàlgia?, puja aquí i veuràs portopí. El que jo feia era aprendre... aprendre com es pot cantar acompanyat del so d'una taula i quatre culleres o forquetes que hi havia per la cuina.

-Al capdavant sí pot ser nostàlgia. En qualsevol cas pens que el progrés no ha respectat aquests coneixements.

-I el progrés què és? El progrés no és el que discutim aquí, sinó que el progrés són quatre que dominen l'economia a tot el món i que estan per damunt d'aquí, de l'Estat espanyol i de tota la bolla. No saben ni qui som. El progrés, si vol, ens pot fer tornar cent anys enrera. N'hi ha prou amb una bufada si no tenim on aferrar-nos. L'autèntic progrés és allò que tens a l'abast, que pots tocar amb les mans i que et pot alimentar, però no cregui que perquè dic això pensi que Mallorca és el centre del món. Que només ens hem de mirar el melic. Pensa!, com se'm pot ocórrer dir això si ni tan sols som al mapa! Conèixer món és bo, però també ens hem de conèixer nosaltres i hem d'aprendre a respectar-nos. A mi, que som una persona limitada, ja em ve just conèixer la meua família i el meu país... com per pretendre controlar l'univers.

LES CANÇONS, UNA CRÒNICA DE LA VIDA QUOTIDIANA

-Aquestes cançons que tant estima, de què parlen?

-De tot, de la vida del camp, dels oficis, de les persones, de l'amor, dels arbres, de la pesca... cada ofici tenia les seves cançons i fins i tot la seva pròpia manera de dir les coses. Mumpare, que era mariner, a la forqueta li deia la fitora. Cada ofici i cada poble tenia també les seves glosses. N'hi ha prou a llegir el cançoner del pare Ginard. El costum de fer glosses és una altra cosa de les moltes que s'han perdut. Tampoc no es fan cançons. Nosaltres n'hem intentar fer: en el nostre darrer disc tenim un fandango amb lletra de Martí Pol i ara n'enregistram un altre amb lletres de Marià Villangómez, però amb música tradicional. A través dels cançoners populars es pot refer la història, la història del poble, la de cada dia.

-Tornem una mica enrera, una de les seves activitats en el món de la cultura popular és recuperar i fer instruments tradicionals...

-Sí, ho és i a més a més molt enriquidora. M'agrada molt fer tallers d'instruments. Feim ximbombes, tambors, instrument de canya, com el xorrac, la castanyetes... instruments molt senzills, fets amb allò que tenim a la mà. Miri si és així que amb els tambors com que no disposam de fusta de lledoner utilitzam PVC... miri si estam evolucionats...! Sonen molt bé. Ara mateix prepar un nou taller per les festes de Sant Joan. M'agrada treballar amb els nins, i amb els grans... treballar i, com li deia, jugar. Tant m'és cantar, com fer música o fer volar estels...

AL CAPDAVALL, FER VOLAR ESTELS

-Potser tot això no sigui més que fer volar estels... ja sap el sentit que se li dona a aquesta dita...

-No ho pot ser si tots tenim el nostre propi estel. El problema és que la gran majoria no gaudeix del plaer de fer volar estels, que ha renunciat a fer-ho. I és que no n'hi ha prou que només cantem els Sis Som o alguns més, perquè ha de ser tota la gent la que canti i

endemés que canti qualche cosa més que Na Catalina de Plaça, que de vegades sembla que sigui l'única cançó que se sap. Quan tothom sàpiga cantar les cançons de la nostra terra, serà llavors que se'n faran de noves, que també seran populars. Llavors tots farem volar estels de bon de veres.

-Tots? Si m'ho permet, tal vegada podem gosar dir que a la part forana es pot recuperar la tradició, però... a Ciutat, on quasi la meitat de la població no és mallorquina?

-Ningú no té l'exclusiva ni de la mallorquinitat ni de res. És veritat que als pobles hi ha un major dinamisme pel que fa a la recuperació de la cultura popular, encara que no fa llarg, i que Palma va molt més esmorteïda. Tal volta sigui una qüestió de mestissatge, com vostè apunta, però al capdavant si parlem de "cultura popular" les diferents cultures que hi pot haver a Palma no són gaire enfora les unes de les altres. Si hi hagués un bon fonament, si a les escoles i si al carrer hi hagués consciència de la necessitat d'aquest fonament, de la cultura més bàsica, no hi hauria cap problema en el mestissatge. El problema no és que al jovent li agradi el rock o els vestits americans. El problema és el desarrelament, perquè si no sap res d'aquí i ningú no t'ensenya res d'allà, el més lògic és que te'n vagis per les bardisses i llavors, naturalment, el que domina és la cultura anglosaxona, que és la que es ven per la televisió. El sistema de vida americà domina perquè sembla que no hi ha res més al món. Això és el que em preocupa.

Taula roda entre **Bartomeu Amengual** (periodista del Diario de Mallorca),
Joan Barceló (informador meteorològic i col·laborador en temes agrícoles del TV i RNE),
Miquel Ferrà (periodista del Diari de Balears i escriptor) i **Gaspar Valero** (Historiador, director de El Mirall)

Ballar quan toca

Per Magdalena F. Mulet

Recuperar, estudiar i sobretot difondre les tradicions, llegendes, cançons, romanços i fins i tot receptes de cuina és la tasca dels nostres convidats a aquesta taula. Però més encara que la recuperació perquè aquests vestigis no siguin peces d'etnografia, la seva és una feina d'incorporació a la vida actual. Segons ens diuen, l'esperança de la cultura popular és fer-la quotidiana, actual i viscuda, tot evitant que els seus elements desapareguin, però també que es treguin de context: els cossiers "han de ballar quan toca", només així les nostres coses seran enteses com a tals, podran evolucionar i no esser ornaments postissos condemnats a desaparèixer.

ONA: *El tema monogràfic de la revista aquest mes ha estat el de la cultura popular i a la taula rodona hem volgut reunir diferents estudiosos del tema i la feina dels quals transcendeix als mitjans, perquè la relació entre cultura popular i mitjans és un aspecte molt concret creiem que molt important en la difusió de la cultura. En la seva opinió quins són el paper i el tractament que ha de rebre la cultura popular als mitjans, quina és la tasca que cadascun de vostès desenvolupen?*

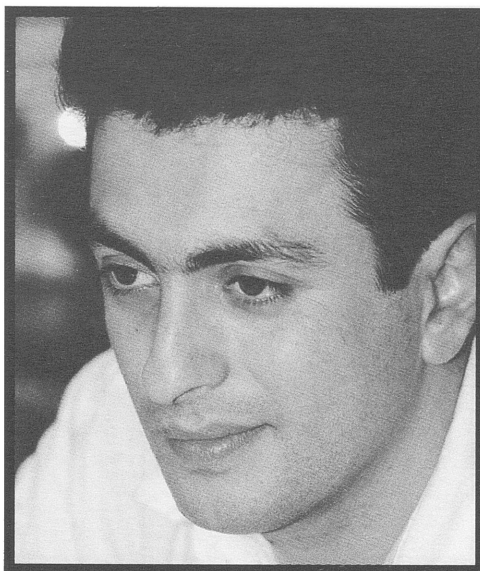
Barceló: En principi l'enfocament que faig de la cultura popular a un mitjà de comunicació és de "normalitat", no com a una matèria que necessita d'un tractament especial, sinó que utilitzo els recursos del mitjà per difondre de manera "normalitzada", perquè els mitjans també són cultura popular.

La meua condició d'habitant d'un poble fa que estigui més en contacte amb la naturalesa i amb la cultura popular que un habitant de ciutat. Crec que l'estament agrícola, la part forana encara hi té

un pes i jo crec que l'agricultura ha estat en certa manera el que ha possibilitat que una gran part del llegat de la cultura popular es mantengui viu. L'observació del temps a nivell culturalment popular està dins la manera de veure el temps de la gent i és el seu sentir.

Quant a la meua relació amb els mitjans de comunicació ha tengut a veure amb l'aspecte agrícola. El món rural, i per extensió la seva gent, fa un ús normal de la cultura popular i aquest enfocament utilitari és el que li he volgut donar.

El refranyer popular fa referència a la visió del temps i a l'agricultura i aquest és un bagatge que no es pot perdre i que hem d'utilitzar no com a vestigi del passat folkloritzat, sinó com a recurs normal i corrent per desenvolupar la vida quotidiana.

Bartomeu Amengual

Ferrà: Jo crec que en primer lloc hem de situar la cultura popular en el nostre context: Mallorca és una illa mediterrània que fins fa relativament poc tenia un sistema de vida agrari, sense gaire indústria fins entrat aquest segle, quan esclatà el turisme. I és normal que en la seva cultura el món rural hi tenguí molt de pes. Per fer una anàlisi podem dir que era un món, quant a cultura acadèmica, d'un nivell molt baix, i aquest academicisme era substituït per una cultura popular que de fet es reflecteix per exemple a les rondalles que eren contes que corrien entre la gent poc alfabetitzada que entretenien les vetllades, no eren contes d'infant sinó de gent gran. Al mateix temps teníem els glossadors, amb certa facilitat per la versificació... aquesta gent en condicions culturals més favorables haguessin estat poetes. Vull dir amb això que la cultura popular és el resultat d'unes certes circumstàncies. Una altra característica de la cultura popular és que és molt imaginativa, si ens fixam per exemple en els noms de les flors: sabateta del bonjesús, espaseta..., noms molt poètics i dotats de molta riquesa imaginativa.

En tercer lloc i si repassam les obres, cançons per exemple, es tracta d'una cultura que sempre ha rebut moltes d'influències de l'exterior, per les pròpies característiques de la nostra història i situació geogràfica.

A les rondalles podem descobrir elements de contes de Rússia per posar un exemple, els elements, i això deu passar a totes les cultures populars es van assimilant i es mallorquinitzen i la procedència de coses que vénen de molts de llocs la notam també en el fet que el folklore és molt eclèctic: boleros, mateixes, jotes, tot això ha vingut de la Península en un moment que nosaltres vàrem donar l'esquena al Mediterrani oriental i començarem a mirar cap a la Península, meitat del segle devuit i començaments del denou, són balls amb influències exteriors als quals nosaltres donàrem un caire nostre. Aquesta és la música que conservam actualment tret de manifestacions més antigues com puguin esser els cavallets i els cossiers, o les àguiles.

Tot això demostra que el poble és imaginatiu, en una societat rural com Còrsega o Sicília, que és agrària i analfabeta deu passar el mateix. Però dit això, el gran problema sorgeix quan es tracta de traspasar tot això a l'època actual, perquè s'ha de fer sense que es transformi en arqueologia pura: "això es cantava, això es contava i això es deia", però... ara hi ha altres mitjans i la societat ja no és agrícola, és una societat industrial, de serveis, i... com es pot incorporar tot això? la societat ja no és analfabeta. Els joves del camp saben qui fou Lope de Vega. La principal tasca actualment és de recopilar tot això que es va perdent.

Mossèn Alcover va fer una tasca de recopilació però la seva era també una tasca creativa perquè el seu llenguatge no és el del

poble sinó el que ell després hi incorporà, tots els elements que fan que les seves obres siguin peces literàries; per tant també hauríem de veure amb quins criteris s'han de fer les tasques de recopilació.

Un altre exemple d'una altra manera de recollir són les rondalles de l'Arxiduc que són més pobres literàriament parlant però que són més fidedignes. Són com les hi contaven, són més curtes i més senzilles.

LES FONTS ORALS I L'ESCOLA

Valero: Jo vull recollir el fil del que s'ha dit fins ara i parlar un poc del mètode: la font oral, la història i les fonts orals plantejades com a possibilitat de projectes que s'hauran d'estendre entre molts d'estudiosos. S'ha d'entrevistar la gent major, i dic que és urgent perquè encara que sempre hi haurà gent major, la d'ara és la darrera generació

que és fronterera de la Mallorca ancestral preturística, de preguerra Civil, fronterera de tot allò que és "pre", lluny del turisme i de les noves formes, lluny de la televisió i fins i tot de la ràdio, de la Mallorca que nosaltres coneixem: "posturística", del segle XX, i per això vull incidir des del començament en aquest plantejament de la qüestió metodològica, perquè realment és molt important que això es faci. Crec en aquests tresors que guarden aquestes persones de vuitanta o noranta anys, les quals són autèntiques biblioteques ambulants, encara que algunes puguin esser analfabets. És gent que viu i són arxius que se'n duran a la tomba tot aquest bagatge, si no el fixam mitjançant la recopilació directa.

Aquesta història quotidiana, que alguns han anomenat intrahistòria que és lluny dels grans esdeveniments i dels grans personatges de la història és tant o més important que la Història i ens serveix per comprendre la nostra realitat.

Com a historiador sempre m'ha interessat apropar la Història a aquesta altra història de la qual parlam. Apropar-les per entendre ambdues.

També voldria parlar aquí de la necessitat de posar en pràctica amb relativa urgència, mètodes que atraquin aquesta història de la qual ara parlam cap a l'escola, cap als mestres, perquè incloguin en els seus programes el capítol de la cultura popular. S'ha de fer veure als infants des de l'escola que no hi ha un trencament entre el que estudien i el que passa al carrer, perquè si les coneixen no es decantaran amb tanta facilitat de les pròpies maneres de viure, perquè després d'unes dècades bastant inútils, que jo anomen "dècades del plàstic", en les quals es confonia la modernitat amb l'aniquilació d'aquestes formes tan vàlides, es pugui recuperar allò que és més nostre. Crec que ja s'ha superat un poc l'època del plàstic i s'ha revaloratitzat el paper de la cultura popular, perquè ara ja no som minoria els que defensam això, però s'han hagut de passar uns anys seixanta i setanta en els quals s'ha perdut molt.

Una cosa que encara no s'ha fet del tot és que a l'escola hi hagi aquests projectes, els mestres també necessiten d'una formació prèvia i això ja es fa a l'ICE, que ja ha acceptat projectes per recuperar aquesta cultura oral.

A l'escola recuperar el contacte intergeneracional és molt important i plantejar entre els mestres els coneixements de les nostres coses, com són ara itineraris, etnologia, etc... es tracta de fer que aquests elements sigui part integrant de l'escola. Projectes com "Palma, ciutat de llegenda", per citar-ne un en el qual he participat, ajuden perquè les generacions actuals aprenguin a conèixer i a comprendre la nostra pròpia cultura.

Interrelacionar la geografia, l'espai amb els elements de la cultura

és engrescador, això hem vist també amb els itineraris de les Rondalles que enguany s'han realitzat per commemorar-ne el centenari.

Amengual: Jo vull ésser breu, però abans de res vull dir que per a mi la cultura popular no és una eina arqueològica, només digna d'estudi.

La cultura popular és una disciplina viva, en constant evolució, la gent major els testimoniatges de la qual podem replegar avui només suposen una petita part de la nostra cultura, perquè encara que no tan acceleradament, la cultura també canviava a la primera meitat del segle. A mi el que de veritat m'interessa és veure com aquests elements tenen incidència en el món actual, el parenòstic del Diario de Mallorca en el qual he participat n'és un exemple, perquè el seu èxit és si més no sorprenent, veure com aquestes coses continuen interessant i témer-se'n de com la gent les viu com a pròpies i no com a peces arqueològiques.

Jo no he estudiat la cultura popular, vull dir amb això que la cultura popular és el que he viscut de nin al meu poble, i la conec precisament a partir d'aquesta tradició oral de la qual parlàvem, i no me la planteig com quelcom extern a la meua manera d'ésser i de viure; tot i que hi ha hagut un buit, l'arrelament de la cultura popular és molt gros.

ONA: *Els seus treballs d'investigació sobre les indústries i els començaments del turisme també poden ésser considerats elements de cultura popular?*

A UN TEMPS

Amengual: La memòria és molt feble. Parlem "d'altre temps" i ens referim als darrers cinquanta anys.

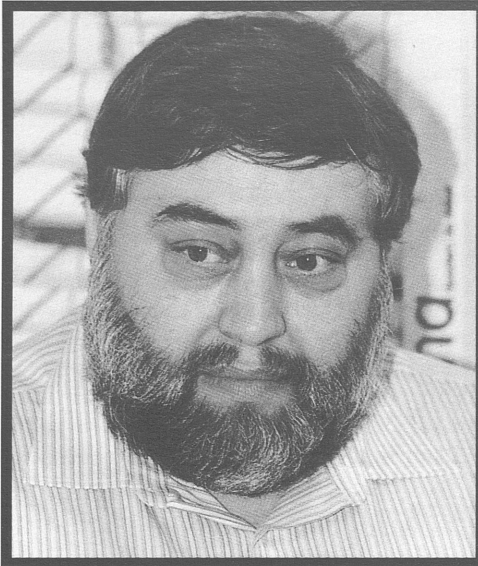
Mallorca ja existia abans del turisme, però ja no ens en recordam. La memòria traeix, quan recollim la memòria d'aquests vells dels quals parlava Valero, recollim una memòria parcial que també, com la nostra, és traïdora, perquè les coses ja canviaven, llavors hi havia constantment canvis, els estudiosos hem d'ésser també tolerants, perquè les coses evolucionen, abans hi havia jocs com "A tocar bauleta", però ara no hi ha baulettes, i els infants no hi poden jugar, i no hem de pretendre que ho facin.

Valero: Però el gran tall i per això és molt important la recollida de les fonts orals, és entre la Mallorca preturística i la Mallorca del turisme, sobretot del turisme de masses.

ONA: *I no hi ha una certa contradicció en aquesta exposició, perquè si la cultura popular és viva, necessàriament incorpora nous elements, per deixar-ne de banda d'altres, com es pot conjugar la recuperació del passat amb la incorporació de les coses noves, de vegades importades, però que també podem fer pròpies?*

Amengual: A mi em preocupa sobretot la divulgació d'allò que encara pot perviure, però que no es coneix. A través dels mitjans tot això es pot fer arribar a la gent.

Valero: Jo aquesta contradicció ja la don per superada, donava per suposat en tots aquests plantejaments que havíem de tornar a les arrels, sense que això no vulgui de cap manera dir que no som moderns, i europeus. Valoram el progrés, i som gent actual, fins i tot avantguardista, si es vol, a la nostra manera. El que passa és

Joan Barceló

que hi ha hagut uns anys i sobretot uns plantejaments, i uns programes, totalment etnocides... i la nostra feina és també a partir d'un plantejament ideològic: tornar a les arrels, encara que l'expressió sigui tòpica, vol dir entre d'altres coses superar aquests plantejaments etnocides, i també recuperar les nostres tradicions i la nostra cultura d'una manera natural, per dir-ho d'una altra manera: els cossiers han de ballar quan els toca, i no fer d'aquest ball una pura representació falsejada, no es poden treure les coses de context, igualment que no es poden eliminar.

Hem d'acceptar l'evolució, però a partir d'unes arrels.

USUARIS I CONSUMIDORS DE CULTURA

Barceló: A mi em sembla que les recerques de cultura popular s'han situat una mica a postures massa puristes, que han fet en molts de casos que no s'entengués com tocava. En la meua opinió hem de partir de la base que la cultura popular, la nostra en aquest cas, és viva i està amenaçada per una cultura forana, molt potent. I si és viva ha d'ésser capaç de transformar-se, i d'adaptar-se a les necessitats actuals, un exemple n'és el refranyer, per què hem de substituir els refranys catalans pels castellans, com es fa als mitjans de comunicació i fins hi tot al Parlament, si tenim un refranyer ric i complet.

El paper dels mitjans de comunicació és molt important, però les iniciatives no fa falta que siguin massa ambiciosos, es tracta que tothom s'impliqui, es tracta de petites aportacions, "pedretes", dic jo, en favor de la cultura popular, que totes juntes provocaran un canvi qualitatiu. Crec molt en els mitjans, i també en les escoles, com deia Valero. Que l'escola ensenyi la nostra geografia, per posar un exemple, fa que s'hi pugui emmarcar la nostra vida, fins ara això no era possible.

La cultura popular necessita de jutges i advocats, que la vetllin i la defensin... però sobretot necessita d'usuaris i de consumidors, i d'aquí la importància de les eines didàctiques: escoles i mitjans. A aquest país nostre el que li falta, i canvi de tema, però és una qüestió que també volia apuntar, són patriotes. Estam en una circumstància de desarrelament, però també molts dels informadors, dels periodistes que fan feina no coneixen la seva pròpia realitat. Ignoren la realitat de les Illes i endemés no hi ha catalitzadors com abans. No tenim cap Francesc de Borja Moll, no hi ha cap Josep Maria Llompart, no hi ha cap Antoni Maria Alcover i jo crec que figures d'aquesta calada ajudarien a empènyer i a fer-nos veure una mica més lluny. Ens farien passar a l'ofensiva i rebutjar plantejaments culturals que ens són estranys, veiem massa suplements de cultura fets a Madrid.

DIARI DE BALEARS

ONA: *Per fer un parèntesi, voldria fer una pregunta molt concreta, relacionada amb el nou diari de Balears, quin és el sistema que s'han plantejat?, en matèria de llengua per exemple.*

Ferrà: S'intenta... i és molt difícil, arribar a un llenguatge que sigui illenc, correcte... i periodístic. Això és complicat, s'ha d'emprar un llenguatge que el màxim de gent pugui llegir, que les paraules no sonin estranyes, que sigui entenedor... és una feina difícil. S'intenta arribar a la part forana mitjançant notícies locals que interessin a la gent dels pobles. S'intenta que els articles d'opinió siguin molt curts perquè la gent major es cansa de llegir en català,

perquè no té l'hàbit i els costa pena. I de totes maneres ens trobam a la prehistòria, encara que dia a dia pujam, tot i que hem començat de zero.

El que passa és que ningú no podrà dir a partir d'ara, que a Mallorca no hi ha hagut cap empresari que s'hagi atrevit a fer un diari en català. Ara esperam veure quin suport rep, em refereix a subscripcions, perquè un periòdic necessita una columna econòmica que és la subscripció i la resposta ha estat molt minsa, tot i que les vendes als quioscs s'ha triplicat.

POBLE O CIUTAT

Amengual: La cultura popular té un arrelament molt diferent a ciutat i als pobles. Entre els joves del poble, per exemple és ben viva per molt que adoptin actituds ben actuals, és ben viva, no importa gratar molt. És gent conscienciada quant al valor de la seva cultura.

Valero: Però això és parlar de l'essència de la part forana, però això no conforma la societat mallorquina en el seu conjunt, hi ha tota la zona de Palma, que sociològicament és molt diferent.

ONA: Una de les qüestions que volia plantejar i que no ha estat contestada és: com aquests elements del passat, que ben segur han d'esser estudiats, s'han d'anar incorporant a l'actualitat? Com fer una cultura popular actual i nostra?, com destriar els elements que són vàlids i els que hem de rebutjar per esser moda o forans, o...

Ferrà: La cultura popular és viva, i per tant el que passa ara també serà estudiat, d'aquí cinquanta anys..., ens estudiaran!, serem llegendes turístiques... que ens incorporarem a la nostra cultura com ho féu al seu dia l'Arxiduc, que endemés d'estudiar llegendes ell mateix entrà a formar-ne part.

MULTICULTURA

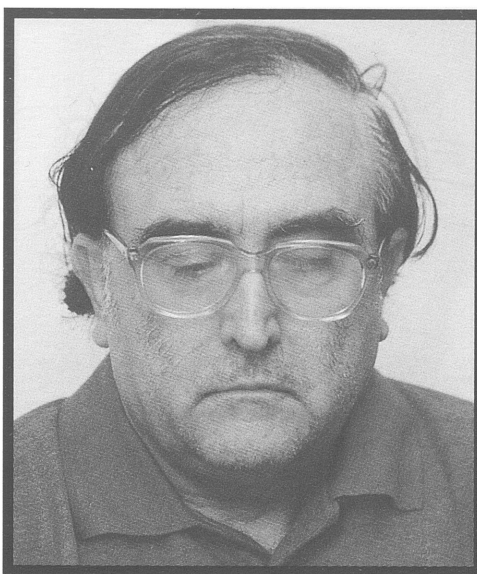
ONA: El canvi cultural que s'ha produït a rel de la immigració i de l'esclat turístic ara incorpora un nou canvi, és el fet de la presència d'estrangers a les Illes, que també suposaran una nova transformació i un nou impacte.

Ferrà: Mallorca sempre ha estat terra de pas, i el fenomen en la seva essència no és nou, ja ho deia. El que passa és que ara tot és més accelerat.

Amengual: En certa manera els alemanys han ajudat a recuperar certs elements, em refereix en matèria de construcció; perquè és gent que té més doblers i un cert gust. D'altra banda no es pot generalitzar ni en sentit positiu ni en sentit negatiu.

Valero: Els alemanys són respectuosos amb les coses materials, que ja és molt. Tenim dues castes de turisme i aquests residents que compren Mallorca, són la conseqüència que som Europa, i això no va en contra de la cultura popular, endemés són gent en general amb sensibilitat, perquè la seva posició els ha permès treballar-la, i vénen amb una idea elemental que és "allà on vagis fes el que vegis" i ho poden fer perquè tenen doblers, es junta sensibilitat amb doblers i és més fàcil.

Ara, això és recuperació de cultura popular "material", perquè els elements arquitectònics només són una petita part.

Miquel Ferrà

ONA: Vostès no creuen que quan ens referim a cultura popular en tenim un concepte molt intel·lectualitzat, perquè la gent que la genera... n'és conscient de tot això que ara parlem?, o se suma a les modes tot destruint els elements del que és més nostre?

Valero: Pot esser que fos així fa vint anys, però això ara es corregeix i molt. Quant a arquitectura això és ben evident, encara que ja he dit que l'arquitectura només té un component material, és més difícil arribar i valorar tots els components intangibles de la cultura popular, perquè la cultura popular és també romanços, danses, cançoners, llengua, tradicions...

GASTRONOMIA

ONA: Receptes de cuina.

Ferrà: Sí, no hem parlat de gastronomia, i és una part molt important de la cultura, molt activa.

Amengual: La gastronomia endemés és un bon exemple de com es poden incorporar els elements, en aquest cas ingredients, sense deixar per això d'esser ben nostres: ara ja hi ha frit de peix i frit de marisc.

Es tracta d'aprofitar tot allò que és nou però fer-ho nostre. No substituir el frit per les hamburgueses, però si ara el peix és al mercat de forma més assequible, l'hem d'incorporar a la nostra gastronomia. El que passa és que fa falta conèixer prèviament el frit.

Barceló: La gastronomia és molt creativa, i si no es tracta de gastronomia de plàstic, tot hi val si és d'aquí.

ONA: I si no és d'aquí?, perquè a un moment determinat la tomàtiga no era d'aquí.

Ferrà: Clar, la tomàtiga per exemple forma part com a element primordial de la nostra gastronomia i això no obstant no fou introduïda fins al segle XVIII, quan s'importaren molts de productes d'Amèrica. L'arribada de la tomàtiga constituí una autèntica revolució i uns canvis substancials, avui és impossible imaginar la nostra cuina sense tomàtiga o sense pebre.

No obstant aquests anys de buit cultural dels quals parlem, la cuina ha conservat molt bé plats que continuen cuinant-se a totes les cases mallorquines, que han vençut els "plats combinats"

TOPONÍMIA

ONA: Per passar a un altre aspecte de la cultura nostra, a quin nivell de recuperació es troba la toponímia?

Valero: Jo he estat al Gabinet d'Onomàstica i Toponímia de la Universitat i he treballat aquest tema i puc dir que des del decret de 1988 els macrotopònims estan tots fixats i podem dir que recuperats, en aquest punt en concret la tasca del Govern balear va esser oportuna i profitosa, perquè es va marcar una línia. Ara bé, diferent és el cas dels noms de la microtoponímia, els dels camins, lloguerets, etc... encara que s'hi fa feina i molta.

Barceló: És on hi ha el grau més alt de prostitució de topònims, n'hi ha qui fa una caseta i li posa... jo què sé, "Villa hermosa".

FUNDACIÓ "SERVEIS DE CULTURA PER AL POBLE"

*Per a la promoció popular de la nostra cultura
estam al vostre servei*

Demaneu informació a

C. Rubén Darío, 12, 5è B
07012-Palma de Mallorca

Ferrà: Però, aquest tampoc no és un fenomen actual, al segle XIX ja posaven a les cases "Villa Juanita", a les cases que feien a El Terreno, i era 1860.

Amengual: En toponímia hi ha també modes i el fet de les modes no és un fenomen actual, sempre n'hi ha hagut, i ara allò de posar Cala Romántica ha passat un poc, però aquí també és difícil establir la frontera entre el nom popular i el nou, sobretot si el nou es fa "popular", com és en el cas de Cala Blava, que en principi era Cala Mosques, però clar el nom nou ha arrelat, i ara?, ja és part de la cultura popular? De totes maneres en la recuperació dels topònims la difusió que es faci a través de premsa, guies i mitjans en general és molt important.

ONA: És precisament aquest el mecanisme pel qual s'incorporen nous elements a la cultura popular?

Valero: Hi ha una qüestió pedagògica molt important, per recuperar els noms autòctons, encara que això no va en detriment de la creació de neotopònims, que també se'n creen, però aquestes creacions han d'estar dins una ona correcta, d'arrelament, i no en una ona forastera, d'elements exògens, i exòtics... i també hi ha una qüestió de sensibilitat molt important, en microtoponímia no es pot fer un decret, perquè, cadascú a ca seva l'anomena com vol, es tracta més aviat "d'educar" i de sensibilitzar, i en tot això repeteix el paper de l'escola és essencial.

Amengual: El paper de les administracions a nivell local, i em refereix a pobles sobretot, també és molt important per a aquesta tasca de normalització de la microtoponímia.

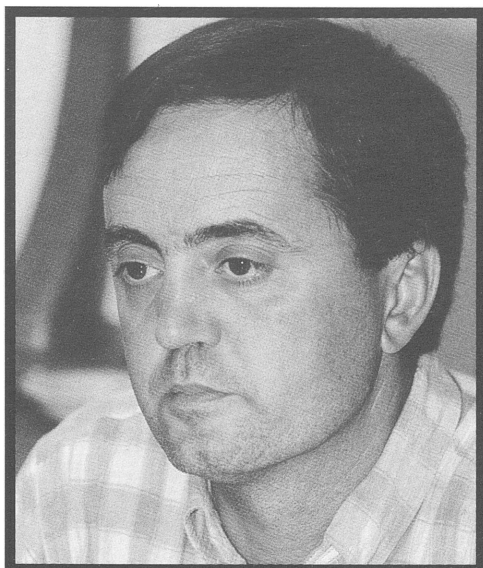
Valero: El que jo comentava al principi de les fonts orals és molt necessari en el cas dels topònims perquè hi ha noms de llocs que encara sabem quins eren perquè els vells dels pobles els recorden, i s'han de fer reculls de toponímia exhaustius per tal de conservar aquest patrimoni.

Ferrà: De totes maneres el fenomen de pèrdua de costums i de tradicions no és només un fenomen d'aquí, la societat s'ha americanitzat per tot arreu, quan les novetats d'Amèrica començaren a arribar impressionaren la gent que s'hi volgué apuntar. Les modes americanes triomfaren ja fa anys, perquè s'imposaren com a model a tot el món. Però com totes les modes això passa..., en certa manera.

ESTUDIS I BIBLIOGRAFIA

Barceló: Entre tots hem de potenciar aquest món nostre perquè és el que possibilita que siguem el que som, per poder-ne esser els continuadors.

Ferrà: El que passa és que les iniciatives que s'han pres tot sovint són fruit de l'esforç personal d'intel·lectuals i estudiosos i clar això fa que hi hagi estudis molt bons, però sovint sectorials. Ara per exemple: mossèn Alcover va fer un recull, molt bo, però

Gaspar Valero

geogràficament parlant té llacunes: per exemple no té cap rondalla de Calvià i només sis de Sóller, mentre que compta amb moltes del seu redol, com és natural.

Amengual: Això és com el Cançoner del pare Ginard que té un buit, en aquest cas no per raons de geografia sinó perquè censurà i ometé tot allò relacionat amb l'escatologia i el sexe.

I aquests aspectes només han estat coneguts més recentment per Janer Manila.

ONA: Ramon Rosselló també ha fet molta cosa.

Amengual: Amb això vull dir que quan la recerca és el fruit de projectes personals, necessàriament és incompleta perquè una sola persona no ho pot abraçar tot.

Valero: Per això jo parlava de la necessitat de metodologia.

Ferrà: De totes maneres això demostra que hi ha hagut una pèrdua de patrimoni per limitacions i per falta d'investigadors, no tant d'investigadors sinó de treball en equip.

La feina que va fer Moll, no era tasca d'una persona, a un altre lloc hi hagués hagut un equip de seixanta o setanta persones.

Valero: Però bé, aquest és un plantejament general a tota Europa, després de l'època de l'Enciclopèdia, molt erudita però que no tocava de peus a terra, ve el Romanticisme, més individual, que començà a tocar la fibra popular, i en aquest sentit fou nacionalista. Després hi ha el Positivisme i aquí tenim al segle passat l'Arxiduc. També el grup de la Renaixença al voltant de Josep Maria Quadrado, que per cert l'any que ve és el centenari de la seva mort.

I també hem de tenir en compte que al nostre país s'hi afegeix un problema, és el fet de la llengua, Tomàs Forteza fa una gran obra però escrita en castellà. Tot i això jo no crec que hi hagi falta d'estudiosos ni de bibliografia.

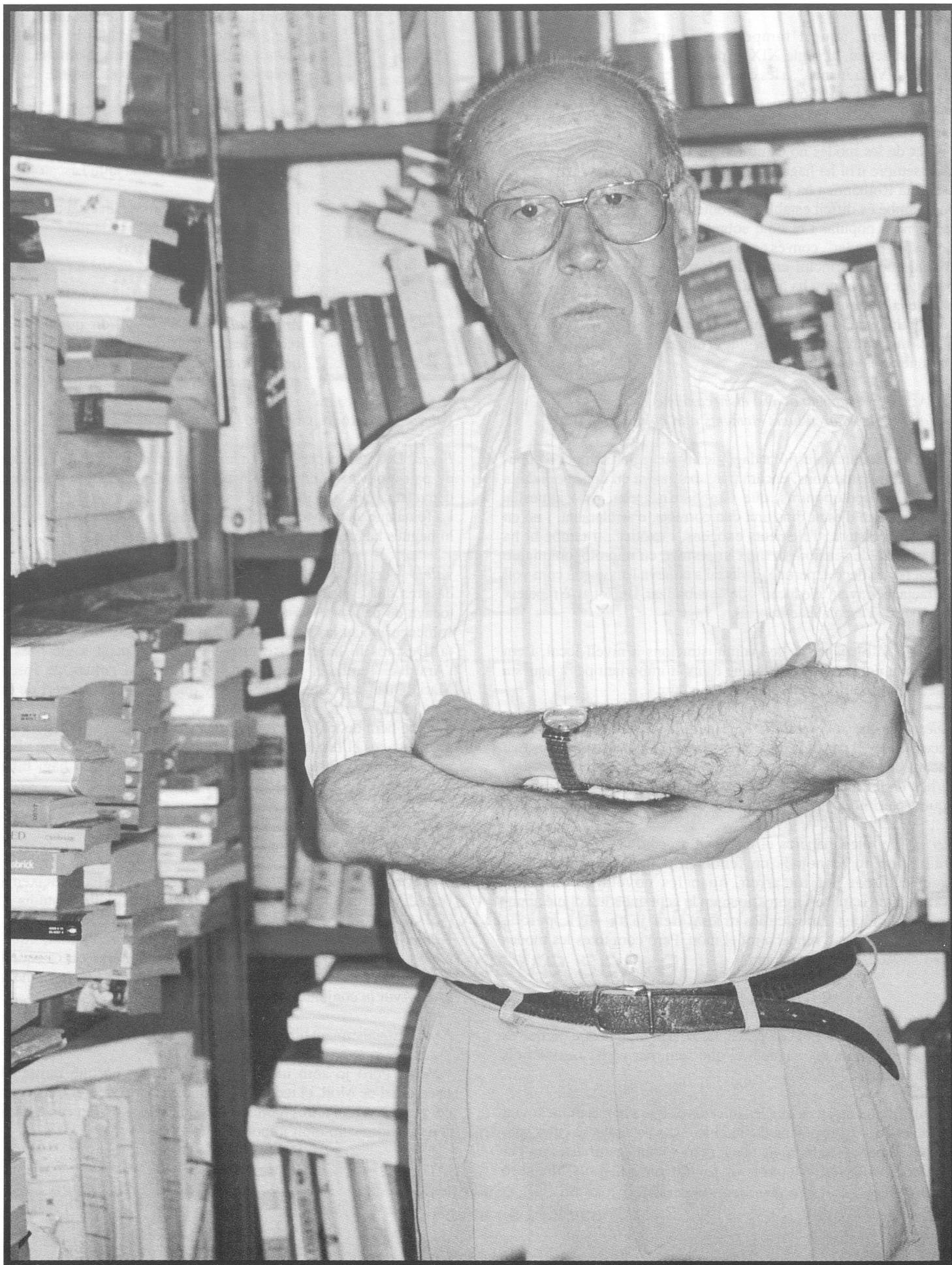
Barceló: Falta fer molta feina, per exemple en el tema del refranyer, no tenim cap recopilació exhaustiva...

Amengual: Jo crec, com deia Pla, que els llocs petits indueixen a l'estudi de detall. Jo com Valero opín que hi ha molts d'estudis.

Valero: Hi ha erudits locals..., personatges de l'Escola Mallorquina, per exemple, que han estat molt valuosos. I això que a aquell moment amb la castellanització que hi havia era un trencament total. Avui la conjuntura és molt millor.

Ferrà: Efectivament bibliografia n'hi ha, però són treballs parcials.

Valero: Però jo som un optimista històric, perquè tenim el Diccionari de Moll, el recull de Rondalles d'Alcover, el Cançoner del pare Ginard, i altres moltes obres que encara no tan conegudes són una aportació molt important.

Bruixes i bruixots

Entrevista a Francesc Riera

per Joana Maria Roque

Així com hi ha cases a les quals no es veu un sol llibre per molt que es miri, a ca Francesc Riera no s'hi veu altra cosa. Totes les cambres n'estan plenes. Hi ha llibres a les parets, a les taules, a les cadires i a terra. No sé si els ha llegit tots, però sé que algú que no recordava el seu nom el va identificar com "aquell home que llegeix". I és que quan es passa pel seu carrer gairebé sempre se'l veu assegut a una cambra petita i amb un llibre a les mans. Aixeca la vista, saluda amb simpatia, demana "com anam?" i continua llegint. Escriu com es fan els manuscrits, sempre a mà, però no és un home del passat. La portada del seu darrer llibre sobre "la causa xueta" és del pintor universal i nascut a Felanitx, Miquel Barceló.

Es declara cristianortodox. Potser a algun moment fos heterodox o agnòstic, però conèixer algunes barbaritats d'alguns clergues i les moltes supersticions dels que "erraven el camí" segurament l'ha fet creure més en Déu. Si està malalt va al metge i si ha de resar ho fa amb tot el respecte per la Divinitat... M'agradaria sentir-lo parlar o discutir amb un bruixot o bruixa convençuts de les seves teories... i fins i tot amb vosaltres. D'acord amb el vostre interès per aquest tipus de coses com puguin esser la bruixeria o la màgia? Quin interès tenen per a vós?

-En realitat a mi sempre m'han interessat els temes exòtics, però no exòtics en el sentit de temes del Japó o de la Xina que per a nosaltres poden ser civilitzacions exòtiques, sinó en el sentit d'allò que sortia o surt de la normalitat, d'allò habitual. He

estudiat els "xuetes" per mor que eren un tema marginal, temes de bruixeria o màgia perquè també era un tema, per dir-ho d'alguna manera una mica rar. Bé, jo he estudiat el segle XVII. És el que conec més.

LA BRUIXERIA A MALLORCA

-Troba que hi ha grans diferències entre la bruixeria a Mallorca i a altres indrets d'Espanya?

-No crec que aquí hi hagués una bruixeria molt especial ni molt original, sinó que, en certa manera, era un calc del que es feia a la Península. Si comparam la bruixeria o fórmules màgiques que s'aplicaven a Mallorca amb les de la Península trobam que són les mateixes. Si comparam expedients de la Inquisició a un lloc i altre, en el segle XVII ens trobam amb les mateixes fórmules, rituals, etcètera. Jo li posaré un exemple: la famosa nit de Sant Joan, a Manacor, per exemple, apliquen tot un ritual als nins petits que tenen hèrnia. I això surt un any i un altre als diaris, però aquest mateix ritual es troba a Anglaterra, a França... Vull dir que fórmules específiques màgiques mallorquines no en conec cap ni una. Es poden trobar "adaptacions a la idiosincràcia mallorquina, però no fórmules úniques.

LA BRUIXERIA ÉS COSA DE DONES

-Se sol parlar més de "bruixes" que de "bruixots"...

-Sí. Normalment les dones solien tenir més "clients". Això passava aquí i per tot arreu... Per exemple, a la Bíblia hi ha un capítol en el qual s'invoca l'esperit d'un profeta que ja era mort i que, finalment, surt, i qui fa la invocació, per petició del rei, és una dona.

-Sí. I com així hi havia més bruixes que bruixots? Com així la majoria eren dones?

-Bé, jo crec que les dones tenien un sistema nerviós més sensible i unes característiques psicològiques que faciliten que siguin o semblin més aptes per posar-se en contacte amb forces sobrenaturals. Fins i tot en el catolicisme, hi ha moltes més dones místiques que místics. I, per altra part, hi sol haver més dones que han tengut o tenen visions sobrenaturals que homes. En el mateix món de la bruixeria, la que practicaven els homes era més "tosca" per dir-ho d'alguna manera, mentre que la de les dones tenia més "finura". Curiosament les que practicaven la bruixeria dels remeis amoris solien ser dones, mentre que els cercadors de tresors solien ser homes que anaven pel Coll d'en Rebassa o per la marina de Llucmajor, però crec que no en trobaren cap mai.

-Hi ha qualche cas especialment emblemàtic a la bruixeria que es practicava a Mallorca durant l'època que vos heu estudiat?

-La població de Mallorca era reduïda i no podia donar casos especialment espectaculars, llevat de la cremadissa dels xuetes a 1691 que va ser un vertader holocaust, la història inquisitorial de Mallorca és més o menys grisa. El cas més complicat és el de na Catalina Floreta de la qual Tomeu Prohens n'ha tornat a parlar a un llibre editat per Leonard Muntaner. Aquesta dona va venir a Mallorca de Barcelona per fer invocacions de dimonis per tal de descobrir tresors que, segons es deia estaven encantats a una part de la Ciutat on apareixia un negret que ella després va dir que havia vist i que nomia Lluís. Va fer diversos rituals i quan va ser denunciada al Sant Ofici fou sentenciada a 200 assots i desterrament perpetu de Mallorca...

Francesc Riera i Montserrat va néixer a Felanitx a 1923. Des de sempre ha mostrat interès per la història i especialment pels temes relacionats amb la problemàtica antixueta i amb la Inquisició.

Ha publicat els llibres "LLuites antixuetes en el segle XVIII" "Bruixes i bruixots davant la Inquisició de Mallorca en el segle XVII", en col·laboració amb Pere Xamena "Història de l'església a Mallorca", i aquest darrer any "La causa xueta a la cort de Carles III".

AUTOSUGGESTIÓ

-Aquest tema dels "clients" també és interessant. La major part dels llibres expliquen el que feien les bruixes o els bruixots, però, també hi ha proves o documents que tinguin resultats probables que tot allò servís per a alguna cosa? Fins quin punt es pot parlar d'autosuggestió?

-Bé. No tenim proves estadístiques i tots sabem que l'autosuggestió és una força molt important a la psicologia humana i potser que davant cert estat d'ànim o probabilitat donàs resultat, però si era així, si s'aconseguia treure l'ansietat, per exemple, ho atribuïen a la màgia. Però si se cercaven doblers o un amant perdut era una altra cosa, ja que els doblers no es troben davall d'una pedra i l'amant perdut tampoc no és fàcil de retornar per moltes fórmules màgiques que es vulguin aplicar. És a dir, es podien donar circumstàncies que fessin que aquell que havia anat a la bruixa després trobàs feina o trobàs l'amant que havia perdut. També hem de tenir en compte que com que els delictes de bruixeria estaven molt penalitzats per la Inquisició, els que fracassaven o se sentien estafats per por d'haver comès actes penalitzats i també per por de fer el ridícul ja no ho deien. És a dir, el món de la bruixeria operava amb la complicitat dels clients qui, per les raons que fos no solien denunciar les errades o preses de pèl.

-Però qui solia denunciar?

-No solia ser el mateix interessat, sinó parents o amics o veïnats i molt poques vegades els mateixos que hi havien acudit ja que, com he dit abans no solien voler reconèixer que havien acudit a les bruixes.

UNA INVOCACIÓ

-En el vostre llibre sobre bruixes i bruixots davant la Inquisició parlau d'un cas, el de Joana Caimari que pot ser significatiu quant a "remeis amoris".

-Sí, aquesta bruixa va ser denunciada per les mateixes al·lotes que havien acudit a cercar remeis amoris. Primer els va ensenyar diverses oracions, entre les quals hi havia la famosa oració a santa Elena que en diverses versions sabien totes les "bruixes" i que diu:

*Señora Santa Elena
amada de Dios y de su Madre,
vos acostasteis en tan buen sentimiento,
vos despertasteis, a la orilla del mar vos fuisteis,
mesa pusisteis,
mesa quitasteis,
los apóstoles de Jesucristo convidasteis,
de pan y vino comer les disteis,
vos los abrazasteis,
vos los adorasteis, los pies los rentasteis:
mas arriba hizisteis cavar, a Hierusalem os fuisteis*

I segons va dir no la va poder acabar ja que no recordava res més. Així i tot i malgrat aquestes oracions i altres, els enamorats no tornaven, per la qual cosa na Caimari "aconsellà a les al·lotes que agafassin confits i els untassin amb pols de pedra imant i saliva i quan els ho donassin a menjar diguessin gro, gre, gri, di, oca. Les al·lotes ho feren així, però els enamorats romangueren immutables en la seva indiferència. Ja com a últim remei agafaren per consell de na Caimari una gota de sang menstrual,

tres pèls de davall l'aixella i un cabell o dos, ho cremaren dins una escudella on hi tiraren la gota de sang menstrual juntament amb una herba que la bruixa els havia donat, però així i tot els antics festejadors després d'haver begut l'apòzema quedaren com si res no fos estat i aquelles al·lotes totalment decebudes denunciaren Caimari a la Inquisició".

-Quins càstigs se solien aplicar?

-En els casos concrets dels remeis amoris la Inquisició solia ser benigna. Encara que els inquisidors creïessin en els pactes diabòlics, a l'hora de les sentències no es mostraven molt severes. Posaven unes multes, les desterraven o les asseien damunt un ase, les despullaven de mig cos, les untaven de mel, cos ple de plomes i les treien a passejar pels carrers de Ciutat o de Felanitx o d'on fos. Tot això avui en dia ens sembla un càstig bàrbar, però ho hem de relativitzar i hem de tenir en compte l'època..

INTERCEDIR DAVANT LA DIVINITAT

-La definició de bruixeria, quina podria ser?

-En el segle XVII que és el que jo més conec, les fórmules màgiques van associades a la idea del que és sagrat... És a dir, no hi ha cap fórmula màgica a Mallorca -i qui diu a Mallorca pot dir a tota Espanya- que no tenguí invocacions de sants o de santes. Per exemple, santa Elena, mare de l'emperador Contestí que va trobar la creu de Jesús és una de les santes més invocades per la bruixeria. santa Marta, sant Antoni Abad... també. Curiosament molt poques vegades surt Déu o Crist o la Mare de Déu.

-També hi havia capellans que practicaven la bruixeria?

-Hi ha un cas d'un clergue de Sant Nicolau de Palma que tenia molt d'èxit amb les dones i l'atribuïa a fórmules màgiques. En el meu llibre sobre la bruixeria a Mallorca només hi vaig posar els casos en què hi havia oracions. Ara, si anàssim de bell nou a l'Arxiu Històric Nacional de Madrid trobaríem més casos de clergues que intervenen. També s'ha de tenir en compte que en els segles XVI i XVII no hi havia una separació tan grossa entre el món laic i el món eclesiàstic, sinó que estava tot més barrejat. Els convents a vegades eren un refugi de gent que cercava un "modus vivendi" i es creava una classe ociosa. A Mallorca, en el segle XVII hi havia devers 130.000 habitants i, entre frares i clergues n'hi havia devers 1.000 amb la qual cosa sortia un clergue per cada cent habitants i molts d'ells no tenien res a fer. Hi havia com un lumpen clerical i de frares amb molt poca formació.

-També s'ha relacionat la figura de Ramon Llull amb un cert concepte de màgia i fórmules, per exemple d'alquímia.

-Avui en dia els historiadors seriosos no creuen res d'això. Ramon Llull no va fer mai alquímia, encara que aquesta era una creença o obsessió de l'edat mitjana a la qual se cercava sobretot poder... i la riquesa dóna poder. També es creia en la possibilitat de trobar la pedra filosofal. I a la conquesta d'Àfrica se cercava "el Dorado" del qual se'n deia que era un lloc tot ple d'or.

Miri i ara record el cas d'un capellà que en el temps de Franco fins i tot va arribar a publicar en els diaris que havia trobat una fórmula per fer or. De manera que en el temps del fraquisme encara trobam un frare associat a fórmules alquímiques.

-I les misses negres o la bruixeria negra, també han existit a

Mallorca?

-Aquí, en el segle XVII ens trobam amb un sol cas, el de Catalina Floreta, del qual ja n'hem parlat abans, però això és més típic d'altres zones com Navarra o el País Basc on es feien "akelarres" als quals se suposa que hi assistia el dimoni. I tot eren dones que, es diu, a fora vila feien sortir el dimoni, el veïen, li alçaven la cua, li besaven el cul i després les posseïa d'una en una. Tan sols Catalina Floreta va confessar que havia assistit a un "akelarre" o a una experiència hipnòtica o potser també ho contava perquè ho havia sentit contar. I és que el món de la bruixeria és molt tenebrós i, a vegades el que se cerca és prestigi davant "el client", sense una clara consciència del bé i del mal. La bruixa vol parèixer important i vol guanyar la confiança del client: fer veure que sap moltes coses.

MÀGIA I RELIGIÓ

-Quina distinció trobau que hi ha entre màgia i religió?

-Primer podem definir què és màgia i podríem dir que és creure que si es fan unes fórmules, uns rituals, s'accedeix a uns poders superiors. O sigui, quan algú anava a una bruixa o bruixot solia pensar que aquella persona tenia una posició privilegiada davant els sants o santes i que podria "intercedir". En realitat ve a ser un intent de "domesticar" la divinitat. Una oració, des del punt de vista cristià és una súplica, però sempre tenint en compte la transcendència divina. Quan un home o una dona pregunten, des del punt de vista de la fe cristiana, ho fan sabent que Déu no està obligat mai a fer el que li demanen, sinó que ho concedeix o ho concediria per "pura gràcia", mentre que quan se cerca la participació o intervenció de les bruixes, en realitat pensa que si fa allò Déu o els sants estan obligats i que el que és sagrat queda supeditat al que és humà, la qual cosa és una transposició de conceptes, ja que des del punt de vista antropològic i de les religions, el que és sagrat mai no és esclau del que és humà, sinó que les coses humanes sempre estan supeditades a la transcendència divina. Podríem dir que quan es reciten oracions "màgiques" -pensem en la de santa Elena i tantes altres- es creu que la divinitat farà el que l'home vulgui. Per tant la bruixeria és un atemptat contra l'essència de les religions ja que no respecta aquesta diferència tan gran que hi ha entre el que és diví i el que és humà, sinó que l'home arriba a creure que "domesticarà" la divinitat.

CONCEPTE DE DIVINITAT

-I la divinitat?, quin concepte en teniu?

-Bé, jo des del punt de vista personal o cristiano-ortodox crec que la divinitat és ésser transcendent, poderós. I que entre jo i

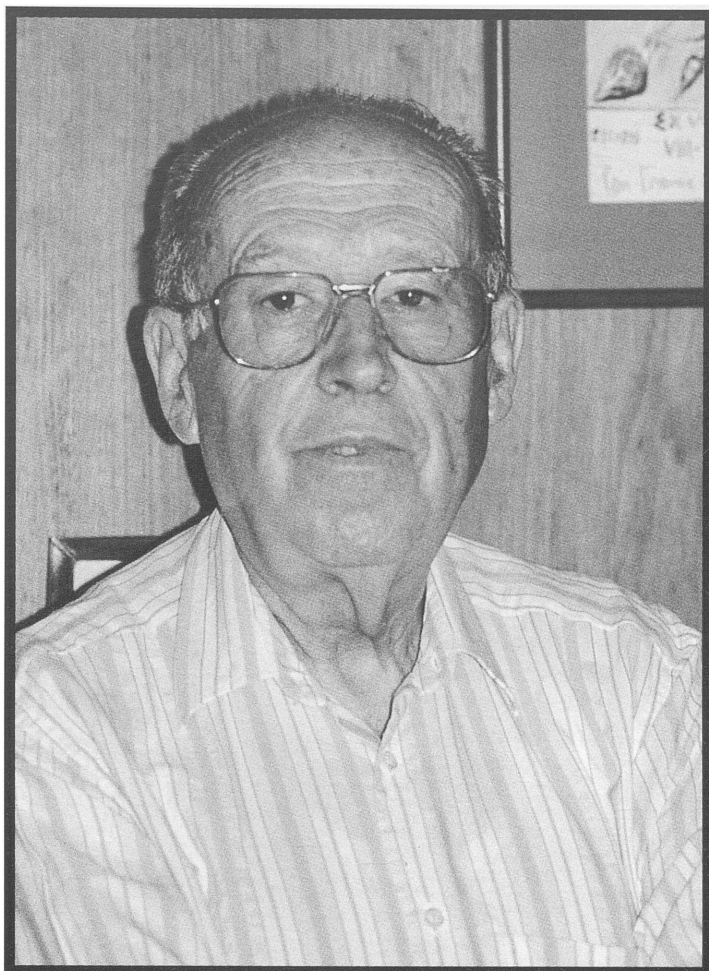

Foto: Joana Ma. Roque

Déu la distància és infinita, ja que Déu ho pot tot i jo som mortal, contingent. Ara som al món, però per ventura d'aquí deu anys no hi seré.

Això ho sabem tots: els homes i les dones que tornam vells, que ens posam malats i que un dia o l'altre la mort ens espera. Tots ho sabem encara que no hi vulguem pensar sovint o no estigui de moda parlar-ne. L'home és l'única espècie animal de la terra que té consciència de la mort... Per exemple, vostè posa dos animals de la mateixa espècie un devora l'altre i el que té salut no té cap consciència de la mort de l'altre. L'home és l'únic animal que té aquesta consciència podríem dir-ne transcendent, que el fa sentir que s'acaba, hi ha un final, una transcendència. I ja dins la prehistòria més remota, l'home deixa testimoniatges culturals i rites funeraris. Hi ha sempre un intent de donar resposta a l'abisme. Pensem que la vida humana és un do de Déu.

-Podem dir així que la bruixeria respon a aquesta por que té l'home de morir?

-Més o menys, però també hem de pensar que a vegades se cercaven remeis per a coses molt immediates o terrenals com ara els remeis amoris, dels quals parlàvem.

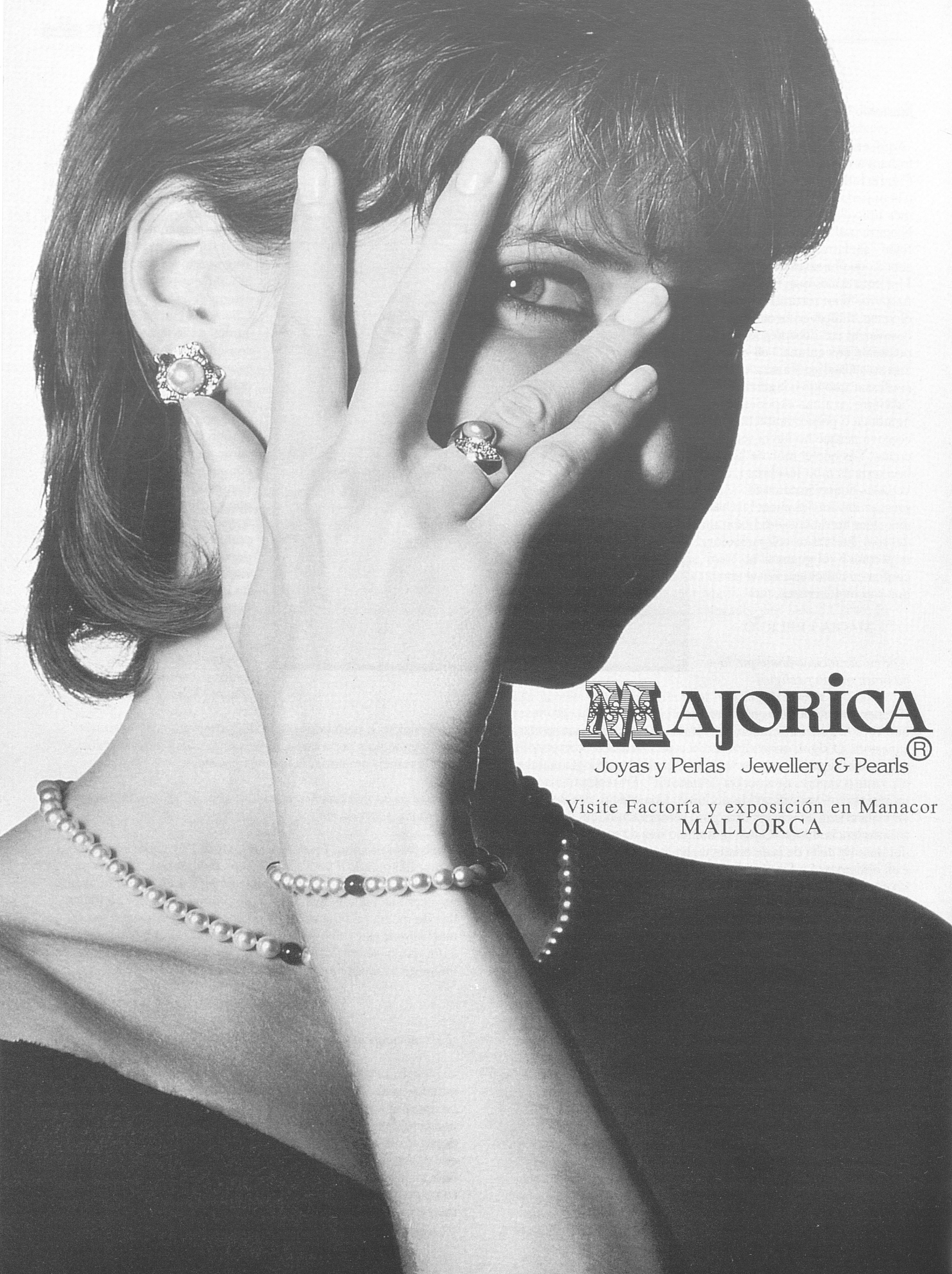
-També hi ha una creença popular sobre la influència d'arbres, sol, lluna, sobre la vida.

-Això és molt antic. En el Gènesi ja hi ha l'arbre del bé i del mal al mig del paradís i totes les religions també tenen llocs sagrats. A la nostra cultura catòlica o cristiana hi van allà a implorar una gràcia o una curació que després ve o no ve. Però si allò fos un lloc de màgia no hi anirien per demanar una gràcia sinó per fer una fórmula que "obligaria" que es complís el que demanen. És a dir, que la superstició és una caricatura de la religió. És un intent de "domesticar" la voluntat divina.

CURANDERISME

-I els curanderos què són dins tot això?

-Així com la superstició és una exageració de la religió, el curanderisme ve a ser una caricatura de la medicina que també va associat a pràctiques de suggestió. Qui els va a veure espera una cosa especial, que surti del que és normal: i fins i tot es pot donar el cas que aquell malalt tengui una certa millora. Jo crec que els bons metges també han de ser uns bons suggestionadors dels malalts i han d'aconseguir crear-los confiança, i el curandero ho aconsegueix, per això sovint aconsegueixen més que el metge, ja que la psique influeix molt sobre les malalties.

MAJORICA®
Joyas y Perlas Jewellery & Pearls

Visite Factoría y exposición en Manacor
MALLORCA

-Ja hem parlat d'alguns suposats remeis amoris. Podríem afegir un exemple sobre el que en el vostre llibre anomenau "remais per a la salut".

-A l'època que he estudiat ens trobam per exemple amb Antoni Vallejo que deia que tenia la gràcia de Déu per curar qualsevol malaltia i que havia curat malalts de llagues, dolors, mossegades d'animals verinosos, ràbia. A 1645 fou condemnat a cent assots i tres anys de galeres. Segons consta a la documentació que he analitzat a l'Arxiu Històric Nacional de Madrid i de la qual n'he tret els casos que em pareixien més interessants, una vegada va curar un al·lot d'Alaró que estava malalt de cucs. Li va fer cinc creus al ventre amb una creu d'argent mentre deia una oració que no s'entenia i llavors li posà a la boca de l'estómac dos pedaços en creu mullats amb oli i digué a la mare de l'al·lot que el primer cuc que el seu fill evacuàs el col·locàs amb un fil a la xemeneia i resàs tres parenostres i tres avemaries i que amb això l'al·lot es curaria i evacuaria els altres cucs i així fou.

-I el que s'entén com a parapsicologia, què vos pareix? És creïble?

-No ho sé, francament no ho sabria dir. I per altra part crec que aquestes bruixes modernes del tarot i aquestes coses, ja mai no diuen "heu de resar un parenostre a santa Elena" o heu de resar això o allò. S'empren altres sistemes o fórmules encara que el "truc" continua essent influir sobre la psicologia del que fa la consulta. I l'ésser humà sempre se sent atret per la màgia i el misteri, però també hem de pensar que abans qui anava a consultar les bruixes no tenia molta cultura i no solia saber llegir ni escriure, mentre que avui en dia gairebé tothom en sap. I així com abans la gent patia una manca d'informació brutal, avui en dia es dona una sobreabundància d'informació de tota mena. Els clients de les bruixes o dels bruixots d'avui tenen el batxiller, coneixements de llengües..., ara..., han minvat o no han minvat? Crec que no. Vas a París o vas a qualsevol lloc i trobes molts d'anuncis de gent que s'ofereix a fer certes bruixeries. Vull dir amb això que ha canviat l'ambient sociològic, però no ho ha fet

aquesta atracció que té l'home cap al que és misteriós. Fins i tot gent amb molta cultura arriba a dir, "jo no vaig a madame tal o qual, però...". I també crec que si tots aquests que es dediquen a la bruixeria s'explicassin ens en duríem moltes sorpreses. Segurament molta gent ha cedit a la temptació per anar a veure què passa realment.

DE TEMPS ENLLÀ

-També hi ha teòrics que tendeixen a relacionar els monuments prehistòrics amb una espècie de màgia ancestral.

-Jo crec que l'home prehistòric a Mallorca tenia una religió evident. Tot ho fa creure: enterraments, santuaris de culte... Ara, fins quin punt es mesclaven màgia i religió? Convé distingir entre una cosa i l'altra.

-Es pot parlar d'unes arrels greco-romanes en els temes de la bruixeria o la màgia?

-Clar. És evident que sí. Tengui en compte que el fenomen de l'agnosticisme és relativament recent. Això no s'havia donat fins pràcticament el segle XVIII, de manera que els homes per tot arreu sempre acudien als déus per a les seves necessitats, fins i tot pels camins poc ortodoxos o heterodoxos de la bruixeria. Si no aconseguien les coses tot preguntant el sant o la santa, anaven a les bruixes a veure si així ho arribaven a fer.

-I a les cultures islàmiques o musulmanes, també es practicava la bruixeria?

-Crec que estava prohibida, però, sigui com sigui a la cultura musulmana el paper de la dona era molt marginal, però no sé si tenia aquesta petita escletxa. De totes maneres, a la nostra cultura, les bruixes no preguen amb els homes, sinó elles juntes.

-Avui en dia encara n'hi ha de suposats bruixots i alguns, fins i tot s'anuncien per la televisió.

-Sí. Jo he anat a reunions a les quals tots eren de l'ofici i molts tenien una aparença de senyors o senyores molt normals. Jo crec que els homes sempre han tengut aquesta atracció pel que és misteriós o està "més enllà", encara que els camins d'accés siguin diferents segons l'època.

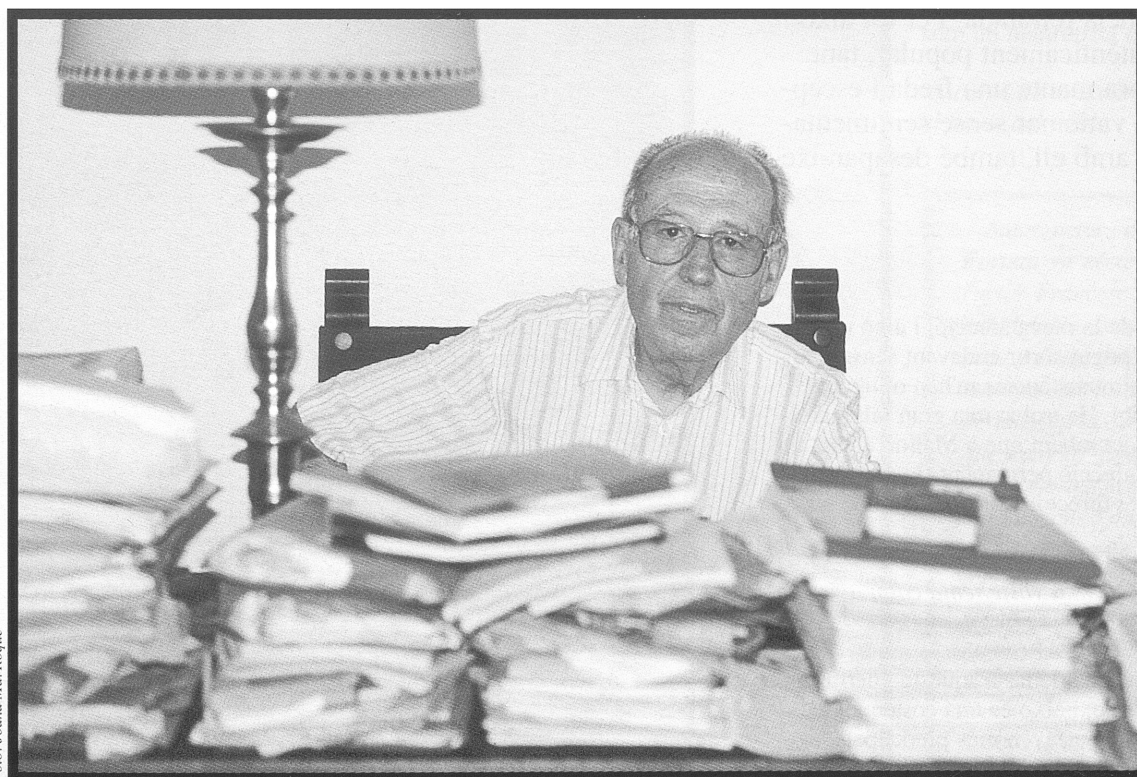

Foto: Joana Ma. Roque

Sense cap bandera

Entrevista a Xesc Forteza

per Gina Garcías

Es proclama un home sense cap bandera: diu que cultiva una imatge apolítica que li permet estar bé amb tothom, perquè a la vegada manté una íntima memòria de la postguerra i les conviccions crítiques del qui també ha estat maltractat per la censura. Es considera lluitador, anticlerical i satíric però, alhora i tant com això, un emprenedor solitari, pragmàtic i "bon vivant". Per ventura és només per conveniència que les obres que escriu i protagonitza traspuen el casticisme de l'ensaïmada i la roqueta, de l'enlluernat pagès nouvingut al negoci del sol i la platja, de l'home incapaç de conviure dins un nucli familiar on ningú no s'hagi de resignar. Li agrada ironitzar sobre el matrimoni, el poder i els clergues, i ho fa amb acudits amb els quals el pati de butaques es mor de riure tot i que, a vegades, al final de la broma, cada un dels espectadors nota en allò més íntim el deix amarg de la mala consciència retratada. Per tot això diu que el seu teatre és autènticament popular, tant com carismàtic. Però alhora manté una freda i escèptica lucidesa que el duu a vaticinar sense sentimentalismes que qualsevol dia, amb ell, també desapareixi el seu estil.

-La vida l'ha tractat bé?

-He estat molt feliç. He viscut de la meva afecció, i això m'ha donat una gran satisfacció. He pogut sortir endavant sense grans opressions econòmiques. Les circumstàncies m'han obligat a haver d'anar quasi sempre tot sol. He trobat una gran falta de col·laboracions a Mallorca... Tots sabem que a Mallorca el teatre no té continuïtat, no hi ha una afecció permanent. Jo vaig voler ser des del principi actor, autor i director teatral, i m'ho he hagut de fer tot.

-Quan va acabar la Guerra espanyola vostè tenia catorze anys. La recorda?

-Molt. A mi em va afectar molt. Puc donar a aquesta guerra la culpa de no tenir un títol acadèmic, i això és una cosa que duc una mica marcada. Els meus pares estaven més preocupats perquè tenguéssim un bon refugi que una bona escola. Record

perfectament la Guerra. Jo tenc memòria política, i no vull passar per alt algunes coses que la gent de la meua edat ha oblidat. Molta de gent ha oblidat com ho passàrem de malament a la Dictadura. Com a escriptor jo vaig patir molt la censura. Encara tenc obres privades.

-He vist, a la seva biografia, que l'any 45 vostè va començar a fer teatre en català, o en mallorquí, no sé com li diu vostè...

-Jo li dic mallorquí!

-Feia teatre a porta tancada al carrer Sans de Palma...

-Vaig voler seguir les passes del meu avi, Francesc Forteza, que era actor i director de la Companyia de Teatre en Mallorquí... El 1936 es va privar completament el teatre en mallorquí, i llavors el meu germà, la meua cunyada i jo vàrem muntar amb alguns companys un grup de teatre en mallorquí per fer les obres que el meu avi representava l'any 1934, obres de Gabriel Cortés, de Tous i Maroto, i ho fèiem a porta tancada, només per passar gust. Un 80 per cent d'aquell grup va ser el que després integrà la companyia Artis.

MEMÒRIA POLÍTICA

-I per què feien teatre en mallorquí?

-Perquè sentíem la llengua, la nostra forma d'expressar-nos, i perquè passàvem gust, una mica de gust també de fer una cosa prohibida, tot i que la meua família no ha estat mai massa polititzada. Hem estat més aviat gent bohèmia, "bons vivants". Però insistesc que tenc memòria política i que ho passàrem malament. Per sort teníem entre 20 i 30 anys i a aquella edat un té la força que li dona la il·lusió de viure. Tampoc no em vaig arriscar molt durant la censura, tot i que encara tenc obres privades, que es coneixeran quan publiquin les meues obres completes. Una d'elles me la prohibiren el 76, parlava de la mort de Franco.

-Tot i això vostè dona una imatge d'home de dretes.

-Mai! Tota la vida he estat d'esquerres. Som anticlerical, pens que la dreta sempre ha perjudicat els avanços culturals... però a la vegada tenc amics a totes les bandes i no vull molestar ningú. Per això, m'estim més no parlar d'aquest tema. I a més, no vull fer cap bandera de res. No m'interessa lluitar per una cosa o una altra perquè totes poden fallar. Som qui som, i no pertanyeria mai a cap partit. Quasi podria dir que som apolític, molt independent sobretot.

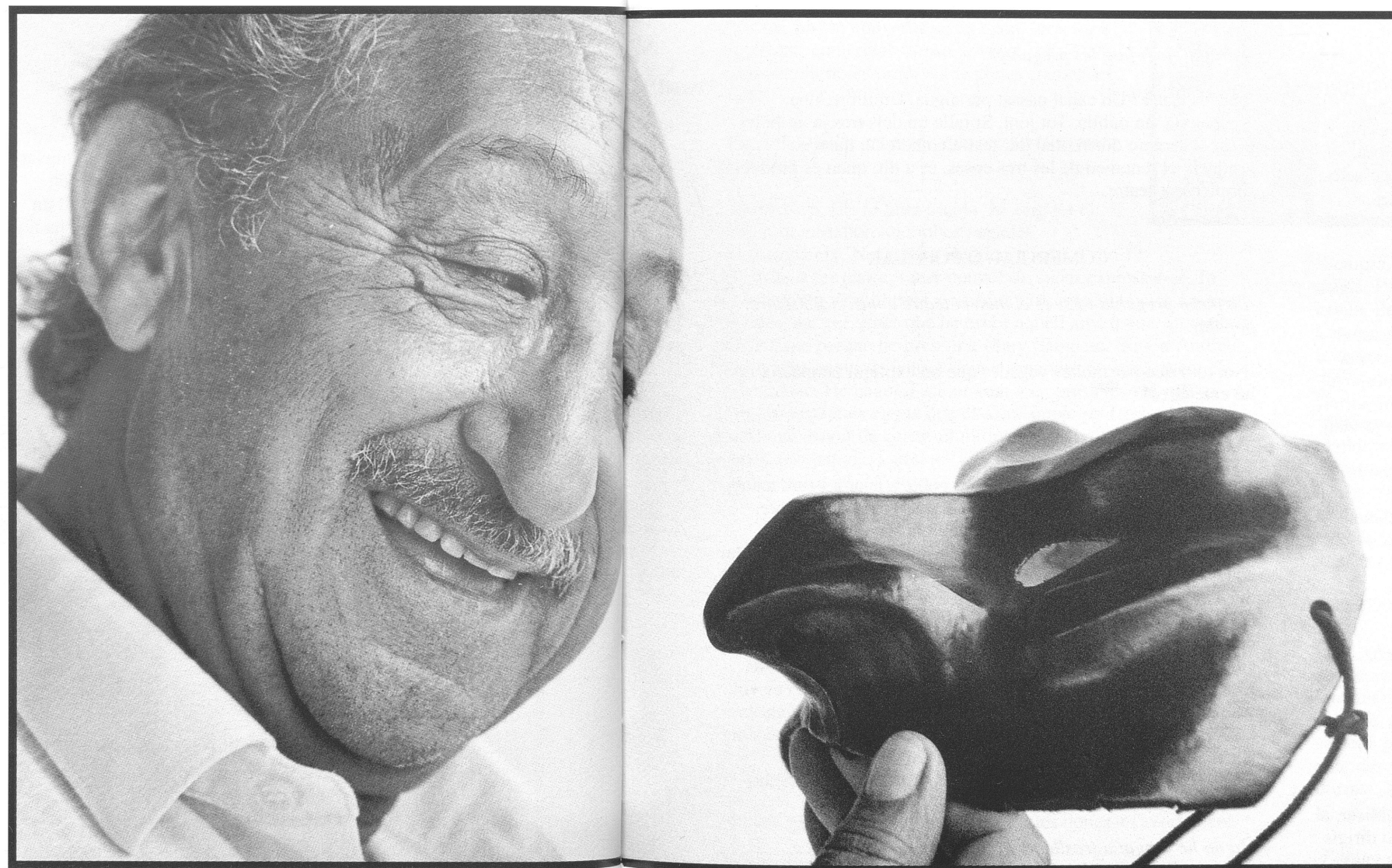
ELS CRÍTICS

-A més de la censura i la política, el públic també l'ha condicionat, o sempre ha fet el teatre que ha volgut?

-Qui digui que el meu teatre ha estat sotmès al públic és que no l'ha vist mai, això és una invenció dels crítics com Mendiola i companyia, de tot aquest cabrum! Hauré d'esperar que em mori... i no fris, i no fris!, perquè analitzin bé el meu teatre. Però no puc consentir que gent com Antoni Serra, que fa trenta anys que no ha vist el meu teatre es permeti el luxe de publicar a un diari que som un actor mediocre... Com ho pot dir! Sempre he tengut aquesta gent al damunt! Tota la vida els he hagut d'aguantar, sofrir no, perquè me n'he fotut, som un manfutista de tot!

-A canvi de la incomprensió dels crítics ha tengut el favor del públic.

Autor, actor i director teatral, Xesc Forteza i Forteza va néixer a Palma l'any 1926, nét de l'actor Francesc Forteza Cortés. De formació autodidacta, actuà per primera vegada als onze anys, i l'any 1945 feia teatre en català a porta tancada a un local del carrer Sans de Palma. Va pertànyer a la Companyia Artis des del 1948 fins que l'any 67 fundà una companyia pròpia. Al 1971 reformà la Sala Rialto de Palma, on actuà durant molts d'anys. Ha interpretat més de dues-centes cinquanta obres, la majoria escrites per ell mateix, tot i que també d'altres autors, entre els quals destaquen Mihura i Molière. Ha protagonitzat també programes de televisió, ha fet de showman i ha participat en alguna pel·lícula inoblidable com El Verdugo de Berlanga. És casat i té una filla.

-Total! Total! És per això que no vull que em pengin etiquetes polítiques. No perquè m'importi, sinó perquè jo no vull que el meu públic de dretes pensi que no el puc veure, i a l'enrevés tampoc.

-És una posició interessada.

-Natural...

UNA CERTA RESIGNACIÓ

-En qualsevol cas, vostè, com a director i autor, ha fet realment el que volia? Encara es recorda el fracàs que va patir quan va fer una obra "seriosa" com "Orquestra de senyorettes"...

-Efectivament. He fet Molière, Aldo Nicolai, Aldo Benedetti... he fet tots aquests autors, ho he intentat tot... Això és el que no han sabut veure tots els que em critiquen. He intentat fer obres amb les quals he perdut molt de doblers, i ningú mai no m'ha ajudat. I he fracassat, no personalment, perquè tot t'ajuda, tot et realitza, sinó empresarialment... Però, és clar, no he pogut seguir una línia de fer Shakespeare... que m'hagués entusiasmat, no sé si més del que he fet, però molt, també. Per ventura he perdut uns graus d'intel·lectualitat, però arriba un punt que un torna un "cachondo" mental i del que passa gust és de divertir-se amb el públic. I per a mi és una gran satisfacció que em diguin: Xesc, quan ens tornaràs a fer riure?

-I la manca d'ajuda institucional al teatre, tampoc no l'ha condicionat?

-Això sí. Jo tenc ara una obra a les mans, una obra de Dorremat que es titula "Rómulo el grande" que té la categoria suficient com per dedicar-li dos o tres milions de pessetes, per si es perden. M'encantaria poder-la muntar. És una obra preciosa, però és clar que jo no puc arriscar cinc o sis milions de pessetes. Les autoritats no han sabut mai què fer amb el teatre. Les subvencions estan mal organitzades. El Consell no té punyetera idea de què ha de fer amb el Teatre Principal...

-I vostè no vol tenir problemes.

-Com no tenir problemes? Jo tenc molts de problemes, guapa! Jo tenc una companyia que he de mantenir tres-cents seixanta-cinc dies a l'any, faci el que faci! Si això no són problemes... A tots els llocs del món el teatre intel·lectual, el teatre de minories, està subvencionat. A Londres, a Nova York, als llocs on jo viatj cada any per veure teatre, nina, és que sembla mentida! Tots aquests crítics, que són una mar d'imbècils, és que no ho saben? Si a tota Mallorca tenim un sol teatre, i una sola companyia professional, que és la meua, i els crítics pretenen que tot l'any faci Shakespeare sense rebre un duro, això és somniar truites!

EL TEATRE INTEL·LECTUAL

-Però fer un poc de Shakespeare de tant en tant, estaria bé, no?

-I també l'he de pagar jo...!

-Jo no he dit això.

-Una vegada, deu fer quaranta anys, vaig reunir els cinc periodistes més importants de Mallorca, això ho pots publicar, al bar que hi ha al costat del Teatre Principal. Volien que jo dirigís i interpretàs "Esperando a Godot" i els vaig assegurar i els vaig

dir: la podem traduir, en tenc el repartiment... Jo puc fer el que vulgueu... La podem estrenar el mes que ve si entre tots pagam a parts iguals els doblers que puguem perdre... No els he tornat veure pus!

-Però són les institucions, i no els periodistes, que, si cal, han de subvencionar el bon teatre.

-Però són els periodistes els que tenen la forma de pressionar, en lloc de fer-nos retrets a persones com jo podrien... A Xesc Forteza no li han donat un cèntim mai!

-Jo em pensava que sí.

-Doncs penses malament, reina. Hauries d'haver anat a l'Ajuntament, o a la Diputació, o al Govern, i assabentar-te'n abans de pensar. Això és una altra mentida de les que diu aquest pocavergonya que escriu tan malament que ha de fer feina a un banc per sobreviure, aquesta és una altra mentida sobre mi. Mai no he rebut un duro de les institucions. Parl del meu teatre, a l'Escola de Teatre sí que l'han subvencionada, això sí.

-El teatre comercial que...

-I què és, el teatre comercial?

-Exacte.

-Jo et faig la pregunta!

-Perdoni, jo li faig les preguntes.

-Què és teatre? Un canal passat per aigua. Un llibre, una companyia, un públic. Tot junt. Si falla un dels tres ja no hi ha teatre. I sempre diuen, mal dit, teatre comercial, quan es produeix el fenomen de les tres coses, és a dir, quan es produeix simplement teatre.

COMERCIAL O POPULAR

-La meua pregunta és si és el mateix teatre comercial i teatre popular.

-No, tot i que per moltes vegades que ho expliqui tanmateix no ho entendreu!

-A veure.

-Teatre popular és aquell que mou el poble a anar a veure teatre. El que, a la vegada que diu al poble el que vol sentir i veure, també li diu el que no està bé que faci, quins són els seus defectes i, rient rient, li va dient les veritats. No és teatre popular aquestes comèdies mortíferes, que fan plorar les pedres, que duen la gent a escoltar el sermó i fan avorir el mateix teatre. L'obligació de tot autor és anar augmentant, de cada vegada, el nivell cultural del públic. Ara bé, el poble no vol que li ensenyin, ni que els autors s'erigeixin en professors de la vida. L'espectador vol que vagis criticant el veí perquè mai no es vol veure criticat ell mateix. Això els crítics que s'han de deixar la barba perquè no els coneguïn, no ho entendran mai, perquè són uns mediocres. Jo som un professional del teatre. Els triomfadors sempre hem de sofrir l'emprenyadura dels mediocres.

-Jo no he vingut a traslladar-li les crítiques dels crítics.

-A mi ni em van ni em vénen. Fa trenta-tres anys que no llegeix

cap crítica sobre mi.

-Tampoc no el deixen tan malament.

-No les has llegides mai?... A parir! A parir!

-Jo voldria...

-Vull que d'aquí triïs tot el que jo vull que triïs, eh?

-Jo tenc tot el temps l'enregistradora en marxa.

-Bé, però has de ser conscient del que vull que diguis i del que no vull que diguis.

-Bé. On és a Mallorca el teatre popular i on és el comercial?

-Teatre popular pot ser perfectament el que jo faig, el que va fer Joan Mas, Antoni Mus, Martí Majol, Ferrà. Perquè sigui teatre comercial no basta la comèdia, necessitam la vedet. Hi ha hagut moltes companyies que han interpretat la mateixa comèdia i ha funcionat de forma desigual. En canvi, un temps Cristina Valls i jo fèiem comercial qualsevol beneitura que ens proposàssim, perquè érem les vedets del teatre. Determinada comèdia, interpretada per determinat senyor i dirigida per determinat director, poden convertir-se en teatre atractiu i, finalment, comercial. Sense la vedet normalment no es produeix la comercialitat del teatre.

-Què els fa falta als grups que ara fan teatre a Mallorca?

-Aprendre'n. Els fa falta escola. Jo veig tot el que es fa a Mallorca i moltes vegades m'empegueix. Necessiten dignitat teatral, aprendre a fer teatre, saber conversar, saber expressar-se. Jo cada any em veig obligat a escriure una comèdia nova. La gent té curiositat per saber què he escrit aquell any, quina companyia presentaré, perquè he presentat Mary Sampere, Simon Andreu... Sempre he hagut de pensar com sorprendre favorablement el meu públic. He hagut d'actuar com a empresa teatral, que és un punt de vista més elevat que el d'un simple professional del teatre. He hagut de cercar el millor vestuari, el millor decorat, la millor companyia, i amb tot junt he intentat fer una obra de teatre comercial. No veuràs mai cap companyia d'aficionats fer una obra meva. No les hi vull deixar.

ELS PERSONATGES, LA VIDA

-Vostè assegura que fa un teatre socialment crític. Quan es planteja, per exemple, la vida domèstica d'un matrimoni on tots dos fan feina, qui ridiculitza?

-Tant m'és fer una obra masculista com feminista. Depèn. El que pugui fer més gràcia, o el que sigui més d'actualitat als diaris. Ho veus. Segons quines dones desbarren, moltes vegades, amb el feminisme. És l'hora de pegar un cop damunt la taula. I quan ho fas, fins i tot les dones riuen, perquè les feministes no són més que quatre beneïtes de cervellet curt. En canvi jo pegaré al clercat que està en contra del dret de les dones a l'avortament.

-A vostè li sembla ridícul un home que participa a les feines domèstiques?

-Jo vaig fer una obra on em passava el temps a la cuina mentre la dona feia feina. No em sembla malament estar a la cuina, però en canvi crec que el plantejament que es fa avui d'un home i una dona no està ben pensat, no pot acabar mai bé. De deu vegades nou condueix a la separació.

-Quina és la seva solució?

-Jo no don solucions, jo només vull fer pensar la gent.

EL CATALÀ

-Vostè s'ha resistit sempre a dir-li català al mallorquí.

-Sempre. No perquè no cregui que la nostra llengua ve del català. Per l'amor de Déu, tots sabem ben clar que parlem el català. Però els mallorquins no volen sentir-se els fills petits de Catalunya, ni que se'ls ensenyi una llengua, com la que parlen a la ràdio o a la televisió, que és espantosa, que ni és català ni mallorquí, ni valencià, una cosa literària que no la parlen enlloc i que arriba que ser de setze paraules. Només diran "proper", "evidentment", i res més. La llengua la fa el poble. I jo li dic mallorquí perquè el meu teatre parla amb uns modismes, una cultura, que és la d'aquesta illa. Si escrivís novel·les per ventura hauria d'emprar un altre llenguatge, però el teatre és parlat, i jo he de parlar així com ho fan els meus personatges. El pagès, el ciutadà, el capellà, el femeter, cap dels quatre no parlarà igual. Així és el teatre.

-Ara l'Obra Cultural Balear li fa reconeixements públics.

-Ara... és que jo no som contrari al que alguna gent es pensa que som contrari. Hi ha molts de malentesos. Al principi jo vaig intentar adaptar els meus textos a les normes, i els donava a corregir, fins que vaig veure que volien fer-me parlar com si en castellà parlassin tal com escrivia Cervantes, i vaig dir, no, em vaig desenganyar perquè em rebutjaven paraules que són ben nostres. Jo som com una planta autòctona que no canviarà. Però sí, els de l'Obra Cultural Balear també són amics meus.

-Parlem del seu humor.

-El meu humor sempre és el contrasentit del drama. En aquest món només hi ha tres coses que fan riure la gent, que són el sexe, el clergat i la política. No hi ha res més.

-I vostè en quin tema i amb quins personatges es troba millor, més còmode?

-En el de les relacions entre els homes i les dones. Som molt sensible al món de la parella. El meu teatre és un teatre de situacions. A partir d'elles es dibuixen els personatges. Normalment jo som una mica a l'antiga quant a la parella. No som un masclista, però m'agrada molt que la dona sigui femenina, culta, que vulgui agradar, que es faci respectar...

-Però així haurien de ser també els homes...

-Tu te n'has temut que els únics que no parlen de masclisme són els homes?

-Perquè no els convé.

-D'aquí cinquanta anys ho passareu pillo, les dones. Perquè no sereu ningú. No coneixereu els fills, i ells no coneixeran les seves mares. És molt seriós, això, no vull parlar més...

-La casa i els fills són per compartir.

-No, no. O un o l'altra ha de quedar a la casa. És el que feia jo a la meua darrera obra de teatre. Que les dones facin el que vulguin, però jo dic que això no funciona.

-A vostè li vaig sentir un acudit en el qual una dona entrava a una cotilleria i demanava un "brókerval". Vostè pensa que molts de ciutadans es creuen informats però en realitat no saben res?

-Completament. Aquesta és la meua tristor. Per això reivindic la meua memòria política. Conec gent que als anys quaranta o cinquanta varen patir molt el franquisme, i ara voten el Partit Popular. I jo no m'ho puc explicar, per molt que m'ho deman. Això és falta de memòria política, és manfutisme. El poble aguanta massa coses.

EL MISSATGE

-Quin és el seu missatge, quan fa teatre?

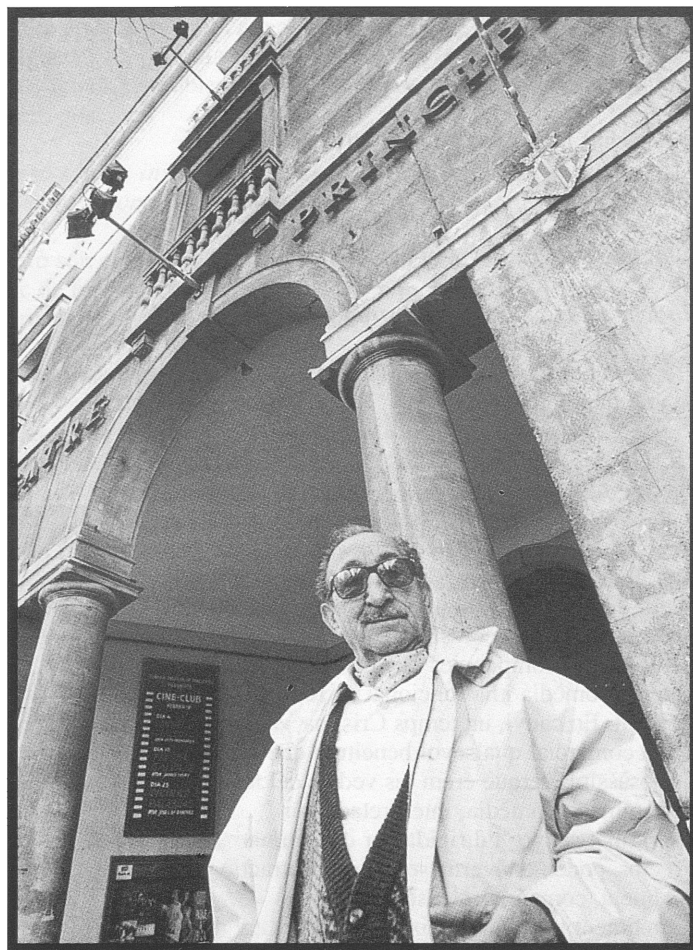
-A cada obra és diferent. No m'he erigit mai en professor de res. Vull que la gent analitzi el que jo els vull dir, i pensi. Jo he criticat molt aquesta gent que es fa una caseta, i no sap més que anar a fer feina, i dormir malament, enrevoltats de mosques moscards, i ha de fer una paella cada diumenge, tan si vol com si no vol, i vol fer de pagès de cap de setmana i no en sap, i tot li va malament, a aquella puta caseta...

-Al públic li agrada la sàtira.

-Sí, però normalment no es veu satiritzat ell mateix, veu el germà, el veí... tots pecam del mateix. A una obra vaig criticar les famílies que no volen els vells, i tothom reia, però al final els vaig donar una bona repassada...

-Vostè no ha fet mai broma dels xuetes, ni de l'antixuetisme.

-No ho he tocat mai, jo et diré per què. Crec que ja no és un tema d'actualitat, ara ja no és un problema més que per a tres o quatre persones amb molt poca cultura... Jo he estat sempre un home molt liberal i no ho he patit gens, mai.

L'AMOR I LA MORT

-Tornem als temes teatrals: la gent vol fer un espectacle del sexe i la violència, però en realitat els sentiments bàsics són l'amor i la mort. Com és això?

-L'amor és el sexe. Amb l'excepció feta de l'amor sublim que només s'experimenta una vegada, l'amor és una explosió sexual... I la mort és una cosa que tothom té tan present, que no fa falta tornar a dir-li en el teatre.

-Vostè la va conèixer de prop. Després ha vist la vida d'una altra manera?

-Em sap greu haver decepcionat la gent que em demana això. Ni vaig veure llums ni vaig veure res. No em vaig adonar de res. Em varen dir que havia estat quasi un mes inconscient, completament drogat i quan em vaig despertar vaig veure que no m'aguantava dret, i a poc a poc m'he anat recuperant.

-Ara està molt bé...

-Beníssim.

-Qui continuarà el seu teatre?

-No tindrà successor. El meu teatre va néixer després de la Guerra. És un estil en el qual només ja quedam Saza i jo. Ens ho feim tot. La comèdia gira entorn a la vedet. Els grups nous ja fan un altre teatre, en unes condicions molt diferents. Tot és irrepetible.

La Clau d'ONA

PER ENTENDRE EL PRESENT, PER OBRIR EL FUTUR

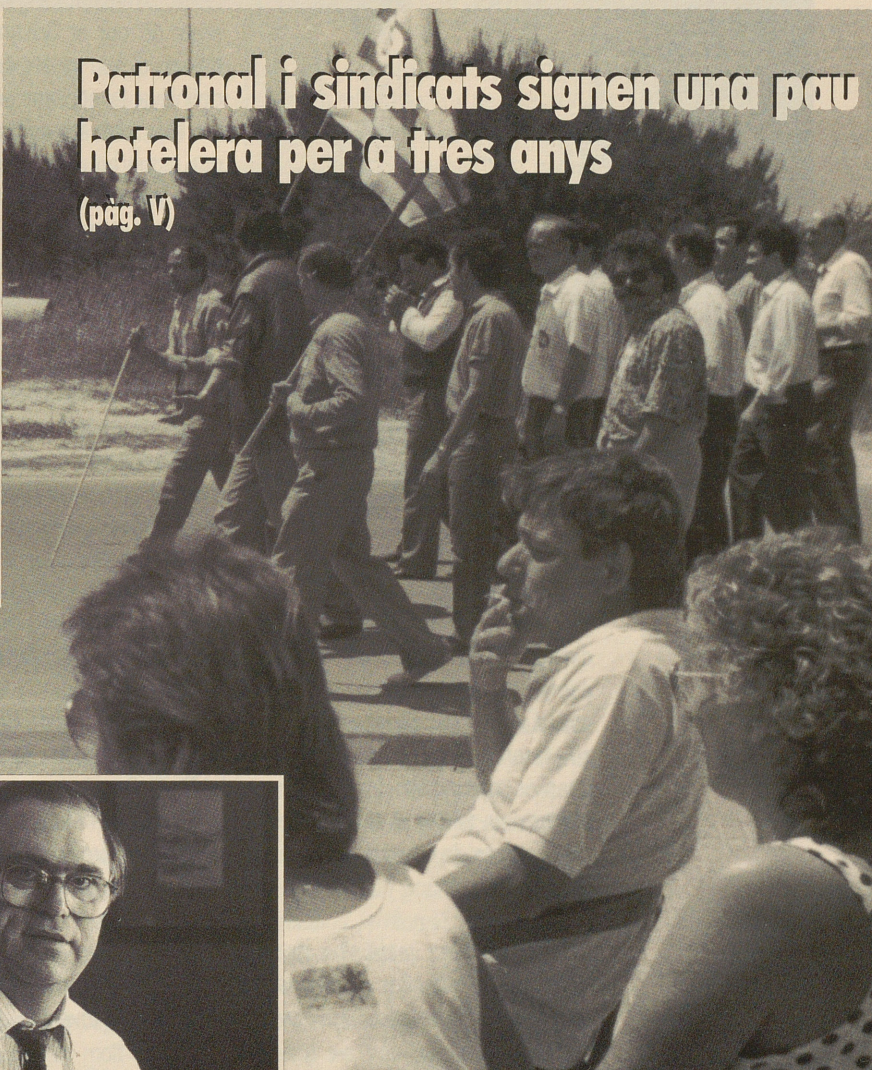

Jaume Matas, el tercer president

(pàgs. II, III i IV)

Patronal i sindicats signen una pau hotelera per a tres anys

(pàg. V)

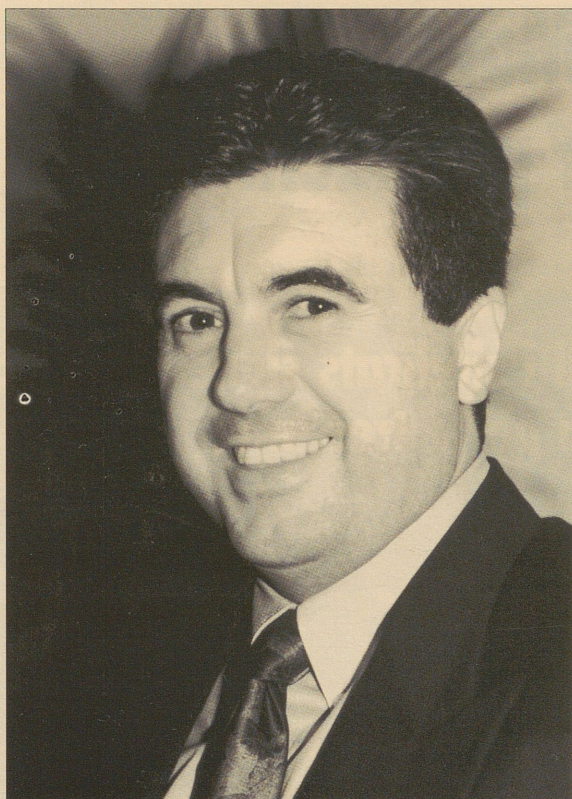

Francesc Obrador: "La formació és una inversió no un negoci"

(pàg.VIII)

Jaume Matas, el tercer president

El president Matas reitera que no hi haurà cap passa enrera respecte als temes que obligaren a dimitir al seu antecessor. A aquesta entrevista el nou president afirma que les directrius territorials són essencials per garantir la seguretat jurídica de constructors i promotors i, sobretot, la conservació del patrimoni natural; i diu també que continuarà endavant amb la política lingüística encara que sense fer-ne bandera. Igualment proposa un "pacte per a l'ocupació" i el consens de totes les forces polítiques i socials en temes com el "règim especial per a les Balears"

Sebastià Verd

El president Matas és, en efecte, el tercer home. El que fa tres en una legislatura que només fa un any que va començar, però -segons les seves paraules- l'encarregat de dur el Govern balear, el seu partit i en definitiva la societat de les Illes cap als canvis que requereix una entrada al segle XXI en plena capacitat competitiva. Si no hi ha cap altre denou el seu mandat finalitzarà el 1999. Té tres anys, per tant, per demostrar la seva capacitat com a home de govern, quelcom que ningú no li negava abans, quan, com a conseller d'Economia, era la cara moderna i dialo-

gant del poder conservador que des de sempre ha governat l'autonomia de les Illes. Però els fets que determinaren la dimissió del seu antecessor varen emboirar aquesta imatge que Jaume Matas vol recuperar i potenciar: posa el Raiguer, i el model de gestió aplicat a l'Objectiu-2, com a testimoni del seu tarannà negociador, però al mateix temps es mostra ferm quan es tracta d'aplicar el programa del Partit Popular. L'entrevista té lloc al seu despatx del Consolat de la Mar deu dies després de la seva presa de possessió com a president del Govern balear.

-Indiscutiblement vostè s'ha de sentir orgullós de ser el president de la Comunitat Autònoma, però va dir que no n'estava gens d'orgullós dels fets que varen precedir la seva investidura. Per què?

-Bé, crec que tots, i jo més que ningú, hem de ser conscients d'on ens trobam a aquests moments i d'on venim, és a dir, de quin és el punt de partida. I, en aquest sentit, el punt de partida de la meua presidència ha estat traumàtic, s'ha vist envoltat d'una greu crisi interna del Partit Popular que, com a mínim, ha causat una mala imatge a l'electorat. Per tant, hem de fer un acte

de contricció dient que fets com aquests mai no són desitjables, perquè provoquen desconfiança a la societat. Una desconfiança que, a més a més, no només ens afecta a nosaltres, al Partit Popular, sinó a la resta del ventall polític de les Illes, la qual cosa no deixa de ser un mal afegit a la nostra pròpia crisi. El mateix dia de la meua investidura prenia possessió un diputat per substituir-ne un altre, ni més ni manco que el secretari general del PSM, que havia dimitit perquè no estava d'acord amb la línia que seguien els nacionalistes sobre la incineradora. Un problema, el de la incineradora, que també ha provocat una greu crisi al Consell Insular de Mallorca. Vull dir amb això que tots hem de fer un esforç perquè els ciutadans recuperin la seva confiança en la política i en els polítics. Aquesta és la nostra tasca més important i més difícil en aquests moments.

GIRAR PÀGINA

-Això és el que volia dir quan parlà de "girar pàgina" al seu discurs d'investidura?

-Efectivament... encara que avançant-me a una altra pregunta que segurament em farà després, li vull dir que era imprescindible girar pàgina i acabar amb la crisi, però que tot això que ha passat és quelcom perfectament democràtic, que és responsabilitat interna del partit, de cadascun dels partits, solucionar el seus propis problemes. A un règim no-presidencialista, en el qual s'elegeixen diputats i no el president, els grups parlamentaris es poden qüestionar democràticament el lideratge i procedir a la substitució d'un president per l'altre quan ho creuen oportú, encara que, naturalment, hauran d'assumir el cost electoral o polític que pot provocar. En democràcia això és perfectament legítim. És el que veim que passa al Regne Unit quan un president perd el suport del seu grup parlamentari.

-És el mateix exemple que va posar Cristòfol Soler quan va fer pública la seva dimissió...

-Sí, segurament perquè Cristòfol Soler va voler il·lustrar amb un exemple que fos entenedor les raons de la seva dimissió, d'una dimissió que forma part de les regles democràtiques encara que pugui semblar una decisió traumàtica o pot desitjable en determinats moments.

-En qualsevol cas quan vostè va dir que s'havia de girar pàgina algú va escriure que bé, que d'acord, però que la pàgina no s'havia d'arrabassar.

-Hi estic d'acord. Mai no podem oblidar la història. El passat per bé o per mal és el que és i no ho podem canviar, tot el contrari: el passat ens alligona cap al futur. Particularment crec que és necessari conèixer bé el passat per no caure en els seus errors, encara que jo, per la meua forma de ser, som una persona que mir més cap al futur que no cap enrera.

LA GENERACIÓ DELS PARES

-I no obstant això en el seu discurs d'investidura dedicà una part important a fer un autèntic panegíric del passat o, si més no, de la generació dels nostres pares, la generació que va fer possible la transformació de les Illes en allò que són avui, però que

indiscutiblement cometeren molts d'errors.

-D'acord, però és que la travessa és molt bona de fer dilluns quan ja es coneixen els resultats. El que és difícil i pot donar bons rendiments és endevinar-la abans, no li sembla? I això és el que varen fer els nostres pares, varen apostar i varen encertar. Que hi va haver errors? Evidentment, però em sembla injust que es facin crítiques exagerades quan els resultats finals són els que són: una societat que va sortir de la pobresa i de l'emigració per convertir-se en una de les més riques del seu entorn i, sobretot, la primera d'Espanya. Mai no ho amagaré, ni m'empeguiré d'agrair a la generació dels nostres pares tot el que varen fer. Gràcies a ells avui la nostra generació està molt més preparada i per tant és més capaç de fer i d'assumir totes les crítiques que siguin necessàries per corregir els errors que s'hagin pogut cometre en el passat. El que no podem fer és culpar els nostres antecessors dels mals que patim, perquè al cap i a la fi els béns són molt superiors. Som l'enveja de totes les illes de la Mediterrània que ens demanen com ho hem fet nosaltres a les Balears per sortir de la pobresa.

FEINA I CONSENS

-Vostè diu que li agrada sobretot mirar el futur. Doncs bé, creu que vostè o el seu partit pot exercir el lideratge que la societat necessita per avançar cap a aquest futur, per fer els canvis que són necessaris?

-Jo no vull entrar en divagacions sobre lideratges, sobre qui és o qui són els líders que més convenen a la societat. El que sí sé i en som plenament conscient és que qui, en aquests moments, té la màxima responsabilitat política de la Comunitat Autònoma som jo i el meu equip de govern i que allò que la societat ens reclama és posar-nos a fer feina tot d'una, a fer molta feina per no perdre el carro de la modernitat i del progrés. No podem perdre el carro dels temps... Miri, de vegades queim en una tipificació exagerada de les coses, com ha fet l'oposició arrel dels darrers esdeveniments quan ha dit que al darrera de tot el que ha passat hi havia interessos molt concrets de la construcció, del turisme... que nosaltres volíem convertir les Illes en Manhattan. Qualsevol persona amb dos dits de seny no pot creure aquestes històries, la societat n'està farta d'històries de bons i dolents i, en canvi, el que vol és gent que sigui capaç de fer molta, i molt bona, gestió política per solucionar tots els problemes de les Illes i per intentar que aquesta societat progressi i vagi cap endavant.

-Precisament li demanava si vostè creu possible liderar aquests canvis.

-Miri, el que pretenem fer no sé si és liderar o no la societat, però sí li vull dir que intentaré el màxim consens possible per

Govern Matas

solucionar els problemes que són comuns al conjunt de la societat. En aquests moments tenim tota una sèrie de qüestions que són vitals per al nostre futur. La setmana passada s'havia convocat una vaga d'hostaleria. Afortunadament l'hem pogut, l'han pogut, resoldre... Extraordinari! Li puc assegurar que em treia la son. Aquest era un problema greu i urgent que preocupava la societat. Com és important la consecució del règim econòmic i fiscal. En aquests moments ens jugam el futur de la nostra comunitat com a comunitat històrica que volem i que necessitam esser. El règim i els pactes del Partit Popular amb Convergència o amb la Coalició Canària ens donen un marc dins del qual podem arribar a gaudir d'una autonomia fiscal i d'un sostre competencials suficients per donar a la societat els serveis que necessita per anar cap endavant, per gestionar el futur de la nostra societat. De manera que després, quan haguem de tornar a les urnes, la societat podrà jutjar si ho hem fet bé o malament.

DIRECTRIUS I POLÍTICA LINGÜÍSTICA

-Jo no sé si al darrera de la crisi hi ha hagut o no interessos econòmics, encara que és cert que gairebé tots els comentaristes polítics han donat per sobreentesa la seva existència. En qualsevol cas, el que sí sabem és que el seu antecessor, quan va dimitir, va esmentar alguns dels motius pels quals creia haver perdut la confiança del grup parlamentari popular: política lingüística, incompatibilitats, i directrius territorials... si li sembla podríem començar per la política lingüística.

-No tenc cap inconvenient, però si m'ho permet li donaré una resposta molt breu que contesta les tres qüestions que em planteja i després ens podrem estendre a cada punt tant com vulgui. Ja ho vaig dir al discurs d'investidura: no hi haurà cap passa enrera, no hi haurà cap variació substancial a cap norma aprovada pel Govern amb anterioritat. El Govern no pensa modificar la Llei d'incompatibilitats. És una llei que es troba al Parlament i que, en qualsevol cas, la seva modificació o aprovació correspon al Parlament. I quant a les directrius territorials...

miri: les directrius són essencials, s'han de debatre i consensuar al màxim, tal com s'havia proposat l'anterior govern a través de les hipòtesis que va presentar. El meu govern continuarà el debat social iniciat amb un objectiu molt clar: aprovar les directrius territorials no només per protegir un patrimoni natural que tenim l'obligació de conservar, sinó també per garantir una total seguretat jurídica sobre tot allò que encara es pot fer sobre el territori. Vull ser molt radical sobre aquest punt i ho dic així perquè l'oposició ho entengui molt bé. Hem de garantir d'una vegada per totes el principi de seguretat jurídica en el territori, la qual cosa vol dir que s'ha de protegir al màxim tot allò que sigui necessari protegir. Ens hem de posar d'acord sobre quines parts del territori s'han de mantenir intactes i sobre aquestes, li ho puc assegurar, no s'hi farà res, res en absolut caigui qui caigui. Però igualment, amb la mateixa radicalitat, li vull dir que allà on es decideixi que es pot construir es podrà fer allò que les normes permetin... caigui qui caigui.

-I la política lingüística...?

-La llengua, és clar... En aquest tema li vull ser molt franc. Per a mi és un tema prou menys important que els anteriors. Un tema que, d'altra banda, està perfectament plantejat a l'Estatut d'Autonomia, a la Llei de normalització lingüística i al programa del Partit Popular. La unitat de la llengua catalana és inqüestionable. No hi haurà cap problema en aquest sentit. El meu govern continuarà fent feina a favor de la normalització lingüística, seguint totes les pautes ja establertes però sense fer-ne bandera, sense bel·ligeràncies, sense batalles campals i amb el màxim respecte per a tothom. Farem feina per fomentar l'ús social de la nostra llengua tant com sigui possible, però, ja li dic, no és cap tema cabdal entre les meves principals preocupacions. Francament em preocupa més el POOT i les directrius territorials.

-Bé, si m'ho permet, com a les pel·lícules americanes de tribunals, li plantejaré la pregunta d'una altra manera. Per aconseguir un canvi d'actitud social respecte al model econòmic, a l'acceptació de les directrius, per exemple, es fa necessària una certa cohesió interna de la societat: en aquest sentit quin paper poden jugar les nostres senyes d'identitat per aconseguir aquesta cohesió?

-Sense cap dubte la nostra societat gaudeix d'un patrimoni cultural i històric molt important, la qual cosa ens dona una personalitat i un pes específic propi tant en relació al conjunt d'Espanya com d'Europa. És un patrimoni que ens pertany i que, per tant, hem de protegir, però em preocupa que en lloc d'aconseguir aquesta integració, o cohesió com vostè diu, els efectes d'una política excessivament intervencionista puguin ser contraris, és a dir, que provoquin desunió. La cohesió de la societat balear em preocupa molt, li ho ben assegure, començant, per exemple, per la cohesió interinsular. Aquest és el nostre gran repte: formar una comunitat insular perfectament integrada i cohesionada. I a partir d'aquí evidentment, vull mantenir totes les relacions possibles amb altres comunitats

amb les quals compartim la mateixa llengua o els mateixos interessos. Però ja li dic el que per damunt de tot tenc molt clar és que som el president de totes les set-cents cinquanta mil persones d'aquestes illes.

PACTE PER A L'OCUPACIÓ

-Durant el debat d'investidura vostè va voler explicar un programa econòmic i social, i va demanar el consens sobre els seus aspectes més fonamentals, però l'oposició no el va voler escoltar. S'interessava per altres qüestions de major actualitat política, com era la crisi que havia provocat la dimissió de Soler. Però ara ja s'ha acabat el debat d'investidura i ara sí que l'hauran d'escoltar. Com ho farà per iniciar el diàleg amb l'oposició i amb els agents socials?

-En aquests moments ja he citat tots els partits, tots els sindicats i totes les patronals. No he esperat que m'ho demanin. Durant el mes de juliol mantendré converses amb tots els agents socials. Aquesta és la meua forma de ser i no la canviaré...

-En el debat va citar l'exemple del Raiguer...

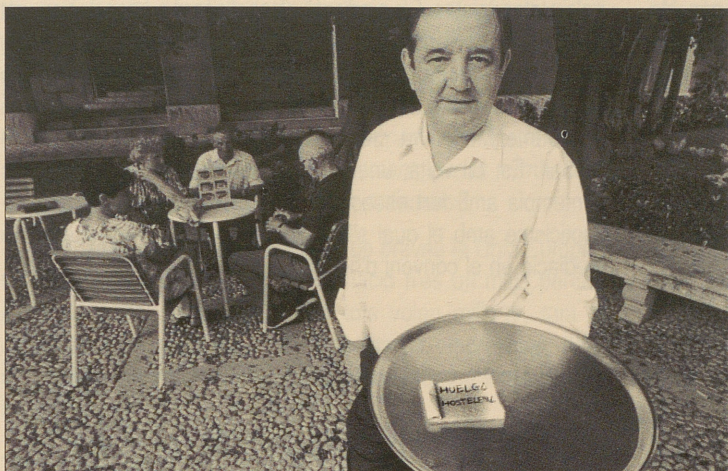
-Sí, és un model a seguir. L'Objectiu-2 de la Unió Europea mai no s'hagués aplicat al Raiguer si no s'hagués produït un consens entre totes les forces polítiques i socials. El Raiguer, a pesar de qualque conflicte aïllat, ha estat un exemple de bona gestió. Europa està encantada amb nosaltres, de veure com l'interès general ha guanyat per sobre de tots els interessos particular que hi podia haver.

-Quin serà l'ordre del dia del seus contactes amb els agents socials?, tal volta el "pacte per a l'ocupació", el règim especial...?

-No hi ha ordre del dia a les converses, sinó l'oferiment per la meua part que sempre tendré les portes obertes per a qualsevol suggeriment. Ara bé, és evident que per la meua part hi ha un interès especial en alguns temes com els que vostè ha citat. Del règim especial ja n'hem parlat abans i sobre l'ocupació en el discurs d'investidura vaig fer un oferiment concret: un pacte entre totes les forces per a un millor repartiment del treball i de la riquesa. Miri, vostè sap molt bé que de vegades es fa una fàcil demagògia quan se'ns acusa al Partit Popular de només mirar pels rics. El problema fonamental de qualsevol societat és la creació de llocs de feina, perquè és l'única manera no només per una millor redistribució de la riquesa sinó per créixer econòmicament. Però el pacte per a l'ocupació que vull proposar va més enllà, perquè inclou un apartat molt especial, i així ho vaig dir al Parlament, per a aquells sector laborals marginats, com els discapacitats, que han de ser tractats com a "sector econòmic" i no com a subjectes de la subvenció o de la caritat pública. També s'han de vèncer les desigualtats que encara pateix la dona. En definitiva el "pacte" és un projecte de gran envergadura tant econòmicament com social.

Patronal i sindicats signen una pau hotelera per a tres anys

Quan la convocatòria de vaga a l'hoteleria balear semblava inevitable la mediació del director general de Treball, Fernando Villalobos, va permetre la signatura d'un conveni que garanteix la pau sindical al sector durant els pròxims tres anys. Els sindicats esperen recuperar una part del poder adquisitiu perdut i, sobretot, frenar la progressiva inestabilitat dels llocs de feina.

La vaga es va desconvocar

ONA

El president Matas va alenar ben fort quan el director general de Treball, Fernando Villalobos, li comunicà la notícia d'una pau pactada a l'hoteleria, el principal sector econòmic de les Illes, per als pròxims tres anys. Vint-i-quatre hores abans, el vint-i-tres de juny tot feia pensar que la vaga era inevitable, amb totes les seqüèl·les negatives que tal fet comportaria en els mercats emissors del turisme. El nou president havia proposat en el discurs d'investidura un "pacte per a l'ocupació" que, d'entrada, quedava en entredit davant la impossibilitat d'apropar postures entre la patronal hotelera i els sindicats. Aquests s'havien posat forts en la defensa de l'estabilitat dels llocs de feina mentre que els empresaris no estaven disposats a renunciar a cap dels privilegis recentment conquistats a través de les successives reformes laborals que ha viscut aquest país.

RECUPERACIÓ SALARIAL I FRE A UNA MAJOR INESTABILITAT

Els periòdics varen haver de canviar els titulars d'un dia per l'altre per tal de passar del "la vaga és inevitable" a la notícia tan esperada: "Desconvocada la vaga gràcies a un acord de darrera hora". Fernando Villalobos té una merescuda anomenada com a "home bo" en els plets laborals, tant durant el seu llarg període com a representant del Ministeri de Treball a les Balears, durant l'època socialista, com ara, des de l'administració autonòmica després d'haver acceptat la convidada del llavors conseller d'Economia, Jaume Matas, a integrar-se al seu departament. Villalobos es va treure de la mànega la fórmula màgica que permetia que tothom hi guanyàs en l'acord: l'augment salarial per a 1996 serà del 4,9 per cent, amb clàusules de revisió per als dos pròxims anys que permetin guanyar un vint per cent sobre el total de cada IPC anual i, d'altra banda, s'acordà que cada empresa respecti un mínim del 55 per cent de la plantilla com a fixa, així com que el personal contractat mitjançant les empreses de treball temporal no sobrepassi mai el deu per cent.

Un pont entre Balears i Brussel·les

Des de 1985, el Centre Balear Europa treballa per defensar a Brussel·les els interessos de la nostra comunitat i, a la vegada, facilitar a tots els interessats qualsevol informació relativa a la Unió Europea. Més de 1.300 consultes ateses durant el primer semestre de 1996 són el resultat d'una intensa labor de documentació i divulgació. Un camí obert a tothom i que ha contribuït perquè avui, en el vell continent, el paper de Balears tingui un nou contingut.

DEPARTAMENTS I SERVEIS DEL CBE:

Centre de Documentació Europea

Centre Europeu d'Informació Empresarial

EDI Awareness Centre

Departament de Relacions i Estratègia Regional

Departament de Coordinació IMEDOC

INFORMAU-VOS AL CENTRE BALEARS EUROPA

Carrer Ramon Llull, 2, edifici "Sa Nostra"
07001-Palma de Mallorca, Balears - Tel. 71 73 74 - Fax 71 46 81.
Internet: cbd@bitel.es - X 400: S=CBE; O=Centre Balears Europa;
P=CAIB; A=Mensatex; C=ES

DELEGACIÓ A BRUSSEL·LES

Avenue des Arts, 4 et 5, 7ème étage - 1210-Bruselas
Tel. 32 2 223 14 10 - Fax 32 2 223 25 24.
Internet: centre.balears.europe@skynet.be

COMISSIÓ EUROPEA

GOVERN BALEAR

Caixa de Balears
"SA NOSTRA"

CENTRE BALEARS EUROPA

CAP AL "PACTE PER A L'OCUPACIÓ"

El secretari general de la UGT-Hotelaria, Pedro Calvo, creu que l'acord és positiu perquè permet frenar la progressiva tendència cap a la inestabilitat laboral a un sector que vol lluitar contra l'estacionalitat. Els mateixos empresaris, per boca del secretari de la Federació Hotelera, Ignaci Esteva, havien proposat un pacte per ampliar la temporada, però per això exigien més flexibilitat per als contractes temporals, a la qual cosa no estaven disposats els sindicats. Pedro Calvo mateix havia dit que la situació era insostenible per als sindicats: "abans -digué a aquesta revista- els sindicats ens assèiem a la mesa del conveni per exigir millores salarials i socials, mentre que ara són els empresaris els que se senten forts a causa de les tendències liberalitzadores que ho envaeixen tot i són ells els que no paren d'exigir-nos a nosaltres".

La patronal tenia por que el conflicte es desencadenés dins d'una estratègia sindical que anuncia fortes mobilitzacions a tota Espanya per a la pròxima tardor. Per això mateix, segons reconeixien en privat alguns dirigents empresarials, tampoc ells no podien cedir i rebaixar els avantatges que la reforma laboral els havia donat perquè "significaria un mal exemple que la CEOE no entendria". No obstant això, els hotelers de les Illes

tenien encara més por a les possibles cancel·lacions de reserves a causa de la vaga i, sobretot, a la repercussió més a llarg termini que la imatge d'inestabilitat laboral podria provocar en els mercats emissors. Wolfgang G. Pilati, delegat de la TUI a les Balears, confessava aquest perill: "hem de respectar el dret a la vaga, cap europeu mai no negarà aquest dret, però tampoc cap turista europeu no desitja passar unes males vacances a causa d'un conflicte laboral".

Finalment, ambdues parts varen cedir i arribà l'acord, la vigència del qual és fins el 1998, temps suficient perquè el Govern balear pugui avançar en la convocatòria del "pacte per a l'ocupació" que tindrà en el sector d'hotelaria un dels principals protagonistes. Els sindicats estan d'acord a negociar aquest pacte però són conscients -diuen- que perquè sigui possible els empresaris s'hauran de desmarcar de les pautes dictades des de la CEOE o des de la Moncloa. En qualsevol cas, el Govern de Jaume Matas ha creat una conselleria específica per al Treball. És, tal volta, una primera passa que, de moment, es contempla amb fort escepticisme, almenys amb el mateix escepticisme amb el qual s'havia assistit als primers intents de mediació en el conveni d'hostaleria que just s'acaba de signar.

"La formació és una inversió, no un negoci"

Francesc Obrador va ser elegit secretari de formació de la FETESE-UGT, càrrec pel qual és ara a la mesa tripartita -formada pel Govern, els sindicats i la patronal- per a la gestió dels fons que es destinen a la formació. Obrador promet una gestió transparent per donar una resposta adequada a un repte, la formació, que és essencial tant per als treballadors com per a les empreses.

S.V.

Francesc Obrador ha tornat a la primera línia del sindicalisme amb la seva elecció, el passat mes de juny, com a secretari de Formació de la FETESE, la totpoderosa federació d'UGT que

reuneix el sector de serveis, inclòs el comerç i el turisme. Viu ara, per tant, a cavall entre Palma i Madrid. Entre les seves responsabilitats actuals hi figura la supervisió dels projectes de formació que es fan a través del FORCEN i que signifiquen inversions superiors als cent mil milions de pessetes. L'exsecretari general d'UGT a Balears, exbatle de Calvià i exportaveu socialista al Parlament balear vol que la seva gestió d'aquests fons sigui absolutament transparent, perquè només així poden complir els objectius pels quals varen ser creats: donar una resposta als canvis tecnològics i capacitar els treballadors per a les noves feines, un repte en el qual s'hi troben

implicants tant els sindicats i les patronals com el Govern.

-En realitat podem parlar del seu retorn a la vida sindical. Quina serà a partir d'ara la seva feina dins la UGT?

-Jo mai no he deixat l'activitat sindical, a pesar del pas per la política de partit, tant a l'Ajuntament de Calvià com al Parlament, de manera que no podem parlar d'un retorn sinó d'una continuïtat, encara que, evidentment, la meua responsabilitat actual sigui diferent a totes les que hagi pogut tenir fins ara. En concret la secretaria de formació de la FETESE-UGT se n'ocupa de quatre àrees: la formació de quadres sindicals, el control sobre l'INEM, els projectes internacionals, com Leornado i d'altres i, sobretot, el FORCEM, la formació contínua. I dic sobretot perquè aquest programa de formació disposa ell tot sol d'un pressupost de 86.000 milions de pessetes. Jo form part de la comissió tripartita que ha de controlar aquest fons.

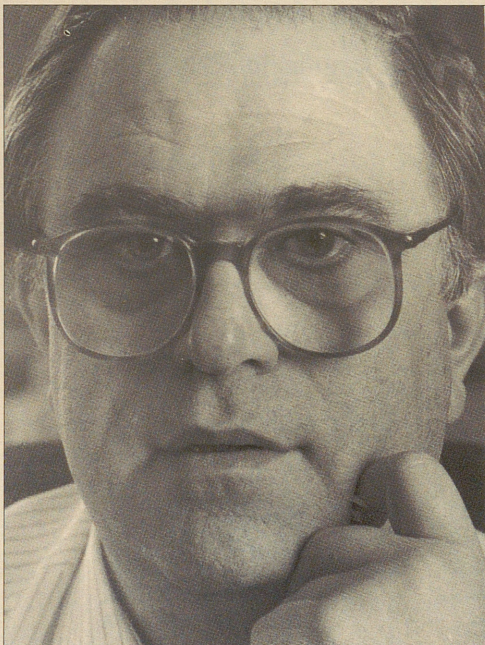
-Tots aquests doblers passen per les seves mans?

-Home!... El que sí fa la comissió tripartida és autoritzar tots els projectes. Jo som el representant d'UGT que n'ha de donar el vist-i-plau, de manera que si ho vol dir d'aquesta manera sí que passen per les meves mans. Aquests 86.000 milions o, almanco, una tercera part. Però en realitat és molt més perquè si hi afegim els fons europeus la xifra sobrepasa els cent mil milions i, a més a més, la mateixa UGT només en projectes propis de formació en maneja altres 3.000. Són xifres que impressionen i per això del que es tracta, tal com m'han encarregat a UGT, és de treballar en el disseny dels programes de formació o, millor dit, de redissenyar, perquè el que s'ha de fer és reconduir els criteris pels quals s'ha regit fins ara la formació contínua.

-Reconducció, en quin sentit?

-Molt clar. En el passat s'han produït moltes infiltracions dins de la gestió d'aquests fons, molts d'interessos creats, que han fet de la formació un negoci. Un negoci que ha beneficiat les empreses que s'han creat exclusivament per gestionar els

Francesc Obrador

cursos i un negoci que ha beneficiat també tant les patronals com els sindicats. Avui ens trobam que les consultories que fan els cursos són els protagonistes dels projectes, la qual cosa és absurda, perquè els protagonistes han de ser els destinataris, els sindicats i les patronals conjuntament, i no els intermediaris. La formació és avui una inversió de futur bàsica i elemental per a qualsevol empresa moderna. Per tant hem de llevar aquesta idea que la formació és un negoci, de manera que tothom hi guanyi el que hagi de guanyar amb els cursos, però no més del que li correspon. En definitiva, hem de passar a la idea de la formació com a inversió, una inversió amb doblers públics que evidentment ha de donar el rendiment social que pertoqui. Hem de saber avaluar els resultats d'acord amb els objectius prèviament definits.

FACILITAR EL DIÀLEG SOCIAL

-Tot això s'emmarca en una situació de canvi que afecta tant el món polític com el sindical. Creu, realment, que la formació és d'interès comú per a totes les parts implicades?

-Sí, per suposat. Un dels objectius que preveu la Unió Europea és facilitar el diàleg social, i la formació n'és un mitjà perquè interessa totes les parts, perquè tots volen millorar, tant la capacitat professional com la competitivitat empresarial. Ja li dic, avui la formació no és una despesa sinó una inversió, una inversió de futur.

-Abans d'aquest retorn a la primera línia sindical, ha passat un període de reflexió personal. Vostè creu en el diàleg social, com acaba de dir... què en pensa, però, de la situació sindical enmig de tantes reformes laborals i ara mateix, a les Balears quan acabam d'assistir a la signatura d'un conveni com el d'hostaleria que ha estat particularment conflictiu, encara que no s'ha arribat a la vaga?

-El diàleg social és important. Les situacions canvien i a totes ens hi hem d'adaptar, la qual cosa no vol dir haver de cedir

necessàriament sinó justament aprendre a dialogar perquè al cap i a la fi els interessats a trobar solucions són totes les parts i no només una. En aquest sentit me n'alegr que s'hagi pogut signar el conveni d'hosteleria sense arribar a la vaga, perquè la vaga és un instrument extrem que ningú no desitja i molt manco els sindicats. Ara bé, tampoc no s'han de dramatitzar les coses. No ens han de fer por les vagues, de la mateixa manera que s'ha de tenir ben clar que l'objectiu d'una negociació, en aquest cas d'un conveni, és arribar a l'acord. Saber arribar a acords sempre serà un signe de maduresa.

ELS EMPRESARIS S'HAN DE MODERNITZAR

-No creu que els sindicats del futur hauran de ser menys reivindicatius i més reflexius, més dialogants? Més preocupats precisament per la formació que per les mobilitzacions?

-Una cosa no lleva l'altra. Realment la formació, que a nosaltres ens pot semblar una novetat, és un procés assumit pel sindicalisme alemany o francès des dels seus orígens. Els sindicats s'han adaptat o, si s'ho estima més dir en present, s'estan modernitzant. El problema és que no facin el mateix els empresaris. Pot ser que sigui això el que més faci falta: que es modernitzin els empresaris per poder fer que el diàleg social sigui efectiu. I aquesta és, precisament, una de les tasques que des d'UGT ens hem proposat, trobar ponts de diàleg amb la patronal i un d'ells és, efectivament, la formació contínua.

-Finalment, una darrera pregunta: la política. Tornarà qualche pic a la política de partit?

-La política i jo ens hem divorciat. Per tornar-hi o jo he de canviar molt o ho ha de fer la política. Ens hem divorciat perquè no m'agrada el tarannà actual de la política que es fa aquí. A mi, particularment, em resulta més profitós fer política dins d'aquest altre àmbit, el sindical, des del qual podré contribuir molt millor i treballar per a aquesta societat.

El nou president de Sa Nostra defensa la independència política de l'entitat

Antoni Lluís Marí, un eivissenc de cinquanta anys, és des del passat dotze de juny president del Consell d'Administració de la Caixa d'Estalvis de les Balears. Les seves primeres paraules com a president varen ser per proclamar la independència de l'entitat de qualsevol partit polític. Per contra, va afirmar que Sa Nostra era totalment al servei de la societat.

S.V

Dia quatre de març l'Assemblea General de Sa Nostra va aprovar majoritàriament la despolitització dels alts càrrecs de l'entitat, una votació que significava una moció de censura encoberta contra l'expresident, Joan Forcades, que també era president del comitè electoral del Partit Popular i que, per aquest

Antoni Lluís Marí

motiu, es va veure obligat a presentar la seva dimissió davant el Consell d'Administració de la Caixa d'Estalvis. El va substituir de forma interina Antoni Lluís Marí, un eivissenc que tres mesos més tard seria elegit pel mateix òrgan rector com a president de Sa Nostra.

-Senyor Marí: supòs que vostè no ignora que Sa Nostra ha viscut un període difícil, que s'ha acusat l'entitat de prendre partit. Què farà vostè al respecte?

-És cert que hi havia una situació conflictiva, causada per algunes actuacions que havien resultat polèmiques i que tot això podia haver creat una imatge partidista des del punt de vista polític. És evident que el meu propòsit és corregir aquesta imatge, però aquesta és una tasca que no em correspon només a mi sinó que compt amb la col·laboració de tot el Consell d'Administració. De fet ja s'han donat algunes passes i, en honor del meu antecessor he de dir que la primera passa la va donar ell mateix, Joan Forcades, amb la seva dimissió.

INDEPENDÈNCIA DEL PODER POLÍTIC

-En qualsevol cas, quina ha de ser la relació de Sa Nostra, i en general de les caixes d'estalvis, amb el poder polític?

-Una relació d'independència absoluta.

-Creu que és possible?

-Sí, evidentment. Les caixes d'estalvi tenen un paper molt important dins de la societat, han de col·laborar en el seu desenvolupament econòmic i, com a conseqüència, s'han de relacionar amb els poders polítics però com ho ha de fer qualsevol altre estament de la pròpia societat. L'aspiració de Sa Nostra és en el camp de la incidència social, no de la política, perquè ambdós són espais distints que s'interrelacionen però que no s'han de confondre. La política, en definitiva, és per als polítics, no per a nosaltres.

-Però vostè mateix diu que hi ha una relació amb els poders públics...

-Sí, és clar. I fins i tot alguns dels membres del Consell d'Administració, com jo mateix, hem estat designats per les institucions polítiques, en el meu cas pel Consell d'Eivissa i Formentera. Però la nostra dependència acaba aquí, de manera que l'única relació futura és l'estrictament financera.

MILLORAR EL BENESTAR DELS IL·LENCES

-Per contra, quina ha de ser la relació amb la societat de les Illes Balears?

-Una relació de profund arrelament. La Caixa d'Estalvis ha de ser una referència per al desenvolupament econòmic i social de les Balears. Nosaltres no som els que hem de definir les polítiques econòmiques i, per tant, en aquest sentit ens hem de moure amb criteris de prudència, però mai no hem de dubtar a ser al costat de la societat per contribuir al millor benestar de tots els habitants de la nostra comunitat.

-Poc després de la seva elecció com a president va parlar de les prioritats de l'entitat...

-Com a president tenc un mandat per dos anys i mig fins a la renovació del Consell d'Administració i enmig d'aquest període hi ha la definició del futur pla estratègic de l'entitat. Aquest pla i la necessitat d'adaptar-nos al procés de convergència amb Europa, sobretot de cara a la moneda única, són les dues prioritats bàsiques des del punt de vista econòmic. I quant a la qüestió social, perquè mai no podem oblidar aquesta vocació i obligació de les caixes d'estalvi, el propòsit és mantenir el criteri d'expansió de l'Obra Social o Cultural, el pressupost de la qual és ja de 826 milions de pessetes anuals. Continuarem endavant amb la inversió en activitats i infraestructures culturals com la que l'altre dia, com a pitjor que som vaig tenir la gran satisfacció d'inaugurar: la nova sala de cultura de Formentera. Però encara anirem més enfora, perquè tenim projectes molt interessants respecte a la protecció del medi ambient, a l'educació mediambiental i a l'atenció al món de la marginació que, dissortadament, és un problema que cada vegada va en augment.

-Vostè és eivissenc, com acaba de recordar. Té aquest fet alguna significació especial per a Sa Nostra, perquè és la primera vegada que un eivissenc la presideix?

-Home, estic molt orgullós de ser el primer eivissenc que és president de l'entitat. Vaig néixer i he treballat a Eivissa, però vaig estudiar peritatge mercantil a Palma. Vull dir que com a president el fet que sigui eivissenc no és una qüestió relevant, sobretot perquè pens que les relacions entre les Illes són, afortunadament, cada vegada més estretes. Jo crec sincerament en el país balear.

DESENVOLUPAMENT AMB SENY

-I com veu el futur d'aquest país, amb quina situació es troba econòmicament parlant?

-Miri, jo vaig començar a treballar el 1968 i vaig tenir la gran sort de poder col·laborar directament en el "boom" turístic d'Eivissa. Crec que es va fer una gran feina, però que la societat, com passa a les persones, s'ha anat fent gran i, per tant, ja no pot créixer o, si més no, no pot créixer en el mateix sentit que ho va fer fins a la darrera crisi. Afortunadament, pens sincerament que va ser una sort, la crisi de fa tres o quatre anys, va ser un cridada d'atenció molt forta, perquè va afectar tots els sectors. Crec que hem après la lliçó que ja no podem créixer indiscriminadament. És més, crec que s'ha de créixer només el que és indispensable per poder continuar creant riquesa però tot evitant el desenvolupisme de les èpoques anteriors.

Raiguer: la Unió Europea prorroga l'Objectiu-2 fins el 1999 i hi afegeix el Parc Bit

ONA

La Unió Europea va decidir el passat dia 10 de maig la prorroga de la vigència de la qualificació del Raiguer com a Objectiu-2 per a zones en declivi industrial. La nova prorroga significa que els programes que s'apliquen a la comarca en el període 97-99 també gaudiran del finançament comunitari. La quantia serà semblant a la del

període anterior amb un increment del 13 per cent, així com una nova partida com a finançament dels programes relacionats amb el futur Parc Bit. Com se sap, el Raiguer comptarà aviat amb un Centre Tecnològic ubicat a Inca i directament relacionat amb el parc.

En el període anterior les ajudes comunitàries varen ser de 1.058 milions de pessetes, però la inversió global en la reactivació industrial del

Raiguer va sobrepassar els dotze mil milions, és a dir, que poc més de mil milions de pessetes aconseguiren incentivar onze mil milions en inversió privada. Aquest èxit va ser, precisament, el que justifica la petició de la prorroga que havia estat avalada poc dies abans per la signatura de tots els implicats: Govern, mancomunitat de municipis, partits polítics, patronals i sindicats.

CONJUNTURA

1996: Un altre bon any turístic

Malgrat els auguris negatius d'alguns majoristes de viatges britànics la temporada turística acabarà amb uns resultats econòmics lleugerament superiors als de l'any passat. Segons un informe de la Cambra de Comerç, l'economia sofrirà una desacceleració però finalitzarà 1996 amb un increment del 3 per cent del PIB, la qual cosa entra dins dels nivells de sostenibilitat que són convenients per a les Balears

ONA

La temporada turística, a pesar dels lògics alts i baixos, funciona tal com s'esperava i, per tant, sense que els negres auguris d'alguns majoristes de viatges britànics s'hagin confirmat. El turisme britànic haurà baixat entre un cinc i un vuit per cent, segons les previsions fetes pel recent creat Centre d'Anàlisi i Documentació de la Conselleria de Turisme, però en conjunt, si sumam el turisme alemany i britànic, el resultat serà d'un increment situat entre un 1 i un 2 per cent. El nou conseller, José María González Ortea ho va exposar clarament: "1996 superarà lleugerament l'any passat però sense arribar a les xifres de 1994 que va ser un any excepcional i pràcticament irreplicable".

SON SANT JOAN AUGMENTA ELS PASSATGERS

Les xifres dels aeroports continuen essent el millor indicatiu per a l'economia i, en aquest sentit, no poden ser considerades dolentes. En el primer semestre Son Sant Joan ha incrementat el trànsit de passatgers en un 5'1 per cent, situant-se a finals de juny en els sis milions i mig, quatre-cents mil més que l'any passat en el mateix període de temps. La baixada del turisme britànic s'ha notat, encara que no tant com a Eivissa i Menorca on les dades aeroportuàries són recessives en un 4'5 i un 5 per cent respectivament. En conjunt, per tant, s'ha de parlar d'una situació positiva, sobretot perquè es compara amb unes xifres que freguen el sòtil de la sostenibilitat.

D'altra banda, tal com feia notar l'economista Miquel Alenyar en fer conèixer el darrer informe de Sa Nostra "s'ha d'esperar una recuperació del mercat britànic i el sosteniment de l'alemany, en el primer cas perquè l'economia del Regne Unit mostra símptomes evidents de reactivació -la recuperació de la lliura esterlina n'és la prova més evident- mentre que l'aparent recessió alemanya és un fenomen estrictament conjuntural i que no ha afectat la despesa familiar". Una opinió que és compartida pel president de la CAEB, Josep Oliver, quan aposta per una recuperació del turisme britànic a partir de l'any que ve.

UN 84'4 PER CENT D'Ocupació

En qualsevol cas el primer informe que ha presentat el recent creat Centre de Documentació i Anàlisi de Mercat de la Conselleria de Turisme mostra unes dades d'ocupació hotelera que han de ser qualificades de satisfactòries. En conjunt l'ocupació mitjana a Mallorca és d'un 84'4 per cent, quatre punts superior a la de l'any passat. Per zones destaquen per l'alt nivell la platja de Palma, les platges de Calvià, Andratx, cala Millor i les badies d'Alcúdia i de Pollença. Són dades del mes de juny. Segons el Centre de Documentació la pèrdua de britànics la supleixen els mercats alternatius, entre els quals cal considerar l'espanyol que enguany ha estat objecte d'una campanya de promoció extraordinària.

UN 3 % DE PIB A FINALS D'ANY

I si el turisme va bé, tots els altres sectors sembla que l'acompanyen. Així ho creu, per exemple, Esteva Bardolet l'economista que signa l'informe de conjuntura del primer semestre de la Cambra de Comerç de Mallorca, Eivissa i Formentera, segons el qual a finals d'any s'ha d'esperar un creixement del PIB del tres per cent. És -diu Bardolet- "un creixement positiu, superior a la mitjana espanyola i europea, en un any caracteritzat precisament per les restriccions econòmiques". El PIB de 1996 serà dos punts inferior al de 1995, però se situa dins dels límits de sostenibilitat desitjables.

L'informe de la Cambra diu, precisament, que "entram dins de la recta final de mil·leni pels tiranys de la sostenibilitat, que és el que signifiquen creixements anuals del 2 al 4 per cent". Segons Bardolet és més important el ritme de creixement que no la quantia conjuntural, és a dir, créixer més durant les temporades baixes i menys a les temporades altes.

L'ocupació hotelera de les diferents zones turístiques de Mallorca durant el mes de juny, segons les dades recollides pel Centre de Documentació i Anàlisi de Mercat de la Conselleria de Turisme.

PIB (Cambra de Comerç)	
1995	4'9 %
1996 (previsió)	3'0 %
Fins al 2000	2 al 4 % anual

SECTOR GEOGRÀFIC	% MOSTRA	% OCUPACIÓ PER SECTOR	% MERCAT	%	ZONES QUE LIMITEN EL MERCAT	% OCUPACIÓ ZONA
1 PALMA	50,88	92,2	Alemanya	49,7	Platja de Palma, Arenal	94,2
			Espanyol	20,4		
			Francès	7,5		
			Benelux	6,7	Ciutat Jardí, Can Pastilla	90,3
			Britànic	4,8		
			Nòrdic	2,3		
			Altres	8,6		
2 Ponent	51,74	87,3	Britànic	35,3	Palma	76,5
			Alemanya	23,2	Cala Major, Sant Agustí	85,9
			Espanyol	14,4	Illetes, Portals, Costa d'En Blanes	80,6
			Francès	4,9	Palmanova, Magaluf	95,3
			Nòrdic	4,8	Santa Ponça, Costa de la Calma	91,2
			Benelux	4,1	Peguera	87,9
			Altres	13,3	Port d'Andratx, Sant Elm, Camp de Mar	94,2
			Alemanya	42,2	Sóller, Estellencs, Deià	59,1
3 Tramuntana	51,39	59,1	Francès	22,8		
			Benelux	17,2		
			Nòrdic	9,4		
			Britànic	4,4		
			Espanyol	2,8		
			Altres	1,2		
4 Llevant	52,16	89,3	Alemanya	65,2	Portocristo, C. de Mallorca, s'Illot, C. Mandia	87,9
			Britànic	21,2	Colònia de Sant Jordi	93,2
			Suís	4,7	Cala Millor, Cala Bona, Costa de los Pinos	93,2
			Francès	2,2	Cala Ratjada, Font de sa Cala, Canyamel	85,9
			Benelux	2,2	Cala d'Or, C. Ferrera, C. Barca, Portopetro, Portocolom	86,7
			Itàlia	1,1	Alcúdia, Aucanada, Malpàs, Platja de Muro	96,7
			Altres	3,2		
5 Nord	51,37	94,3	Alemanya	42,3		
			Britànic	41,9	Pollença, Formentor, Cala Sant Vicenç	94,6
			Nòrdic	5,8		
			Est	3,2		
			Espanyol	1,8	Can Picafort	91,6
			Suís	1,6		
			Altres	3,5		

Acorn reforma els seus hotels de les Balears

La prestigiosa cadena hotelera internacional, Acorn, ha dut a terme al llarg de l'any passat una reforma que ha afectat gairebé la totalitat dels seus establiments de les Illes que ha sobrepassat totes les exigències del Pla de modernització de l'oferta hotelera i que els ha situat, per tant, a l'avantguarda de l'oferta turística de qualitat de les Balears.

Els bufets que Acorn ofereix en els seus hotels és d'una gran qualitat com es pot veure a la fotografia.

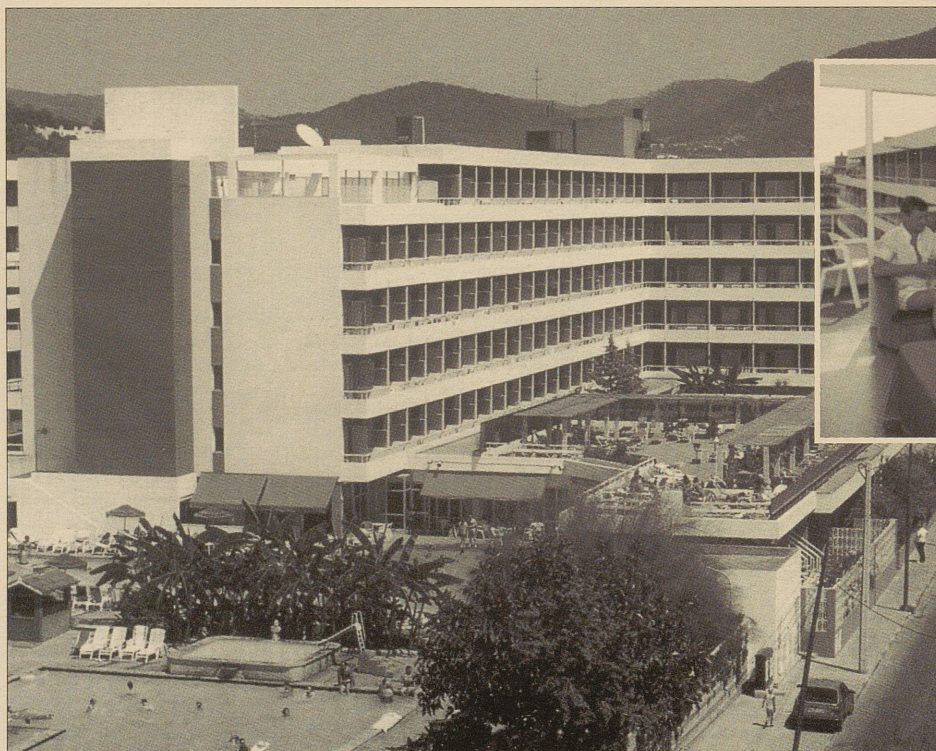
ONA

El grup Acorn ha aprofitat la passada temporada d'hivern (1995-1996) per realitzar importants reformes d'infraestructura als seus hotels de les Illes Balears, entre les quals destaca la instal·lació d'aire condicionat a totes les cambres i altres millores dirigides a incrementar el grau de satisfacció dels clients. D'aquesta manera la cadena se situa al capdavant de l'oferta de qualitat, sobrepassant totes les exigències del Pla de modernització.

Igualment, com és sabut, Acorn ha introduït als seus hotels sistemes d'optimització del consum energètic per estalviar-ne tant com sigui possible. D'aquesta manera vol compensar els possibles increments de despesa energètica motivats per la millora de la climatització amb sistemes individualitzats per cambra i amb altres instal·lacions que permeten el màxim aprofitament.

Quant a les obres concretes que s'han realitzat aquest hivern en destaquen les següents:

Hotel Pionero de Santa Ponça, un dels establiments d'Acorn que ha estat objecte de reformes.

CLUB HOTEL PIONERO ***

Santa Ponça - Mallorca

Importants reformes i millores a zones interiors i de maquinària. Instal·lació de ventiladors de sòtil a totes les cambres, les quals disposaran d'aire condicionat a partir de 1997.

CLUB HOTEL SANTA PONSA PARK ***

Santa Ponça - Mallorca

Reforma completa de la zona de recepció, hall, bar, sala, escala i instal·lació de nous ascensors. Instal·lació de ventiladors de sòtil a totes les cambres, les quals disposaran d'aire condicionat a partir de 1997.

CLUB HOTEL PLAYA SANTA PONSA**

Santa Ponça - Mallorca

Reforma de façana i terrasses, amb instal·lació de ventilador de sòtil, finestres de doble vidre i moqueta a les cambres. Millora del menjador, bufet, hall i recepció.

HOTEL SUMBA ***

Cala Millor - Mallorca

Reformes del hall i recepció. Instal·lació de ventilador de sòtil, finestres de doble vidre, moqueta i aire condicionat a totes les cambres.

HOTEL BORNEO ***

Cala Millor / Mallorca

Reforma completa del menjador, bar, sala i recepció, piscina coberta i zones exteriors dels jardins. Instal·lació de ventiladors de sòtil, finestres de doble vidre, moqueta i aire condicionat a totes les cambres.

HOTEL PLAYA REAL ***

Eivissa

Importants millores en maquinària, així com reformes al hall, recepció i restaurant. Instal·lació de ventiladors de sòtil, finestres de doble vidre, moqueta i aire condicionat a totes les cambres.

CLUB HOTEL ALMIRANTE FARRAGUT ***

Menorca

Remodelació i nova decoració del hall i de la recepció, així com instal·lació de ventilador de sòtil, moqueta i aire condicionat a totes les cambres.

Una de les cambres de l'Hotel Pionero: un ambient confortable per a les vacances.

Com és sabut el grup internacional Acorn no només és pioner en la modernització i posada a punt dels seus hotels sinó també en la qualitat del servei, per a la qual cosa va crear una escola de formació que és oberta tant als treballadors de la pròpia cadena com a la resta d'empreses del sector. Per a aquesta escola, que ha comptat amb el suport del Pla Futures del Ministeri de Comerç i Turisme, ja hi han passat dues promocions amb uns resultats força esperançadors.